

Online radicalisering van jongeren in politieonderzoek

Eenheid Landelijke Opsporing en Interventies
Kenniscentrum CTER

Online radicalisering van jongeren in politieonderzoek

Colofon

De informatie in deze publicatie is met zorgvuldigheid samengesteld door het Kenniscentrum CTER van de Eenheid Landelijke Opsporing en Interventies (LO) van de politie. Desondanks kunnen aan de inhoud van deze publicatie geen rechten worden ontleend.

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen en/of vermenigvuldigd, op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de politie en bronvermelding.

© 2026 Politie Nederland

Inhoud

Woord van dank.....	9
Samenvatting.....	10
Beantwoording onderzoeksvraag 1.....	11
Beantwoording onderzoeksvraag 2.....	13
Beantwoording onderzoeksvraag 3.....	14
Beantwoording onderzoeksvraag 4.....	15
Beantwoording centrale vraag, voornaamste conclusies.....	17
Hoofdstuk 1 Inleiding.....	21
1.1 Aanleiding.....	21
1.2 Opzet van het onderzoek.....	24
Centrale vraag.....	24
Enkele definities.....	24
Doel.....	25
1.3 Theoretisch kader.....	25
De gelegenheidstheorie.....	26
De levensloopcriminologie.....	27
De Situationele-Actietheorie.....	30
De rol van Ongestructureerde Vrije Tijd.....	31
1.4 Onderzoeksvragen en aanpak.....	33
Onderzoeksvraag 1.....	33
Onderzoeksvraag 2.....	34
Onderzoeksvraag 3.....	35
Onderzoeksvraag 4.....	35
Onderzoekseenheden.....	36
1.5 Mogelijkheden en beperkingen.....	38
1.6 Verslaglegging.....	40
Hoofdstuk 2 Het proces van online radicalisering	43
2.1 Inleiding.....	43
2.2 Blootstelling: Algoritmes en agency.....	44
Blootstelling: Jihadisme.....	45
Blootstelling: Rechtsextremisme.....	46
Blootstelling: Nihilistisch extremisme.....	48
2.3 Motivatie: Zoeken, zien en gezien worden.....	49
Motivatie: Jihadisme.....	50
Motivatie: Rechtsextremisme.....	51
Motivatie: Nihilistisch extremisme.....	53

2.4 Platformen: Een scala aan mogelijkheden.....	54
Platformen: Jihadisme.....	54
Platformen: Rechtsextremisme.....	57
Platformen: Nihilistisch extremisme.....	58
2.5 Conclusie.....	59
Hoofdstuk 3 Achtergronden van de jongeren in CTER-onderzoeken.....	63
3.1 Inleiding.....	63
3.2 Demografische kenmerken.....	64
Leeftijd.....	65
Geografische spreiding.....	66
Geslacht.....	68
Migratieachtergrond.....	68
3.3 Sociale achtergronden.....	69
Eénoudergezin.....	69
Woonsituatie.....	70
Overige stabiliteit gezin.....	71
Veilig Thuis-meldingen.....	71
Overige signalen.....	73
Opleiding.....	74
Sociale relaties.....	75
3.4 Politiecontact en criminaliteit.....	75
Criminele antecedenten.....	75
Overlastmeldingen.....	77
Actievoeren in de openbare ruimte.....	78
Geweld tegen personen.....	78
Geweld tegen zaken.....	79
3.5 Psychische problematiek.....	80
Algemeen beeld.....	80
Aard psychische problematiek.....	81
Vergelijking met uitkomsten in de studie van Barracosa.....	85
Ter afsluiting.....	86
3.6 Conclusie.....	87
Hoofdstuk 4 Interventies en uitkomsten.....	91
4.1 Inleiding.....	91
4.2 Interventie: stopgesprek.....	91
Wanneer en wie.....	92

Drie voorbeelden.....	92
4.3 Interventie: aanhouden.....	93
Wanneer en wie.....	93
De aanhouding.....	95
Verdenking bij aanhouding.....	96
Voorhanden hebben van wapens.....	97
4.4 Interventie: de Persoonsgerichte aanpak radicalisering.....	98
4.5 Uitkomst: Stoppen, doorzetten of terugvallen.....	100
Uitkomst en interventie.....	101
Uitkomst en oriëntatie.....	102
Ter afsluiting.....	103
4.6 Conclusie.....	103
Hoofdstuk 5 Ketenpartners en de aanpak van online radicalisering bij jongeren....	105
5.1 Bestaande kaders.....	105
5.2 Gelegenheidsgerichte interventies.....	107
Opvoeders.....	108
De internetsector.....	110
AIVD en politie.....	115
5.3 Persoonsgerichte interventies.....	116
Sociaal domein.....	117
Zorgdomein.....	119
Het veiligheidsdomein.....	122
5.4 Enkele aandachtspunten.....	126
Minderjarigen met een dubbele nationaliteit.....	126
Jongeren met een ASS.....	127
Overige aandachtspunten.....	131
5.5 Conclusie.....	132
Hoofdstuk 6 Conclusies.....	137
Literatuur.....	138
Figuur 1 De Misdaaddriehoek (Crime Triangle)	26
Figuur 2 Age-Crime Curves, Nederland, 2005-2025.....	27
Figuur 3 Situationele-Actiemodel van radicalisering van jongeren (Barracosa 2025).....	30
Figuur 4 Samenstelling onderzoeksgroep naar oriëntatie (n=161).....	37
Figuur 5 De vlag die IS gebruikt.....	55
Figuur 6 Zwarte vlag als emoji.....	55
Figuur 7 Veelgebruikte applicaties, hun bereik en specificiteit van communicatie....	57

Figuur 8 Leeftijd bij eerste signaal radicalisering (n=161).....	64
Figuur 9 Personen jonger dan 15, 15 en ouder dan 15, naar oriëntatie (n= 161).....	65
Figuur 10 Geografische spreiding: subjecten naar woonplaats in politie-eenheid (n=161).....	66
Figuur 11 Oriëntatie naar woonplaats in politie-eenheid (n=161).....	66
Figuur 12 Herkomst ouders naar oriëntatie (n=161).....	68
Figuur 13 Jeugd in éénoudergezinnen naar herkomst (2023).....	69
Figuur 14 Ouders van subjecten bij elkaar of niet, naar oriëntatie.....	70
Figuur 15 Woonsituatie (n=161).....	71
Figuur 16 Aantal subjecten met VT-meldingen, naar oriëntatie.....	72
Figuur 17 Stabiliteit gezinssituatie naar oriëntatie.....	73
Figuur 18 Type opleiding dat subjecten volgen (n=161).....	74
Figuur 19 Personen met criminele antecedenten, augustus en december 2025 (n=161).....	76
Figuur 20 Subjecten naar aard verdenkingen en oriëntatie (n=161).....	76
Figuur 21 Aantal meldingen overlast, naar type.....	77
Figuur 22 Geweld tegen personen, naar oriëntatie (n=161).....	78
Figuur 23 Psychische problematiek, naar oriëntatie (n=161).....	80
Figuur 24 Subjecten met wie een stopgesprek is gevoerd, per jaar, 2019 - mei 2025 (n=33).....	92
Figuur 25 Aantal aangehouden subjecten, 2019 - 2025 (n=86).....	94
Figuur 26 Aanhoudingen naar oriëntatie, 2019-2025 (n=161).....	94
Figuur 27 Verdenkingen bij aanhouding (n=86).....	96
Figuur 28 Personen in de PGA, naar oriëntatie, op 29-1-2026 (n=161).....	99
Figuur 30 Volharden, naar oriëntatie (n=161).....	102
Figuur 31 Beslisboom PGA casusoverleg.....	106
Figuur 32 Ketenpartners in het Sociaal Domein.....	117
Figuur 33 Ketenpartners in het Zorgdomein.....	119
Figuur 34 Ketenpartners in het Veiligheidsdomein.....	122
Tabel 1 Geweldsincidenten van minderjarigen met mogelijk ideologische motivatie, Europa, 2016 - 2025.....	22
Tabel 2 Geografische concentratie naar woonplaats en politie-eenheid (n=161).....	67
Tabel 3 Geboorteland ouders (n=161).....	68
Tabel 4 VT-meldingen: aantal subjecten en meldingen per jaar, 2019-2025.....	72
Tabel 5 Uitkomst naar interventie (n=161).....	101

Woord van dank

Bij de uitvoering van dit onderzoek zijn de auteurs, verbonden aan het Kenniscentrum CTER van de Eenheid Landelijke Opsporing en Interventies (LO) van de politie, door diverse personen en instanties geholpen en geadviseerd. Wij zijn hen daarvoor bijzonder erkentelijk. Onze dank allereerst aan de leden van de leescommissie voor hun uitgebreide feedback: Jelle van Buuren (Universiteit Leiden), Marlou van Elsen (Raad voor de Kinderbescherming) en Bram Sizoo (Universiteit van Amsterdam). Vanzelfsprekend valt de uiteindelijke inhoud van de publicatie volledig onder de verantwoordelijkheid van de auteurs. Ook dank aan de respondenten en anderen binnen en buiten de politie die ons bij het onderzoek behulpzaam waren; vanwege de gevoeligheid van hun werkzaamheden kunnen we hen helaas niet bij naam noemen. Een stagiaire van de Universiteit Leiden inventariseerde en analyseerde een deel van de data. Regionale politie-eenheden gaven inzicht in geselecteerde rechercheonderzoeken. Collega's van andere politie-eenheden en het CTER-Cluster van de LO deelden in interviews en gesprekken hun expertise. Medewerkers van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV), de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) en collega's van ons eigen Kenniscentrum CTER, voorzagen een eerdere versie van het rapport van commentaar. De auteurs willen ook al deze helpers, denkers en lezers hartelijk danken voor hun bijdrage.

De auteurs

Samenvatting

Het voorliggende rapport doet verslag van een empirisch onderzoek van het Kenniscentrum CTER LO (KC CTER) naar jongeren, minderjarigen in het bijzonder, die volgens de politie online zijn geradicaliseerd. Het kwam tot stand in opdracht van de portefeuillehouder CTER LO en het Tactisch Cluster Overleg (TCO), met als doel na te gaan op welke wijze de politie de aanpak van deze radicalisering kan versterken. Daartoe brengt het KC CTER aan de hand van vier onderzoeksvragen in kaart:

1. Hoe de jongeren in de onderzochte groep in de online wereld radicaliseerden.
2. De persoonlijke achtergronden en kwetsbaarheden van deze jongeren, die bij kunnen dragen aan maatwerk in de aanpak in concrete gevallen.
3. Het mogelijk effect van interventies op het al dan niet stoppen met extremistisch gedrag.
4. Hoe de politie, in het licht van de bevindingen, en samen met ketenpartners, de aanpak van online radicalisering kan versterken.

De vraagstelling is geïnspireerd door een criminologische benadering van radicalisering, de Situationele Actietheorie. Deze combineert inzichten uit de gelegenheidstheorie en levensloopcriminologie. De gelegenheidstheorie kijkt naar opportuniteitsstructuren voor criminaliteit, die zich laten weergeven aan de hand van drie elementen: een bereidwillige dader, een geschikt doelwit en afwezigheid van toezicht. De levensloopcriminologie wijst onder andere op het belang van persoonlijke tegenslag of problematiek bij het ontstaan van die bereidwilligheid tot deviant, vooral crimineel, gedrag. De Situationele Actietheorie past dit toe op het ontstaan van extremistisch gedrag, waarbij tegenslag de ontvankelijkheid voor extremistische boodschappen kan vergroten. Simpel gezegd gaat het om vraag en aanbod: waar ontvankelijkheid (vraag) en blootstelling (aanbod) samenkomen, kan dat leiden tot radicalisering. De aanpak kan in dit perspectief worden gericht op enerzijds interventies in de beschikbaarheid en toegankelijkheid van online extremistische content, en anderzijds op de persoon door het verkleinen van ontvankelijkheid. Dat laatste kan worden bevorderd door hen te confronteren met de mogelijke consequenties van gedrag, het aanbieden van passende hulp, of het wijzen op mogelijkheden voor, zoals de Raad voor de Kinderbescherming dat noemt, een “zinvolle, gestructureerde vrijetijdsbesteding”.

De primaire bron bij de beantwoording van de onderzoeksvragen is politie-informatie uit zowel de basispolitiezorg als CTER-opsporingsonderzoeken die de politie uitvoerde naar minderjarigen. Sommige opsporingsonderzoeken werden uitgevoerd in de jaren 2019-2023, maar het merendeel liep in de jaren 2024 en 2025, of loopt nog op het moment van schrijven. In de onderzoeken figureren in totaal 161 personen die merendeels nog minderjarig waren op het moment dat zorgen om hun mogelijke radica-

lisering bij de politie bekend werden. Deze ‘subjecten’ zijn bij de politie onderverdeeld in groepen met verschillende ideologische oriëntaties: 100 jongeren die de politie met rechtsextremisme in verband brengt, 38 met jihadisme, 14 met nihilistisch extremisme en een groep van 9 overige jongeren die ideologisch moeilijk te plaatsen waren. Overigens is het gebruik van deze labels bij jongeren voor discussie vatbaar (maar ook gangbaar en daarom in dit onderzoek niet te vermijden). Daarnaast past de kanttekening dat, alhoewel een onderzochte groep van 161 personen voor een terrorismestudie tamelijk groot is, is die dat niet wanneer het aankomt op generalisaties. Het gaat om een uiterst miniem deel van alle jongeren, en bovendien is niet bekend hoe groot de totale groep is van online radicaliserende jongeren waar die 161 volgens de politie deel van uitmaken. Een hoge score in de groep op een bepaald kenmerk, maakt dat kenmerk dus niet tot een voorspeller of risicofactor; kennis van zo’n kenmerk kan echter wel van belang zijn wanneer in individuele gevallen over een aanpak wordt nagedacht. De resultaten van het onderzoek worden hier besproken per onderzoeksvraag waarna de centrale vraag wordt beantwoord.

Beantwoording onderzoeksvraag 1

Uit de analyse van hoe de online omgeving kon bijdragen aan radicalisering, komt het volgende naar voren:

- Jongeren kunnen van processen van online radicalisering het slachtoffer worden, maar kunnen ook dader zijn. Zulk soort processen verloopt zeker niet alleen passief, via algoritmische sturing op sociale media. Jongeren spelen – bewust of onbewust – door de manier waarop wel of niet met content wordt geïnteracteed, zelf een grote rol in waar hun online zoektocht eindigt.
- De radicalisering verloopt stapsgewijs, van brede openbare platforms naar steeds heimelijker en extremistischer online locaties. Het proces begint soms vanuit een fascinatie voor gewelddadige content, soms vanuit een oprechte zoektocht naar hun ideologische identiteit, en meestal begint die zoektocht op breed toegankelijke platforms als TikTok. Een belangrijke gemene deler is interesse in maatschappelijke thema’s: wat gebeurt er in de wereld en wat is mijn rol hierin?
- Zowel bij jongeren in het rechtsextremistische spectrum als bij jongeren die zich laten inspireren door de jihadi-salafistische ideologie leeft de veronderstelling dat er iets helemaal mis is in Nederland of in de wereld. Aan die overtuiging wordt een vergaande consequentie verbonden: actie is nodig, desnoods geweld.
- Interesse in dit soort vragen kan iemand online snel doen belanden in uiterst polariserende discussies. Onderwerpen als de positie van moslims in Nederland of elders, de opvang van asielzoekers, de toekomst van Nederland en de rol die de Nederlandse overheid speelt in het geheel, leiden online vaak tot extreme posities. Dit geldt voor

makkelijk toegankelijke fora als TikTok maar des te meer voor besloten groepen op applicaties als Telegram.

- Onder sommige jonge jihadisten uit deze spanning zich in de wens om uit te reizen naar een strijdgebied of in plannen om in Nederland een aanslag te plegen. In veel gevallen gaat dit samen met het delen of maken van veelal opruiende content waarin het jihadi-salafistische gedachtegoed wordt gepropageerd. Jongeren in het rechtsextremisme hebben eveneens een boodschap te verkondigen. En ook zij maken daarnaast plannen om aanslagen te plegen, in hun geval om vermeende tegenstanders uit te schakelen of om ‘het Nederlandse volk aan het denken te zetten’ over de gevolgen van gepercipieerde massa-immigratie. In bijna alle gevallen blijft het een grote uitdaging om te bepalen hoe serieus dergelijke plannen zijn.
- Maar er zijn ook verschillen. In rechtsextremistische groepen wordt vaker gezien dat mensen een switch maken van de ene naar de andere rechtse stroming en veel rechts-extreme groepen zijn minder strak georganiseerd. In jihadistische groepen is de toon gemiddeld genomen een stuk serieuzer en domineert het IS-narratief. In netwerken waarin jihadistische content wordt verspreid, kunnen meiden ook een belangrijke rol spelen. Dat is in netwerken met rechtsextremisten veel minder het geval.
- Jongeren die actief zijn op het gebied van het nihilistisch extremisme lijken minder gedreven te zijn door idealen. Dit relatief nieuwe fenomeen draait onder meer om het verwerven van online status door anderen te vernederen en te bedreigen. Het verzamelen van compromitterend materiaal en het dreigen met doxing zijn cruciaal om slachtoffers te bewegen zichzelf of anderen iets aan te doen. Gruwelijke beelden worden in groepen gedeeld ter meerdere glorie van de dader.
- Aanzien in de eigen online wereld speelt niet alleen een rol in het nihilistisch extremisme. Ook jonge jihadisten en rechtsextremisten geven aan plezier en voldoening te halen uit deelname aan online netwerken, waarin zij bovendien niet zelden een totaal andere persoonlijkheid laten zien dan thuis of op school. In veel extremistische netwerken wordt daarnaast veiligheidsbewustzijn gestimuleerd. Naarmate men dieper doordringt in steeds beslotener groepen nemen veiligheidsmaatregelen toe, wordt het gezelschap selecter en de toon serieuzer. Ouders of verzorgers hebben op dat moment in de meeste gevallen geen enkel zicht op wat zich afspeelt op de accounts van hun kind.
- Online activiteiten maken onlosmakelijk deel uit van het sociale leven van de hedendaagse jeugd; veel van de onderzochte jongeren vinden het moeilijk om de ernst in te zien van gedragingen op het internet – van henzelf of anderen. De mate waarin online woorden worden omgezet in daden in de fysieke wereld, varieert sterk van persoon tot persoon. Sommige jongeren kunnen ogenschijnlijk prima door één deur met mensen die zij online te vuur en te zwaard zeggen te willen bestrijden.
- De jongeren in het onderzoek gingen online op zoek naar wat zij in het fysieke leven om wat voor reden dan ook niet voldoende kunnen vinden: vrienden of broederschap,

afleiding en plezier, status en zingeving. Dat kan solistisch, maar aansporing en steun van mensen met meer kennis en ervaring is vaak een belangrijke katalysator in radicaliseringsprocessen. Dit blijft echter in de meeste gevallen onopgemerkt totdat inlichtingen- of opsporingsdiensten een zaak op de radar krijgen. Voor de sociale omgeving van onze onderzoeksgroep bleek online radicalisering zelden zichtbaar.

Beantwoording onderzoeksvraag 2

Het beeld van de achtergronden van jongeren in Nederlandse CTER-onderzoeken is als volgt:

Demografie

- De leeftijd van de 161 jongeren is gemeten op het moment dat zij voor het eerst door de politie in verband werden gebracht met extremisme. Op dat moment waren er 133 minderjarig (83%). De jongste was 12, de oudste 20, bij een gemiddelde leeftijd van 16 jaar; de gemiddelde leeftijd is voor elke oriëntatie gelijk.
- Van de jongeren waren er 42 jonger dan 15. Dat bevestigt de indruk dat tegenwoordig vaker zeer jonge subjecten als geradicaliseerd bij de politie in beeld komen dan voorheen.
- Het gaat bijna uitsluitend om jongens (n=152, 94%).
- De jongeren in de onderzoeksgroep zijn tamelijk gelijkmatig over het land verspreid; iedere eenheid heeft er minstens tien in onderzoek.
- 141 van de onderzochte jongeren zijn in Nederland geboren (88%); van 50% zijn beide ouders dat ook.

Sociale problematiek

- Van 67 (42%) jongeren zijn de ouders nog bij elkaar en van 92 jongeren niet (57%), door scheiding of overlijden. Dat betekent dat de jongeren bijna vier keer zo vaak als gemiddeld uit een éénoudergezin komen.
- Bij 127 jongeren (79%) is de gezinssituatie enigszins tot duidelijk instabiel te noemen, in de zin dat er behalve vaak het verlies van een ouder, bijkomende zorgen zijn, zoals rond middelengebruik van gezinsleden, conflicten en huiselijk geweld; in 34 gevallen zijn daar geen signalen van gevonden.
- Over opleiding waren de gegevens niet compleet. De indruk is dat de onderzochte groep iets onder het landelijk gemiddelde presteert.
- Bijna een derde van de groep zou geen of weinig vrienden hebben. Iets meer dan een kwart zegt er meerdere of veel te hebben.

Politiecontact

- In totaal 42 jongeren (26%) zijn verdachte geweest van commune criminaliteit, in 16 van deze gevallen hadden zij tevens CTER-antecedenten.
- Naar oriëntatie heeft 8% van de jihadististen, 27% van de rechtsextremisten, 50% van de nihilisten en 56% van de groep overige antecedenten voor commune criminaliteit.
- Er zijn in politiebronnen nauwelijks signalen dat de onderzochte jongeren in de fysieke wereld ideologisch actief zijn, bijvoorbeeld met acties in de openbare ruimte.

Psychische problematiek

- Psychische problematiek wordt in de politiebronnen genoemd bij 85 subjecten (53%), en bij 51 van hen (32%) was dat relatief duidelijk. In 44 gevallen (27%) was er geen informatie over psychische problematiek, en in 32 gevallen (20%) viel uit de informatie op te maken dat die problematiek niet aanwezig was.
- Psychische problematiek is het vaakst genoemd bij de nihilisten (64%), gevolgd door de rechtsextremisten (58%), de groep overige (44%) en het minst bij de jihadististen (37%).
- De genoemde psychische problematiek is divers, zij het dat een autismspectrumstoornis (ASS) relatief vaak wordt genoemd (in 24% van de gevallen, bij een landelijk gemiddelde voor jongeren van 2,8%).

Bij 21 jongeren, 13% in de onderzochte groep, is geen achtergrondproblematiek gevonden. Al met al suggereren de uitkomsten dat een ruime meerderheid van de subjecten in het onderzoek te maken hebben met problematiek in de thuissituatie en of hun geestelijke gezondheid. Het valt op basis van de gegevens niet te zeggen of er een causaal verband is met processen van online radicalisering. Gevonden kwetsbaarheden geven wel aanknopingspunten voor interventies in concrete gevallen.

Beantwoording onderzoeksvraag 3

In het vierde hoofdstuk is nagegaan welke interventies zijn ingezet en welke voorlopige uitkomsten die lijken te hebben. Het resultaat:

- Van de 161 subjecten hebben er 33 een stopgesprek gehad, werden er 86 aangehouden en werd in 107 gevallen via de PGA-R geprobeerd hen van ongewenst gedrag af te houden.
- Interventies hebben soms een grote impact op de jonge verdachte en zijn of haar familie. Dat geldt niet alleen voor een aanhouding thuis. Stopgesprekken zijn dan een relatief milde vorm van ingrijpen, maar het verschilt van geval tot geval hoe ook die worden beleefd. De ervaren heftigheid van een interventie is soms van invloed op verdere opstelling van de jongere en de ouders.
- Na signalen dat onderzochte jongeren over vuurwapens zouden beschikken, werden

die bij aanhouding of doorzoeking vrijwel niet aangetroffen; wel werden in diverse gevallen airsoftwapens, steek- en snijwapens en vuurwerk aangetroffen.

- Omdat veel informatie van tamelijk recente datum is, zijn de uitkomsten voorlopig. Het beeld dat ontstaat is dat er bij 58% van de jongeren geen signalen meer zijn gezien van extremistisch gedrag en dat er bij 23% nog wel zulke signalen zijn (van wie 11% bij wie dit duidelijk was). Van de overige 19% is nog niet bekend of zij hun gedrag hebben gewijzigd, ofwel doordat er te weinig informatie over hen werd gevonden, ofwel omdat het nog te vroeg is. Personen die uit de PGA zijn uitgestroomd, lijken relatief vaak te zijn gestopt. De effectiviteit van interventies lijkt vooralsnog nauwelijks te verschillen tussen de ideologische subgroepen.

Beantwoording onderzoeksvraag 4

In hoofdstuk 5 werd nagegaan op welke wijze politie en ketenpartners kunnen bijdragen aan het voorkomen en terugdringen van zorgwekkende online radicalisering bij jongeren. De aanpak van politie en ketenpartners is ingebed in de brede of integrale benadering van terrorismebestrijding die Nederland reeds geruime tijd hanteert. Naast generieke maatregelen gericht op het vergroten van online weerbaarheid in het algemeen, bestaat de aanpak van individuen uit multidisciplinair maatwerk. Op verschillende momenten zijn verschillende partners aan zet.

Het tijdig onderkennen van online radicalisering blijkt een complexe zaak omdat het toezicht op wat jongeren online doen zeer beperkt is. Het bleek wel dat ouders van de jongeren vaak geen idee hebben wat hun kind online doet. Hier kan gezinshulpverlening, gewapend met advies over hoe opvoeders het gesprek met hun kind aan kunnen gaan over online gedrag, dat toezicht helpen versterken. Internetbedrijven hebben hier de verantwoordelijkheid content te modereren, maar de Europese Unie meende dat een Digital Services Act geboden was om hen hiertoe te stimuleren. Een instantie als de ATKM komt voort uit EU-regelgeving en heeft een taak bij het verwijderen van illegale content die jonge extremisten delen; hier kan de politie bij aansluiten door dubieus materiaal dat in opsporingsonderzoek wordt aangetroffen met de ATKM te delen. Daarnaast zal heimelijk observatie door inlichtingendiensten als de AIVD nodig blijven om bijtijds te onderkennen waar het misgaat. De politie kan, vanuit de gedachte van *removing excuses*, nadenken over manieren om wettig het eigen online toezicht te versterken (via OSINT of anderszins); de politie kan ook kiezen voor situationele interventies zoals het op relevante platforms kenbaar maken welk gedrag niet toelaatbaar is, en te laten weten dat de politie mee kijkt. Dan kunnen jonge verdachten later niet volhouden dat ze niet wisten dat wat ze deden strafbaar was.

Bij het voorkomen van online radicalisering kunnen de partners in het sociale domein, met name het onderwijs, een rol spelen bij het vergroten van de online weerbaarheid van jongeren. Via lesprogramma's wordt gepoogd om jongeren te leren kritisch om

te gaan met online content, wat de ontvankelijkheid voor extremistische boodschappen moet verkleinen. Jongerenwerkers hebben via hun kennis van jongeren en de wijken waar zij opgroeien, een belangrijke signalerende functie. Zij kunnen waarschijnlijk ook, en wellicht meer dan tot nu toe, een rol spelen in nazorgtrajecten, door enige tijd contact te houden met jongeren die uit de aanpak zijn gestroomd. Bij jongeren bij wie geen achtergrondproblematiek lijkt te spelen, ligt inzet van het Sociaal Domein en het LSE meer voor de hand dan inzet van de zorg.

De partners uit het Zorgdomein zijn betrokken bij de aanpak op verschillende momenten van radicaliseringsprocessen. Zij signaleren, evenals de partners in het Sociaal Domein, zorgelijk gedrag bij lopende hulpverleningstrajecten en kunnen zorg bieden tijdens de PGA. Ook in de nazorg van strafrechtelijke trajecten en bij het voorkomen van recidive kunnen zij een rol hebben. Meer in het algemeen zijn de zorgpartners bij uitstek toegerust om signalen op te vangen van achtergrondproblematiek. Ook kan, bijvoorbeeld de GGZ, wanneer het beroepsgeheim het delen van casus-specifieke informatie in de weg staat, meedenken over interventies die jongeren helpen om te gaan met tegenslag en helpen voorkomen dat interventies van de ene ketenpartner die van andere doorkruisen. Daarnaast komen partners in het Zorgdomein, en in het bijzonder de GGZ, de rol toe van behandelaar of hulpverlener waar dat geboden is.

De partners uit het Veiligheidsdomein, zoals politie en justitie, hebben tot dusver een rol in de aanpak van het gehele radicaliseringsproces, van signaleren en waarschuwen tot de strafrechtelijke handhaving. Bij het Openbaar Ministerie leeft niettemin de wens dat meer wordt geprobeerd om jongeren buiten het strafrecht om uit de online extremistische wereld te halen. Dat zou betekenen dat ketenpartners uit het Sociaal en Zorgdomein vaker aan zet zijn. Op basis van de bevindingen in dit rapport lijkt een verschuiving van het zwaartepunt in de aanpak van het Veiligheids- Sociaal en Zorgdomein inderdaad zinnig: het sluit aan bij de wens het ontwikkelingsperspectief van de minderjarige centraal te stellen.

Wanneer desondanks tot een strafrechtelijke interventie moet worden overgegaan, probeert het OM bij minderjarige CTER-verdachten instrumenten in te zetten uit de aanpak van veelvoorkomende criminaliteit, zoals stopgesprekken, Halt-afdoeningen en de OMSB. Steeds blijkt het van belang rekening te houden met de persoonlijke achtergronden van een minderjarige, en die betreffen vaak zaken waar politie en justitie minder greep op hebben dan partners in het Zorgdomein. Het relatieve succes van de PGA dat in Hoofdstuk 4 werd gezien, benadrukt het belang van individueel en multidisciplinair benaderen van radicaliseringsproblematiek. Het strafrecht is dan minder een instrument van vergelding, maar veeleer de stok achter de deur die medewerking bevordert aan een behandelingstraject van ketenpartners. Soms vraagt dat om begeleiding vanuit de GGZ, soms zal het LSE de grootste rol hebben en soms kan de gemeente een bijdrage leveren, bijvoorbeeld door sport en jeugdcentra financieel toegankelijk te houden voor kinderen uit kwetsbare gezinnen (oftewel, te zorgen dat er een aanbod van

gestructureerde vrije tijd beschikbaar is). Soms ook kan een jongerenwerker als buddy de jongere helpen met het maken van keuzes. Het blijft maatwerk. Ook hier geldt dat, behalve bijvoorbeeld in gevallen dat ideologische bijstand vanuit het LSE geboden is, de aanpak zich niet primair richt op de extremistische overtuigingen maar op het verminderen van de onlustgevoelens die deze voeden.

Beantwoording centrale vraag, voornaamste conclusies

De centrale vraag van dit onderzoek - Op welke wijze kan de politie de aanpak van zorgwekkende online radicalisering van jongeren versterken? - laat zich op basis van het voorgaande beantwoorden. De beantwoording krijgt de vorm van enkele conclusies op hoofdlijnen; separaat zijn suggesties gedeeld met de opdrachtgever. De conclusies:

- De aanpak van jongeren die online extremistisch actief zijn, lijkt in een eerste, voorlopige analyse meestal wel succesvol te zijn. Voor zover de data een oordeel toelaten, lijkt de PGA-R relatief effectief, meer dan alleen een strafrechtelijke aanpak of een stopgesprek, al zij gezegd dat vaak een combinatie van deze wordt ingezet. Het strafrecht kan als stok-achter-de-deur de jongere motiveren om mee te werken aan hulpverlening vanuit het Sociaal en Zorgdomein in het kader van de PGA-R.
- Omdat er na een interventie in driekwart tot 90% van de gevallen geen signalen meer zijn dat de jongeren volharden in het extremisme, suggereren de bevindingen dat het voor de effectiviteit vooral belangrijk is dát er wordt geïntervenieerd, al weten we niet wat er zou zijn gebeurd als er niet was ingegrepen. Een verklaring daarvoor kan zijn dat iedere interventie bij de subjecten de illusie van online anonimiteit doorbreekt. Bij enkelen (ongeveer 10%) lijkt echter nauwelijks iets te helpen, of werken interventies in hun beleving misschien zelfs statusverhogend.
- Indien de vorm van de interventie inderdaad van beperkt belang is voor het behalen van het beoogde effect, dan sluit - in gevallen dat er geen onmiddellijke dreiging is voor de openbare veiligheid, de veiligheid van de verdachte, of die van de leden van een arrestatieteam - een keuze voor de minder invasieve interventie (uitnodigen voor een stopgesprek, aanbieden zorg of een Halt-traject) beter aan bij de uitgangspunten van wetgeving en beleid inzake jongeren dan het alternatief (aanhouden, horen en eventueel vervolgen). Op onderdelen zijn aanpassingen denkbaar in de wijze waarop tot dusver wordt geacteerd vanuit politie en justitie.
- Bij de opkomst van online extremisme vraagt die binnen de nihilistisch te noemen Com-groepen speciale aandacht. Weliswaar werden bij alle oriëntaties subjecten verdacht van betrokkenheid bij strafbare feiten, ook met terroristisch oogmerk, maar die lagen in verreweg de meeste gevallen in de sfeer van opruien, beledigen en bedreigen. Wanneer zij terroristische aanslagen bespraken, was de uitvoeringsfase meestal nog niet bereikt en kon men zich afvragen of die ooit zou worden bereikt. Binnen de Com-groepen is de centrale boodschap echter dat online be-

trokkenheid alleen niet genoeg is: de hoogste status krijgt degene die online aan kan tonen in de fysieke wereld daadwerkelijk zo grof geweld mogelijk te plegen of uit te lokken. Het geweld, en het beeldmateriaal ervan, gaat uitzonderlijk ver, zo blijkt vooral uit buitenlandse casuïstiek: van vandalisme, tot ernstige mishandeling van dieren en kinderen, aanzetten tot suïcide, moord en doodslag. Het nihilisme vraagt om een grondiger analyse dan hier op basis van 14 casussen mogelijk was.

Online radicalisering van jongeren in politieonderzoek

Hoofdstuk 1 – Inleiding

1.1 Aanleiding

In deze rapportage doet het Kenniscentrum van het Cluster Contraterrorisme, -Extremisme en -Radicalisering (KC CTER) van de Eenheid Landelijke Opsporing & Interventies (LO) van de Politie verslag van een onderzoek naar online radicalisering van jongeren, vooral minderjarigen. Het KC CTER voerde het onderzoek uit in opdracht van de portefeuillehouder CTER LO en het Tactisch Cluster Overleg (TCO).¹ Het bouwt voort op een eerdere inventarisatie² en een aanvullende Verkenning³ van het KC CTER naar minderjarige rechtsextremisten. Die studies bevestigden het beeld dat sinds enkele jaren het aantal minderjarigen in CTER-opsporingsonderzoeken lijkt te groeien, dat die minderjarigen jonger zijn dan voorheen en dat hun radicalisering vooral online plaatsvindt op sociale media. De politie heeft tieners aangehouden die online aanslagen en geweld verheerlijkten, die postten dat zij zelf een aanslag wilden plegen, die voorbereidingshandelingen verrichtten en die mensen bedreigden. Bij jihadisme is dezelfde trend waarneembaar, zoals in april 2025 bleek toen in het kader van een onderzoek van de acht verdachten er zeven minderjarig waren. Twee van hen waren slechts 14 jaar oud. De trend is ook door de NCTV gerapporteerd in een Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN),⁴ en ook door diensten in andere landen.⁵ In 2024 was in de Europese Unie van alle gearresteerde terrorismeverdachten 30% 12 tot 20 jaar oud. Zij kwamen in de regel echter niet in beeld omdat zij een aanslag hadden gepleegd, maar vanwege opruiende uitspraken, dreigementen en het flirten met de gedachte een aanslag te willen plegen.⁶ Niettemin leverde een online inventarisatie door minderjarigen in Europa in het afgelopen decennium

1 Het TCO is het overleg tussen het Landelijk Parket en het management van het Cluster CTER LO. Grondslag voor de gegevensverwerking is artikel 22 van de Wet politiegegevens (verwerking voor wetenschappelijk onderzoek en statistiek), al ziet dat met name op verstrekking aan externe, academische onderzoekers, waarvoor toestemming nodig is van het College van procureurs-generaal. De auteurs zijn academisch geschoolde politiemedewerkers met opsporingsbevoegdheid en verbonden aan het Cluster CTER van de LO en de opdracht is dus, via het TCO, mede afkomstig van Openbaar Ministerie. De auteurs hadden geen toegang tot embargo-onderzoek.

2 Informatie KC CTER LO.

3 KC CTER LO (2025).

4 NCTV (2024b, p.26-27).

5 Zo sloeg de Britse politie in 2025 alarm over de opkomst van minderjarigen onder terrorismeverdachten: "Matt Jukes, the police head of counter-terrorism, pointed out that 20% of those arrested for terrorist offences last year were children. "Terrorist groups are now able to radicalise, to share instructions, to share their ideologies," he told the commission" ("UK police chiefs call for ban on social media for under-16s", The Guardian, 12-4-2025). Zie ook, met betrekking tot Frankrijk: "Frankrijk in ban van piepjonge terreurverdachten: videogames als Roblox zijn goudmijn voor jihadistische rekrutering onder tieners", De Telegraaf, 2-12-2025.

6 Mehra & Herbach (2026).

ook een beperkt aantal geweldsincidenten op waarbij een ideologische motivatie mede een rol zou hebben gespeeld.⁷

Tabel 1 Geweldsincidenten van minderjarigen met mogelijk ideologische motivatie, Europa, 2016-2025

Datum	Plaats, land	Locatie	Geslacht, leeftijd dader	Oriëntatie	Middel	Slachtoffers
26-2-2016	Hannover, Duitsland	Straat	V, 15	Jihadisme	Steekwapen	1 gewond
18-7-2016	Würzburg, Duitsland	Trein	M, 17	Jihadisme	Steekwapen	5 gewonden
18-7-2017	Cambrills, Spanje	Straat	M, 17 e.a.	Jihadisme	Voertuig	0 (dader gedood)
19-8-2021	Eslöv, Zweden	School	M, 15	Rechtsextremisme	Steekwapen	1 gewond
16-1-2022	Kristianstad, Zweden	School	M, 16	Rechtsextremisme	Steekwapen	2 gewonden
2-3-2024	Zürich, Zwitserland	Straat	M, 15	Jihadisme	Steekwapen	1 gewond
13-9-2024	Hässelby, Zweden	Straat	M, 14	Nihilisme (NLM/764)	Steekwapen	1 gewond
24-4-2025	Nantes, Frankrijk	School	M, 15	Rechtsextremisme	Steekwapen	1 dode, 3 gewonden
5-9-2025	Essen, Duitsland	School	V, 17	Jihadisme	Steekwapen	1 gewond
20-5-2025	Pirkkala, Finland	School	M, 16	Misogynie/Incel	Steekwapen	3 gewonden

Bij de geweldsincidenten gaat het vooral om steekpartijen en dan vooral op school. Geweld op middelbare scholen is geen nieuw verschijnsel en het valt op basis van mediaberichtgeving niet goed vast te stellen wat nou precies het relatief gewicht was van ideologische of meer persoonlijke drijfveren. Recent is er wel een toename van incidenten die zijn gerelateerd aan het nihilisme, maar of en hoe dit nihilisme als ideologisch valt te zien is evenmin een uitgemaakte zaak.

Het blijft daarom lastig om te beoordelen wanneer de extremistische uitspraken van pubers online serieus genomen moeten worden. Jongeren blijken in de vroege adolescentie nog erg veranderlijk in hun opvattingen en identiteitsontwikkeling.⁸ Daarnaast

7 Overigens bleek bij het verzamelen van gegevens voor dit overzicht dat de bekende terrorismedatabases zoals de Global Terrorism Database geen informatie bevatten over de leeftijd van daders, waardoor zij niet bruikbaar waren. De lijst nu samengesteld op basis van wat reeds bij het KC CTER was verzameld, overwegend op basis van open bronnen, met een aanvulling uit Wikipedia. Wikipedia is niet onomstreden (het is verder in dit rapport niet gebruikt), maar de beschrijving van terroristische incidenten in Europa is er in de regel onderbouwd met bronvermeldingen uit reguliere nieuwsmedia, en laat zich controleren in de registraties.

8 Jonkman e.a. (2022, p.167): "Opvallend is wel dat er in deze levensfase, zeker in het jaar na de brugklas, bij de onderzochte jongeren gemiddeld een lichte toename blijkt te zijn in de ondersteuning voor geweld in het algemeen. Steun voor radicale anti-islamitische en rechts-radical opvattingen lijkt gemiddeld juist iets af te nemen, en dat geldt ook voor radicale opvattingen over dierenwelzijn. Wanneer we kijken

wijst de NCTV er in genoemd DTN op dat de ideologie bij deze jongeren een minder prominente rol speelt dan gewoonlijk bij extremisme en terrorisme; het lijkt hen soms vooral, of ook, te gaan om het choqueren met agressief taalgebruik en het delen van zeer gewelddadig beeldmateriaal.⁹ De NCTV signaleert tevens dat bij meerdere jonge rechtsextremisten sprake is van multiproblematiek: instabiele sociale relaties, zwakke onderwijsprestaties en psychische kwetsbaarheid. Deze *“optelsom van problemen kan hen beïnvloedbaar maken, waardoor ze makkelijker door anderen binnen het onlinemilieu kunnen worden aangezet om extremistische activiteiten uit te voeren, waaronder het gebruik van geweld. De aanpak van deze vorm van rechtsterrorisme vraagt dan ook om een nauw samenspel tussen het zorg- en veiligheidsdomein”*.¹⁰

Daarom en omdat aan de strafrechtelijke aanpak van minderjarigen bijzondere voorwaarden zijn gesteld, is in Nederland in een aantal gevallen gekozen voor een relatief ‘lichte’ benadering waarbij wordt geprobeerd de jongeren middels een stopgesprek¹¹ van verder extremisme af te houden. Ook vraagt de aanpak van online radicalisering om de inzet van nieuwe opsporingsmiddelen – idealiter kan de politie online ‘meekijken’ wat bijvoorbeeld in besloten chatgroepen gebeurt en zo nodig ingrijpen, maar dergelijk handelen raakt de privacy en de vrijheid van meningsuiting en vraagt dus om grote zorgvuldigheid. Of de aanpak bij jongeren tot dusver effectief is moet nog blijken - een voorlopige bevinding van de Verkenning suggereert dat stopgesprekken helpen, maar misschien niet meer of minder dan aanhouden. De Verkenning behandelde alleen rechtsextremisten en nog niet het proces van online radicalisering. In deze nieuwe studie wordt dat laatste wel onderzocht, komen ook jihadistische en nihilistische jongeren aan bod, en ook hoe de ketenaanpak formeel en feitelijk functioneert. Dit brengt ons bij de vraagstelling van dit onderzoek.

naar de veranderingen per individu blijkt er veel meer dynamiek te zijn dan uit het gemiddelde beeld naar voren komt. Voor enkele radicale opvattingen blijkt bij een substantieel deel (meer dan een kwart) van de respondenten een relatief grote verandering te hebben plaatsgevonden, zowel in de positieve als in de negatieve richting. Daaruit blijkt dat vroege adolescenten gedurende een jaar regelmatig sterk in hun opvattingen veranderen. Dit geldt ook voor hun sociaal verantwoordelijkheidsgevoel en maatschappelijk activisme. Op individueel vlak blijkt de positieve betrokkenheid van een substantieel deel van de leerlingen gedurende een jaar duidelijk verschoven te zijn. De veranderingen middelen zich bij de oudste groep ongeveer uit, terwijl er bij de jongste groep gemiddeld een lichte daling heeft plaatsgevonden.”

9 Zie ook KC CTER LO (2024).

10 NCTV (2024b, p.27).

11 Op zeker moment werd besloten om niet meer de term ‘stopgesprekken’ te gebruiken maar ‘deradicaliseringsgesprekken’. Behalve omwille van efficiëntie, lijkt deze wijziging ook inhoudelijk geen verbetering. Het doel van een stopgesprek is immers wat het woord zegt: iemand ervan overtuigen te stoppen met een zeker gedrag. Een ‘deradicaliseringsgesprek’, als we de meest voor de hand liggende betekenis van het woord ‘deradicalisering’ aanhouden, heeft als doel iemand een bepaalde overtuiging uit het hoofd te praten. De praktijk van de stopgesprekken toont dat die overwegend zijn gericht op iemand te laten stoppen met een bepaald gedrag. In dit rapport wordt daarom vastgehouden aan de term ‘stopgesprek’.

1.2 Opzet van het onderzoek

Centrale vraag

De centrale vraag in dit onderzoek is gericht op het versterken van de aanpak van online radicalisering:

Op welke wijze kan de politie de aanpak van zorgwekkende online radicalisering van jongeren versterken? ¹²

Om deze vraag te beantwoorden worden er vier zaken in beeld gebracht: het proces van online radicalisering, achtergrondkenmerken van de jongeren, de aanpak tot dusver en de implicaties voor de aanpak en de rol daarbij van ketenpartners. Een en ander komt samen in een theoretisch kader, ontleend aan een versie van de Situationele-Actietheorie, dat op hoofdlijnen richting geeft aan de onderzoeksvragen en de verdere aanpak. Het onderzoek is exploratief-beschrijvend en niet verklarend. Beschreven wordt, aan de hand van politie-informatie, hoe processen van online radicalisering zijn verlopen, welke kenmerken de onderzochte individuen hebben, welke interventies zijn toegepast en wat een eerste indruk is van de impact van deze op die radicaliseringsprocessen.

Enkele definities

De definities van de concepten ‘radicalisering’, ‘extremisme’ en ‘terrorisme’ zijn al decennia onderwerp van debat. Hier wordt volstaan met de definities die binnen de Nederlandse overheid gangbaar zijn, met een enkele kanttekening. Radicalisering wordt wel gezien als het proces waarbij iemand steeds minder nuance toelaat in zijn of haar overtuigingen, met als mogelijk eindpunt het overgaan tot terrorisme. Dat laatste is vaker niet dan wel het geval: de meeste personen die als geradicaliseerd worden gezien, plegen uiteindelijk geen terroristische aanslag.¹³ Het Verwey-Jonker Instituut wijst er in navolging van Sieckelink op dat niet iedere radicalisering in extremisme of geweld hoeft uit te monden. Aandacht behoeft alleen de *zorgwekkende radicalisering*:¹⁴

Een proces waarbij iemands ideologische opvattingen de ruimte voor dialoog met andersdenkenden inperken en de bereidheid om dwang of geweld te gebruiken doen toenemen. Dit proces kan aanleiding zijn voor individuen, groepen of instituties om zich af te keren van de door democratische principes gestuurde samenleving. Het kan leiden tot schade aan relaties, zichzelf of anderen.

¹² In de opdracht stond ‘minderjarigen’ (personen jonger dan 18 jaar) in plaats van ‘jongeren’. Echter, omdat in de uiteindelijke dataset ook een aantal meerderjarigen voorkomen, is gekozen voor de term ‘jongeren’.

¹³ Schuurman (2020).

¹⁴ Verwey-Jonker Instituut (2024, 2.1.1). In dit rapport geeft het VJI een richtlijn voor jeugdprofessionals die te maken krijgen met jongeren die zorgwekkend radicaliseren (<https://www.richtlijnenjeugdhulp.nl/radicalisering>). Zie ook Hoofdstuk 5.

Omwille van de leesbaarheid blijft in dit rapport de term ‘zorgwekkend’ meestal achterwege, maar ‘radicalisering’ staat in het vervolg dus wel voor ‘zorgwekkende radicalisering’.

‘Extremisme’ definieert de politie als “het vanuit een bepaalde overtuiging willen afdwingen van maatschappelijke veranderingen of politieke besluitvorming en daartoe activiteiten uitvoeren waarmee in meer dan geringe mate de wet wordt overtreden.” Deze komt nagenoeg overeen met die van de NCTV, die bijvoorbeeld ook het VJI aanhoudt. Overigens eindigt niet ieder radicaliseringsproces in gewelddadig extremisme of terrorisme. De term ‘extremist’ klinkt wellicht zwaar wanneer het gaat om minderjarigen van soms nog geen 14 jaar oud. Meestal gaat het bij zulke jongeren zoals gezegd om nog niet-gewelddadig extremisme, maar dat valt dus wel onder de definitie. Daarom blijft ook de term ‘extremist’ in dit rapport gehandhaafd, wederom om redenen van efficiëntie; men mag de term uiteraard lezen als aanduiding van jongeren die “als extremist bij de politie in beeld zijn”.

Doel

Het doel van het onderzoek is te komen tot eventuele aanpassingen in de aanpak die de effectiviteit kunnen vergroten van interventies in processen van zorgwekkende online radicalisering van jongeren. ‘Effectiviteit’ betekent dat jongeren na een interventie afzien van verdere deelname, online en offline, aan extremistische groepen, het delen van extremistische content of het voorbereiden van terroristische acties. Daarnaast wil het rapport geïnteresseerden, waaronder besluitvormers, voorzien van informatie over een fenomeen dat steeds meer in de aandacht lijkt te staan.¹⁵

1.3 Theoretisch kader

De centrale doelstelling van ieder contraterrorismebeleid is preventie: het voorkomen van aanslagen. Een theoretisch kader binnen de criminologie dat daar bij aansluit is dat van de situationele misdaadpreventie, ook wel bekend als de gelegenheidstheorie. In navolging van Bouhana en Wikström wordt deze hier gecombineerd met inzichten uit de levensloopcriminologie, wat resulteert in de zogeheten Situationele Actie Theorie (SAT).¹⁶ Het KC CTER paste deze eerder toe in onderzoek naar de Syriëgangers.¹⁷ Situationele benaderingen geven richting aan het denken over maatregelen die misdaad helpen voorkomen. Die maatregelen zijn gericht op de gelegenheid tot het plegen van een delict en op de neiging van een potentiële dader delicten te plegen.

¹⁵ Behalve door incidenten, kreeg die aandacht in 2025 een impuls door de Netflixserie *Adolescence*. De serie gaat over een jongen van dertien die een medeleerlinge doodt uit woede over online vernederingen die, zo is de suggestie, in de *manosphere* niet getolereerd kunnen worden. Volgens *The Guardian* heeft de serie tot een zekere *moral panic* geleid over wat jongeren allemaal uitspoken op sociale media en wat hen drijft (“UK police chiefs call for ban on social media for under-16s”, *The Guardian*, 12-4-2025).

¹⁶ Bouhana & Wikström (2008, 2011).

¹⁷ Weenink (2019).

De gelegenheidstheorie

Het uitgangspunt van de gelegenheidstheorie is de gedachte dat gelegenheid de dief maakt. Om misdaad aan te pakken, moet je de gelegenheid wegnemen. Bij ieder misdrijf, zo stelt de theorie, komen drie elementen samen: een bereidwillige dader, een geschikt doelwit (object/slachtoffer) en afwezigheid van toezicht.¹⁸ Bij elk van die elementen zijn toezichthouders aan te wijzen die een rol kunnen hebben bij het verkleinen van de gelegenheid: beïnvloeders (van daders), beschermers (van doelwitten) en beheerders (van plaatsen). Dit wordt grafisch weergegeven in de zogeheten *Crime Triangle*, de misdaaddriehoek.

Figuur 1 De Misdaaddriehoek (Crime Triangle)¹⁹

Per specifiek misdrijf kan de gelegenheid met behulp van de driehoek worden beschreven en zijn er interventies te bedenken. Daarbij is het belangrijk te kijken naar hoe misdaad is gerelateerd aan routines, het ritme van de dag en de week (*routine activity theory*). De oplossingen zijn soms verrassend eenvoudig. Zo kan uitgaansgeweld worden verminderd door te zorgen dat er voldoende openbaar vervoer is op het moment dat de kroegen sluiten.²⁰ Winkelinbraken na sluitingstijd nemen af wanneer er ook woningen in winkelstraten zijn, want dan is er meer toezicht van oplettende buurtbewoners. De tegenwerping dat dergelijke maatregelen criminaliteit alleen maar verplaatsen, blijkt niet op te gaan. Het verplaatsingseffect is nooit honderd procent.²¹

Interventies zijn in de gelegenheidstheorie meestal gericht op bescherming van het doelwit en de plaats, door zaken als *target hardening* en versterken van toezicht. Veel

18 Al is die 'afwezigheid van toezicht' later wel verbreed naar kenmerken van plaats en tijdstip van een delict. Zie met name *Opportunity Makes the Thief* van Felson en Clarke (1998); zie ook Felson (2006). De benadering is met succes breed toegepast, met name bij het terugdringen van commune criminaliteit, zie de website van het *Center for Problem-Oriented Policing* (<https://www.popcenter.org/>). Een praktijkgericht overzicht voor analisten is *Crime Analysis for Problem Solvers in 60 Small Steps* (Clarke & Eck 2005), dat ook in het Nederlands is vertaald (Clarke & Eck 2010). Een toepassing op terrorismebestrijding is *Policing Terrorism* (Newman & Clarke 2008). Dat bevat veel praktische suggesties voor bestuurders hoe een terroristisch incident te voorkomen en hoe voorbereid te zijn op de gevolgen van een aanslag. Het gaat echter niet in op de rol van de recherche bij preventie van terrorisme (Weenink, 2012).

19 Overgenomen uit Clarke & Eck (2005, zie ook de vertaling uit 2010).

20 Buil-Gil & Pease (2026).

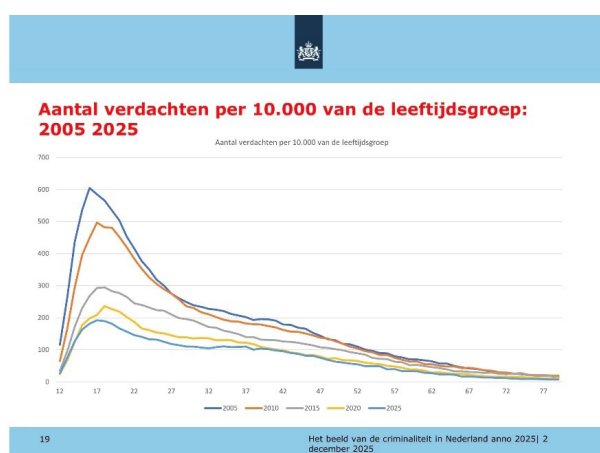
21 Felson & Clarke (1998).

minder aandacht is er voor maatregelen gericht op de dader. De gedachte daarachter is dat waar gelegenheid is, daar zullen dieven zijn; door de gelegenheid weg te nemen, verdwijnt ook de dief. Waar de criminologie zich vaak richt op wat mensen tot dief maakt, kunnen misdaadbestrijders dat volgens de gelegenheidstheorie beter negeren, omdat het om zaken gaat waar de politie toch geen invloed op heeft. Dat is ten dele wel waar maar, zo stelt Bouhana, niet iedereen is even geneigd om misbruik te maken van gelegenheid – in de persoon gelegen factoren spelen ook een rol,²² onder meer door hun effect op vrijetijdsbesteding (zie hieronder). Bij terrorisme geldt dit ook: niet iedereen is even ontvankelijk voor extremistische boodschappen.²³ Wat het ontstaan van deze ontvankelijkheid betreft, wijst de levensloopcriminologie op de rol van leeftijd, aanleg en tegenslag gedurende de levensloop.

De levensloopcriminologie

De levensloopcriminologie stelt dat criminaliteit als normoverschrijdend gedrag voor de meeste wetsovertreders leeftijdsgebonden is. Er is een *Age-Crime Curve* die laat zien dat criminaliteit in de puberteit toeneemt en piekt rond het zeventiende jaar, om daarna weer te dalen.²⁴

Figuur 2 Age-Crime Curves, Nederland, 2005-2025²⁵

De grafiek laat drie dingen zien. Ten eerste toont die hoe criminaliteit meestal leeftijdsgebonden is, met de piek bij zeventienjarige verdachten. Ten tweede illustreren de verschillende lijnen in de figuur de daling in de geregistreerde criminaliteit in de afgelopen twee decennia, of beter gezegd, in het aantal verdachten. Die daling gaat samen met een afvlakking van de Age-Crime Curve, maar hij piekt nog steeds rond het zeventiende

²² Bouhana (2013).

²³ Vgl. Feddes e.a. (2015, p.30).

²⁴ Moffitt (1993, 2006), zie ook Van der Laan e.a. (2024, p.26).

²⁵ De Waard (2026, slide 19).

levensjaar.²⁶ De dalende trend in geregistreerde criminaliteit is te zien in tal van landen, al verschilt de trend wel per type delict.²⁷ Ten derde toont die dat sommigen nog lang na het zeventiende jaar delinquent blijven: de *persistent offenders*²⁸ (er zijn overigens ook jongeren die geen crimineel gedrag vertonen, de zogeheten *abstainers*). De verklaring voor de piek in de curve is dat tijdens de adolescentie cognitieve vermogens nog in ontwikkeling zijn. Pubers en adolescenten overzien daardoor onvoldoende de gevolgen van gedrag, in een periode dat ze zelfstandiger worden ten opzichte van opvoeders, dat hun actieradius toeneemt en ze grenzen gaan verkennen. Dat kan leiden tot normoverschrijdend gedrag, wat op zijn beurt vraagt om normbevestigend gedrag van de kant van opvoeders, van leeftijdsgenoten (*peers*) en ook van justitie en politie. Omdat het echter ook om een normale fase in de ontwikkeling van jongeren gaat, geldt voor minderjarigen het jeugdstrafrecht.²⁹ Wanneer mensen echter op latere leeftijd delinquent blijven, kan niet meer worden gesproken van een 'normale', voorbijgaande fase in de ontwikkeling. Persistente delinquentie blijkt vaak samen te hangen met blijvende schade door negatieve ervaringen in de jeugd, in combinatie met een aangeboren psychische kwetsbaarheid.³⁰

Traumatische tegenslag in de jeugd wordt in de levensloopcriminologie wel geoperationaliseerd aan de hand van tien zogeheten *Adverse Childhood Experiences* (ACE's). Het gaat vooral om zaken die het gezinsleven ontregelen – scheiding, emotionele en fysieke verwaarlozing, huiselijk geweld, psychische problematiek, seksueel misbruik, criminaliteit en detentie van gezinsleden.³¹ Empirisch onderzoek wijst uit dat blootstelling aan ten minste vier ACE's, de kans op probleemgedrag in het verdere leven sterk doet toenemen.³² Dat komt vooral doordat ACE's het hormonaal stresssysteem kunnen ontregelen. Het individu dat veel stressvolle ervaringen had, keert bij nieuwe stressors moeilijker terug naar een rusttoestand en ontwikkelt weinig vertrouwen en empathie. Er

26 Op slide 22 van deze presentatie van de Waard blijkt overigens dat de afname in het aantal geregistreerde verdachten opgaat voor alle herkomstgroepen. Sommige zijn nog steeds oververtegenwoordigd, maar ook bij deze is de afname te zien.

27 Overigens stelt Steffensmeier en Schwartz (2025) de generaliseerbaarheid van de curve naar niet-westerse samenlevingen en in de tijd ter discussie.

28 Boutwell e.a. (2013).

29 Aldus ook het Openbaar Ministerie in de Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt (2021R001).

30 Hahn Fox e.a. (2015).

31 Felitti e.a. (1998) onderscheiden tien ACE's, die "correlated with a host of chronic physical, mental health, and behavioral problems among youth:

1. Emotional Abuse
2. Physical Abuse
3. Sexual Abuse
4. Emotional Neglect
5. Physical Neglect
6. Family Violence
7. Household Substance Abuse
8. Household Mental Illness
9. Parental Separation or Divorce

10. Household Member Incarceration" (Baglivio e.a. 2014). Vergelijkbare factoren staan centraal in de modellen voor risicotaxatie van individuele delinquenten (zoals de HCR20) en extremisten (zoals de TRAP18, de VERA en IR-modellen van de politie) (Weenink & Vooren-Morsing, 2021).

32 Felitti e.a. (1998).

ontstaat een spiraal van negatief gedrag, negatieve reacties daarop van de omgeving, wat weer nieuw negatief gedrag oproept, enzovoorts. ACE's kunnen zo leiden tot problemen op school, criminaliteit, overmatig middelengebruik, maatschappelijke marginalisering en zelfs voortijdig overlijden.³³ Of en de mate waarin ACE's blijvende gevolgen hebben, hangt mede af van aanleg, van een onderliggende *kwetsbaarheid*.

Dat traumatische ervaringen bij kwetsbare personen kunnen leiden tot gedragsproblemen wil nog niet zeggen dat ook extremistisch gedrag er een gevolg van kan zijn. In het verleden wees Weenink er wel op dat onder jihadisten relatief veel personen waren met een verleden waarin zich verschillende van deze factoren voordeden: zij kwamen relatief vaak uit gebroken gezinnen, en hadden ook relatief vaak ervaring met psychische problematiek, schooluitval en gedragsproblematiek (kleine criminaliteit).³⁴ De problematiek kan bijdragen aan sociaal isolement, terechte of onterechte boosheid daarover op de omgeving (externaliseren) en de behoefte wraak te nemen. Maar een automatisme is dit niet; een psychische kwetsbaarheid kan ook beschermend werken, zoals wanneer die een persoon hindert in het organiseren van een terroristische activiteit.³⁵ Inmiddels is in opeenvolgende studies wel aannemelijk geworden dat niet alleen bij 'gewone' criminelen, maar ook bij terrorismeverdachten in westerse landen vaak sprake is van psychosociale problematiek die, net als bij die plegers van commune criminaliteit, diverse levensterreinen raakt die echter van geval tot geval kunnen verschillen.³⁶ Van Dam e.a. spreken van een 'syndemische samenhang' tussen achtergrondfactoren en psychische problematiek: "Eenzelfde soort samenhang tussen psychiatrische stoornissen en sociaal-maatschappelijke omstandigheden zien we ook bij het verklaren van ander gedrag zoals criminaliteit en suïcide."³⁷

Het gezin is niet de enige plaats waar trauma en tegenslag zich voordoen. Meer recent is het ACE-model daarom verbreed naar ervaringen die samenhangen met de kwaliteit van de leefomgeving, zoals de wijk, de school en dergelijke. Wie opgroeit in *Adverse Community Environments* heeft meer kans op negatieve ervaringen: armoede, weinig privacy, discriminatie, gepest worden, slachtofferschap van criminaliteit en fysiek

33 Bellis (2016).

34 Weenink (2015, 2019). In Nederland verschenen ook studies vanuit het ggz-veld, zoals van het NIFP (Duits e.a., 2022) en de GGD Amsterdam (Grimbergen & Fassaert, 2022). Zie voor meer Nederlands onderzoek naar achtergrondfactoren bij radicalisering ook opeenvolgende studies van het NSCR (Thijs e.a. 2018, 2022 en 2023), Thijssen e.a. (2021, 2023), Schuurman & Carthy (2025); zie voorts diverse buitenlandse studies, zoals onder andere Gill & Corner (2017), LaFree (2017), Simi e.a. (2016) en de bundel onder redactie van Corrado e.a. (2021).

35 Sizoo (2024, p.27).

36 "According to UNICEF, the factors that may contribute to children's involvement in crime can be categorised into several levels, including individual factors; family, peer and community influences; social, economic and political factors; and organisational factors. Children may join OCGs as a means of self-empowerment or to challenge societal and family norms, often seeking a sense of identity and self-worth. Perceived injustices or feelings of inadequacy can also drive this association. Additionally, adolescents' tendency to take risks and seek rewards can make them more vulnerable to involvement with such groups. Peer relations – where young people involve others in criminal activities – are particularly important to developing adolescents; also, older children often groom younger ones into crime. Organisational factors play a part in determining whether and how violent groups recruit minors. EUCPN adds that young people with certain psychological disorders or mental health conditions, particularly those lacking pro-social skills, are more likely to engage in criminal activity. Prior involvement in (non-organised) crime and unstable home situations, such as single-parent households, those affected by addiction or domestic violence or those who have a familial relationship to crime, are also at higher risk" (Luyten & Baltikauskaitė, 2025, p.4). Zie ook de studie van Weerman e.a. naar jongeren die zijn betrokken bij wapengeweld (Weerman e.a., 2025, met name p.31-33).

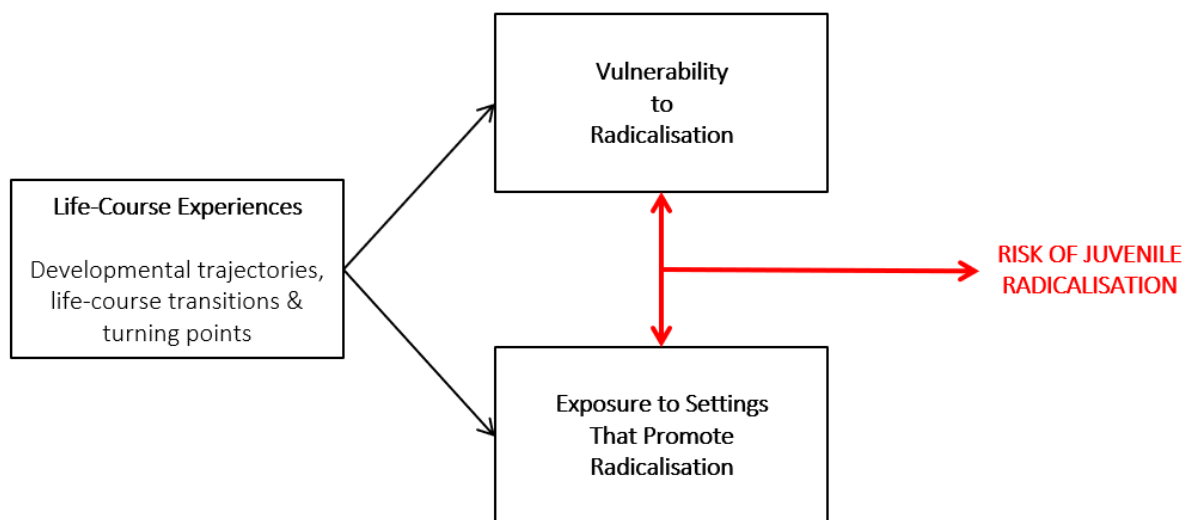
37 Van Dam e.a. (2024, p.549).

contact met extremistische influencers.³⁸ Omgekeerd kunnen gezin en omgeving ook beschermend zijn. Vele factoren zijn van invloed in diverse combinaties. Denk aan de situatie dat een jongere in een veilig gezin opgroeit, maar school of buurt als onveilig ervaart – dan blijft die wellicht liever thuis en gaat daar online.³⁹ En dan dienen zich nieuwe uitdagingen aan.

De Situationele-Actietheorie

Alleen ontvankelijk zijn voor extremisme is niet voldoende. Er moet ook een ‘aanbod’ zijn van extremistische boodschappen of polariserende prikkels in de omgeving van het individu, aldus de Situationele Actietheorie.⁴⁰ In 2025 visualiseerde de Australische onderzoeker Barracosa dit in zijn proefschrift *Juvenile Radicalisation and Risk Assessment*:⁴¹

Figuur 3 Situationele-Actiemodel van radicalisering van jongeren (Barracosa 2025)

De verschillende kaders in dit schema omvatten diverse variabelen, die bij verschillende individuen in verschillende combinaties al dan niet een rol kunnen spelen bij het ontstaan van een risico op radicalisering.

Het schema is hier geen causaal model, maar een hulpmiddel om informatie te ordenen, waarbij de in de persoon gelegen factoren worden onderscheiden van die in de omgeving. De gedachte is dat mogelijke ontvankelijkheid voor extremistische boodschappen niet voldoende is, want er moet ook een omgeving zijn die een persoon aan die boodschappen blootstelt – een potentieel *radicalising setting*. Tot betrekkelijk recent werd daarbij

38 Ellis (2025).

39 Feddes e.a. wijzen er wel op dat de invloed van de omgeving op radicalisering complex is omdat het uiteindelijk afhangt van de perceptie van die omgeving door het individu (Feddes e.a., 2025, p.31).

40 Bouhana & Wikström (2008, 2011).

41 Barracosa (2025, p.91). Barracosa onderzocht 16 jongeren, cliënten in de CVE-aanpak in Australië (CVE = *Countering Violent Extremism*), teneinde risicofactoren te identificeren en die te confronteren met een risicotaxatiemodel, de VERA-2R. Barracosa stelt dat interventies lijken te hebben geholpen te voorkomen dat de jongeren in zijn dataset door-radicaliseerden naar extremistisch geweld (Barracosa 2025, p.138-139).

in de literatuur vooral gedacht aan de nabijheid van rekruterende extremisten, maar tegenwoordig lijkt het internet de voornaamste potentieel radicaliserende omgeving te zijn. In digitale ruimtes komen mensen laagdrempelig met extremisme in aanraking. Er is geen fysiek persoonlijk contact voor nodig, waardoor ook degenen die in de fysieke wereld verlegen zijn, eenvoudiger in aanraking komen met extreme boodschappen en hun verkondigers. Het internet is alomtegenwoordig, jongeren besteden er een aanzienlijk deel van hun tijd en ze weten er beter de weg dan volwassenen (dus het toezicht is laag). Het internet biedt bovendien de mogelijkheid gelijkgestemden te vinden. Sizoo wijst erop dat in een online groep mensen intrinsiek en extrinsiek beloond worden. *Intrinsiek* door de deelname aan het groepsproces – men ervaart saamhorigheid, kameraadschap en er kan een collectieve identiteit groeien die mensen zelfs kan motiveren zich voor de groep op te offeren. Dat laatste kan samengaan met de extrinsieke beloning. Daarvan “is sprake als een groepslid door de andere leden een held of martelaar wordt genoemd of als een andere beloning in het vooruitzicht wordt gesteld, zoals een seksuele partner”.⁴² Op rechtsextremistische en jihadistische fora worden aanslagplegers verheerlijkt.⁴³ Voor wie op zoek is naar relevantie - de *quest for significance* -⁴⁴ kan geweld een korte route naar aanzien lijken, in ieder geval onder gelijkgestemden online. Geweld hoeft echter geenszins de enige route naar succes te zijn. Het posten van content die steeds grover en gewelddadiger is, kan ook een manier om de bewondering te oogsten van gelijkgestemden. Succes en falen zijn bovendien direct meetbaar: iedereen ziet hoeveel volgers je hebt en likes je krijgt. Zeker bij pubers komt de zogenaamde ‘zoektocht naar relevantie’ mogelijk minder voort uit een esoterisch verlangen naar zingeving, dan uit de behoefte punten te scoren. En scoren dat doe je in sommige kringen door grovere content te delen dan anderen.

De rol van Ongestruktureerde Vrije Tijd

In een recent (2026) artikel, *Unstructured Spare Time and Crime: Toward an Integrative Model*, verbinden Buil-Gil en Pease het gelegenhedsperspectief en persoonlijke achtergrondproblematiek met behulp van de factor Ongestruktureerde Vrije Tijd (OVT). Vrije tijd – tijd die niet door werk, opleiding, slapen, in beslag wordt genomen – kan zowel gestruktureerd (sport, vrijwilligerswerk, familieroutines) als ongestruktureerd besteed worden. OVT stelt mensen in staat ongeplande activiteiten te ondernemen, alleen of met anderen (hangen, surfen op internet, winkelen, uitgaan, lezen). Persoonlijke en omgevingsfactoren beïnvloeden de geneigdheid om deviant gedrag te vertonen én de mate waarin men beschikt over OVT waarin men vrij van toezicht in aanraking komt met gelegenheid. Factoren kunnen elkaar versterken. Scheiding van ouders is niet alleen een stressor voor de kinderen en die ouders, maar leidt ook tot een afname van toezicht. Eén

⁴² Sizoo (2024, p.56-57).

⁴³ Zie onder andere Van Wonderen e.a. (2023).

⁴⁴ Kruglanski e.a. (2014).

ouder heeft nu eenmaal minder tijd om de kinderen in de gaten te houden dan twee. Een kind dat wegens wangedrag van school wordt gestuurd, krijgt meer tijd om criminogene gelegenheden op te zoeken, en zo pleger of slachtoffer te worden van criminaliteit:⁴⁵

The model posits that unstructured spare time, at the level of individuals, geographic areas, and time periods, is shaped by personal factors, broader social changes, and the spatial organization of cities and towns. This unstructured time, in turn, influences both individual readiness for crime and the availability of crime opportunities. The model advances a dynamic view of how time-use patterns mediate the relationship between personal traits, community conditions, structural factors, and exposure to and engagement in crime. Its central contribution lies in focusing explanation and, by extension, prevention and intervention strategies on a single, observable factor: unstructured spare time.

Bredere maatschappelijke en technologische veranderingen hebben ook gevolgen voor de besteding van vrije tijd en aanwezigheid van toezicht. In de afgelopen decennia veranderden de komst van het internet en de mobiele telefoon de *routine activities* van velen en van jongeren in het bijzonder. Dat heeft ook gunstige effecten gehad. Vrije tijd achter een beeldscherm betekent minder tijd voor ‘risicovolle’ activiteiten buiten. De wereldwijde daling van veel commune criminaliteit in de afgelopen decennia wordt daarom mede in verband gebracht met deze verschuiving in gedragspatronen.⁴⁶ Daar staat wel de opkomst van cybercriminaliteit tegenover. Jongeren zijn veel tijd online door gaan brengen, met weinig of geen toezicht van opvoeders. OVT beïnvloedt dus of individuen ‘klaar zijn voor criminaliteit’ (*readiness for crime*) en gelegenheid (*crime opportunities*). De auteurs opperen dat dit model ook van toepassing kan zijn op terrorisme, bijvoorbeeld omdat bleek dat Syriëgangers vaak werkeloos waren en voortijdig schoolverlieten, zaken die mensen veel ongestructureerde vrije tijd opleveren. Uiteindelijk gaat het de auteurs om wat de notie van OVT betekent voor de aanpak. Een aanpak zal mede zijn gericht op het terugdringen van tijd die ongestructureerd en zonder toezicht wordt doorgebracht:

Interventions that redirect unstructured spare time - especially in public or unsupervised settings - toward supervised, meaningful activities may be particularly effective for high-risk youth, potentially reducing crime and associated social costs. Efforts can and should operate at multiple levels: parents and caregivers can be supported in fostering structured routines at home; communities can invest in accessible youth centers, sports, and arts programs; schools play a vital role through after-school initiatives and mentoring schemes, while exclusions from school increase risk (Cornish & Brennan, 2025); and local authorities can enhance access to safe public spaces and reliable transport.

45 Buil-Gil & Pease (2026, p.1).

46 Zie bijdragen in de bundel Aeli ea. (2025); zij wijzen er wel op dat het precieze mechanisme per land of delict kan verschillen.

Buil-Gil en Pease willen niet de autonomie van adolescenten inperken, maar aandacht vragen voor het belang van ondersteuning van kwetsbare jongeren, zowel in de situatie thuis (gezinsbegeleiding) als in het vinden van gestructureerde vrijetijd-besteding, want dat verkleint volgens hen de kans dat zij ontsporen, ook online. Deze auteurs stellen dat veel van hun suggesties nog moeten worden getoetst, maar de notie dat ongestructureerde vrije tijd van invloed is op gelegenheid kan nuttig zijn bij de aanpak van - gelegenheid voor - online radicalisering, naast andere maatregelen.

1.4 Onderzoeksvragen en aanpak

De opzet van het onderzoek volgt globaal de verschillende onderdelen van het situationele-actiemodel zoals Barracosa dat schetste. De focus ligt daarbij uiteraard op online radicalisering van jongeren, en we beginnen daarom met de analyse van hoe jongeren in aanraking komen met de *radicalizing setting* van online extremistische platforms. Daarna gaan we in op de persoonlijke kwetsbaarheden van de jongeren die van invloed kunnen zijn geweest op hun ontvankelijkheid voor extremisme. Vervolgens komen de interventies aan bod in het proces van online radicalisering tot dusver en de rol van politie en ketenpartners bij de verdere aanpak. De aanpak per onderzoeksvraag volgt in de betreffende hoofdstukken.

Onderzoeksvraag 1

Hoe verliep het proces van zorgwekkende online radicalisering bij jongeren in Nederlandse CTER-onderzoeken?

Het proces van online radicalisering staat centraal in Hoofdstuk 2. Informatie in de rechercheonderzoeken, en in het bijzonder de verhoren biedt de mogelijkheid daarbij vooral het perspectief van de jongeren zelf te geven, zij het pas nadat hun gedrag aan het daglicht was gekomen. In Hoofdstuk 2 wordt ingegaan op hoe jongeren worden blootgesteld aan en verstrikt raken in en met de radicalisering, het onderwerp van de tweede onderzoeksvraag.

Onderzoeksvraag 2

Wat zijn de persoonlijke en sociale achtergronden van jongeren in Nederlandse CTER-onderzoeken?

Deze vraag wordt in Hoofdstuk 3 beantwoord op basis van politie-informatie over jongeren in CTER-onderzoeken die liepen in de jaren 2024 en 2025, en aangevuld met oudere gegevens over rechtsextremistische jeugd, over de periode 2019-2025. Bij de beantwoording brengen we kenmerken en ervaringen in kaart die een beeld geven van de onderzoeksgroep: demografische factoren, sociale achtergronden, criminaliteit en psychische problematiek.⁴⁷ Inzicht in deze zaken helpt in te schatten in hoeverre de jongeren die bij politie en justitie als zorgwekkend geradicaliseerd in beeld zijn, te maken hebben met persoonlijke frustraties of omstandigheden die van invloed kunnen zijn geweest op hun ontvankelijkheid voor extremisme. Of deze zaken daadwerkelijk bijdroegen aan de veronderstelde radicalisering is meestal niet vast te stellen - en daar is in dit beschrijvende onderzoek ook geen plaats voor - maar ze verdienen aandacht omdat ze van invloed kunnen zijn op de mogelijkheden voor niet-strafrechtelijke interventies en aanknopingspunten kunnen bieden in een persoonsgerichte aanpak.⁴⁸ Overigens zij hier alvast opgemerkt dat waar het psychische problematiek betreft, de auteurs uiteraard niet zelf gaan diagnosticeren, maar vooral afgaan op wat de jongeren in het onderzoek en hun omgeving daar zelf over hebben verklaard, en zoals dat is geverbaliseerd door de politie.

De data komt ten eerste uit de basispolitierregistratie. Daarin zijn processen-verbaal terug te lezen, tot vijf jaar voor het moment van raadplegen. Ook is informatie gebruikt uit een recherche-informatiesysteem. Het combineren van informatie uit verschillende bronnen maakte de dataverzameling wel wat omslachtig, omdat een subject in verschillende registraties kan voorkomen, waarbij de informatie soms wel en soms niet overlapt. Op de aanpak van dit onderdeel wordt nader ingegaan in Hoofdstuk 3.

47 De forensische achtergrondkenmerken zijn ontleend aan de HCR20-v.3, een taxatie-instrument voor het risico dat iemand geweld zal plegen. HCR staat voor Historical Clinical Risk Assessment. Met behulp van de HCR beoordelen gedragsdeskundigen aan de hand van historische, klinische en risicohanteringsvariabelen wat het risico is dat een persoon geweld gaat plegen. In dit onderzoek worden alleen de 'historische' variabelen gebruikt, dat wil zeggen, de variabelen die betrekking hebben op het verleden van een persoon, en niet de andere, die in een diagnostische setting de actuele situatie beschrijven. Douglas e.a. onderscheiden drie categorieën met in totaal tien achtergrondkenmerken, de zogeheten 'historische variabelen' (Douglas, e.a. 2013, p.83-84).

48 Of zoals De Ridder e.a. stellen: "Veel van de beschreven oorzaken en katalysatoren van radicalisering houden verband met hoe er wordt samengeleefd en met de problemen die dat voor sommige mensen oplevert. Zorg in de vorm van maatschappelijk werk, dagbesteding, huisvesting en geestelijke gezondheidszorg kan bijdragen aan een verbetering van de individuele situatie en zo aan de ervaring erbij te horen. Daarmee heeft een zorgbenadering van radicaliseringsgerelateerde problematiek een inclusiever karakter dan benadering waarbij de nadruk ligt op repressie en risicoreductie" (De Ridder e.a., 2019, p.559).

Onderzoeksvraag 3

Welke interventies lijken meer of minder succesvol in het doorbreken van processen van zorgwekkende radicalisering bij jongeren?

Bij het beantwoorden van deze vraag kijken we naar mogelijke samenhangen tussen de gekozen aanpak, de effectiviteit in termen van het beëindigen van het ongewenste gedrag, en de samenhang van die uitkomst met achtergrondkenmerken. Bij die interventies gaat het in dit onderzoek in de eerste plaats om politieel ingrijpen: niet alleen opsporen en vervolgen, maar ook het voeren van stopgesprekken. Via stopgesprekken hebben politie en justitie geprobeerd om jongeren uit het extremisme te halen, op een manier die hun toekomst niet verder belast. Daarnaast is er de Persoonsgerichte Aanpak (PGA), waarbij de jongere hulp wordt geboden, maar waarbij wel diens medewerking wordt verwacht, omdat anders alsnog strafrechtelijke sancties volgen. In Hoofdstuk 4 wordt bekeken of de interventies lijken te werken. Het antwoord op vraag 3 is mede van belang voor het antwoord op de centrale vraag naar de mogelijke aanpassingen in de wijze van benaderen van extremistische jeugd door politie en justitie. Tegelijk is duidelijk dat verschillende andere partijen ook betrokken zijn bij de aanpak, of daar een rol bij zouden kunnen spelen. In de vierde en laatste onderzoeksvraag komen daarom ook de ketenpartners aan bod.

Onderzoeksvraag 4

Op welke wijze kunnen politie en ketenpartners van de politie bijdragen aan het voorkomen en terugdringen van zorgwekkende online radicalisering bij jongeren?

Onderzoeksvraag 4 wordt beantwoord in Hoofdstuk 5. Mede aan de hand van de resultaten uit de hoofdstukken 2 tot en met 4 worden mogelijkheden beschreven voor verbeteringen in de huidige aanpak zoals die is vastgelegd in regelgeving, beleid en inzet van politie en justitie en ketenpartners. Buiten politie en justitie hebben ook instanties in het sociaal en zorgdomein ervaring met de omgang met radicaliserende jongeren en hun omgeving. Daar is ook al vaker onderzoek naar gedaan. Een onderzoek van Feddes e.a. uit 2025 bijvoorbeeld gaat uitvoerig in op hoe diverse partijen om kunnen gaan met psychosociale problematiek bij radicalisering.⁴⁹ Bij de beantwoording van vraag 4 worden dergelijke inzichten uiteraard meegenomen, waarbij de meerwaarde van het voorliggende rapport kan worden gezocht in de aanvulling van bestaand inzicht met de ervaring van politie en justitie. Daarbij wordt aan de hand van het gelegenheidsperspectief gezien wie wanneer aan zet kan zijn om online radicalisering van jongeren te beperken.

⁴⁹ Feddes e.a. (2025). Deze studie bevat diverse aanbevelingen en verwijzingen naar bronnen en instanties.

Onderzoekseenheden

In dit rapport staan de jongeren centraal die in rechercheonderzoeken van de Nederlandse politie in beeld kwamen vanwege betrokkenheid bij verschillende vormen van extremisme: rechtsextremisme, jihadisme, nihilistisch extremisme of anderszins. Het merendeel kwam dus in beeld omdat de zorgen dermate groot waren dat politie en justitie ingrepen. De vraag kan worden gesteld of de jongeren daadwerkelijk ‘extremist’ of ‘geradicaliseerd’ zijn te noemen. Bij de afbakening van de onderzochte groep is die afweging niet meegenomen: er wordt onderzoek gedaan naar degenen die eenheden van de politie als extremist in onderzoek namen. De mate van radicalisering is verder niet onderzocht, al worden daar waar dat zinnig lijkt in concrete gevallen wel uitspraken over gedaan – zo is er een groep ‘overige’ die ideologisch niet of nauwelijks is te plaatsen.

De onderzoekseenheden zijn in beginsel individuen die minderjarig waren op het moment dat zij als geradicaliseerd in beeld kwamen; echter wanneer, zoals in enkele onderzoeken, naast minderjarige verdachten, ook jongeren van 18 jaar en iets ouder voorkwamen, zijn die ook meegenomen; de oudste persoon was 20 op het moment dat die bij de politie als geradicaliseerd in beeld kwam (zie ook Hoofdstuk 3). Informatie uit relevante opsporingsonderzoeken is verzameld bij zowel het ‘eigen’ Cluster CTER LO, als bij alle regionale eenheden.

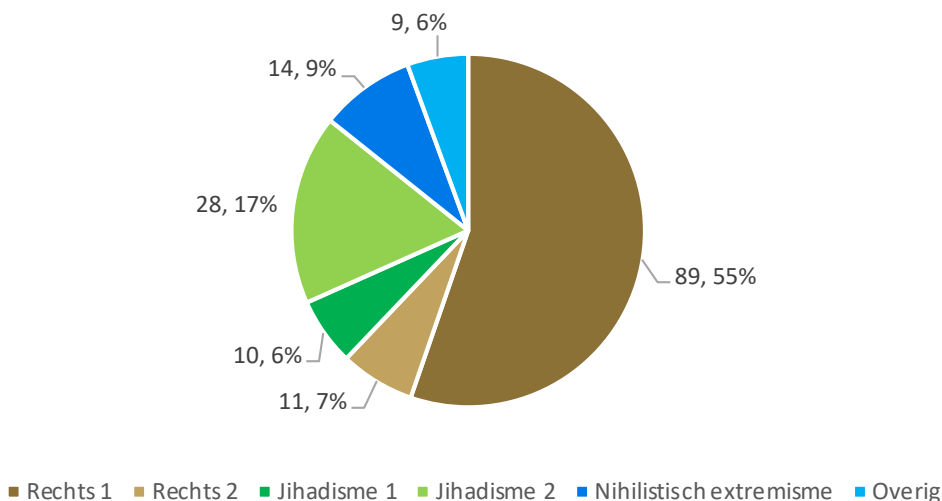
Het is niet bekend hoeveel Nederlandse jongeren daadwerkelijk als online geradicaliseerd kunnen worden beschouwd. De onderzoekspopulatie valt dus niet goed af te bakenen. Een gevolg is dat niet kan worden gezegd of de personen die in het onderzoek worden betrokken, een representatieve steekproef vormen uit die populatie. De resultaten van het onderzoek slaan dus op de onderzochte groep, die voor een empirisch terrorisme-onderzoek weliswaar groot is te noemen,⁵⁰ maar waarvan niet bekend is of die representatief is voor die vermoedelijk veel grotere groep van alle jonge online extremisten. We duiden de verzameling onderzochte personen in het vervolg aan met de term ‘onderzoeksgroep’. De onderzoeksgroep is samengesteld op basis van de volgende bronnen:

- Het onderzoek dat bij het Cluster CTER LO draaide naar de accelerationistische groep *The Base* en het vervolg daarop. Bij de subjecten in relatie tot dit onderzoek gaat het om jongeren die ofwel tot die groep behoorden, ofwel deelnamen aan rechtsextremistische online groepen die door het onderzoek in beeld kwamen. Het onderzoek atendeerde de politie op het fenomeen dat subjecten jonger leken te zijn dan die in eerder CTER-onderzoek. Dit was aanleiding voor het schrijven van de Verkenning, waarin 89 rechtsextremisten werden onderzocht; voor een eerste indruk werd in de Verkenning meer globaal ook gekeken naar tien jihadistische en drie links-extremistische jongeren die op dat moment in beeld waren. De resultaten uit de Verkenning worden geïntegreerd in dit nieuwe, grotere onderzoek.

⁵⁰ Barracosa stelt dat terrorismesubjecten voor onderzoekers een ‘hard-to-reach’ groep zijn, waardoor onderzoek vaak is gebaseerd op kleine samples, in zijn geval zestien personen.

- Minderjarige subjecten in opsporingsonderzoeken van alle eenheden van de Nederlandse politie in de jaren 2024-2025. Aan de eenheden is gevraagd gegevens te verstrekken over alle afgesloten en lopende onderzoeken naar extremistische *minderjarigen* in deze twee jaren. De subjecten in deze onderzoeken hadden verschillende ideologische achtergronden. Dit leverde 72 nieuwe subjecten op, waaronder ook een aantal meerderjarige subjecten die in onderzoeken voorkwamen waar ook minderjarigen verdachte in waren. De uiteindelijke onderzoeksgroep voor dit onderzoek bestaat dus uit 161 Nederlandse jongeren.
- Doordat de groep die in de eerste ronde als rechtsextremistisch in beeld kwam op andere wijze was verzameld dan de meer diverse groep die in de tweede ronde via opsporingsonderzoeken in beeld kwam, zijn er relatief veel rechtsextremisten in de dataset en omvat die groep in beginsel ook wat relatief ‘lichte’ gevallen. Subjecten in de opsporingsonderzoeken, die veelal startten na een ambtsbericht, waren meestal verdachte, wat bij de groep in de eerste ronde niet altijd zo was.

Figuur 4 Samenstelling onderzoeksgroep naar oriëntatie (n=161)⁵¹

Wat betreft de ‘nihilistisch extremisten’, kan worden opgemerkt dat voor deze groep voorheen de term ‘nihilistisch accelerationisten’ werd gebruikt. Het betreft de jongeren die actief zijn in de inmiddels beruchte Com-groepen als 764 en de *Order of the Nine Angles*. Alhoewel die groepen vaak koketteren met neonazistisch en ander rechtsextrem gedachtegoed, wordt ook duidelijk dat zij steeds moeilijker op enig politiek beginsel zijn vast te pinnen. Accelerationisten willen de samenleving eerst ontworpen om op de puinhopen een witte etnostaat op te richten; de nihilisten volstaan met een streven naar chaos en ontworpen, of om het te zeggen met de naam van een nihilistische onlinegroep: *No Lives Matter*. De term *Nihilistisch Extremisme* doet beter recht aan deze

⁵¹ ‘Rechts 1’ en ‘Jihadisme 1’ betreffen de 89, respectievelijk 10 subjecten die in de Verkenning al bekeken werden. ‘Rechts 2’ en ‘Jihadisme 2’ betreffen dus de nieuwe subjecten met deze oriëntaties. Drie links-extremistische subjecten zijn vanwege dit lage aantal niet in het nieuwe onderzoek betrokken.

ideologische ongrijpbaarheid. In de database staan 14 nihilisten maar gezegd zij dat sinds de samenstelling van de onderzoeksgroep steeds meer jongeren, zowel minder- als meerderjarigen, in beeld komen die tot dat nihilisme gerekend kunnen worden. In de database zijn ook negen subjecten in een categorie ‘overige’ ondergebracht. Zij kwamen voor in onderzoek van de eenheden, maar leken, zoals gezegd, niet of nauwelijks ideologisch geïnspireerd en ook niet nihilistisch te zijn. Het betreft vooral subjecten uit onderzoek naar personen die dreigden met *school shootings*.

Hier blijkt al dat de grenzen tussen de verschillende motivaties voor geweld tegen de samenleving aan het vervagen zijn. Soms moet men zich zelfs afvragen of nog van ideologisch geïnspireerd geweld, en dus extremisme en terrorisme, kan worden gesproken. In dit verband is ook de observatie van Barracosa interessant dat onder jongeren die hij onderzocht, de meesten voor hun ‘radicalisering’ helemaal geen interesse hadden getoond voor gematigde, mainstream ideologieën.⁵² Het gaat bovendien niet meer alleen om *diffuus* ideologisch geïnspireerd handelen in de zin dat mensen een wereldbeeld hebben dat elementen uit verschillende ideologieën bevat, maar ook om *diffuus* in de zin dat mensen geweld tegen de samenleving plegen zonder dat nog naar enig ideologisch kader wordt verwezen, zoals bij dat ‘nihilistisch extremisme’. Een recente ontwikkeling suggereert bovendien dat jongeren worden ingehuurd door criminele en terroristische organisaties voor het plegen van aanslagen, en mogelijk ook door statelijke actoren; dit laatste lijkt te spelen bij de aanslagen op Joodse en Israëliëse doelwitten in Europa in de eerste maanden van 2026.⁵³ In dit verband wordt wel gesproken van *Crime as a service* (CAAS), of meer specifiek, *Violence as a service* en *Terrorism as a service*.

In dit rapport gaat het KC CTER er niettemin nog van uit dat de jongeren die in de CTER-onderzoeken in beeld zijn gekomen, dat kwamen omdat zij enige ideologische inspiratie hadden. In de meeste gevallen wás ook sprake van deelname aan herkenbare, ideologisch geïnspireerde discussies en beeldtaal. In het vervolg worden de jongeren in de onderzoeksgroep daarom nog steeds aangeduid met termen als ‘rechtsextremist’, ‘jihadist’ en ‘nihilist’, ook al suggereert in sommige gevallen de aanduiding wellicht meer ideologische inspiratie dan er feitelijk is.

1.5 Mogelijkheden en beperkingen

Een onderzoek naar een criminaliteitsfenomeen op basis van politie-informatie biedt aan de ene kant een tamelijk uniek inzicht in dat fenomeen, maar is ook onderhevig aan beperkingen. Ten eerste is het, zeker in internationaal perspectief, vrij uitzonderlijk dat wetenschappelijk onderzoekers, in dienst van de politie, toegang hebben tot politie-informatie die normaliter niet openbaar is. Dat draagt er aan bij dat het maat-

⁵² Barracosa (2025, p.74).

⁵³ “Bijna twintig aanvallen in Europa zijn geclaimd door de groep HAYI, waarschijnlijk gelieerd aan Iran. Wat betekent dat?”, NRC, 3 mei 2026. Zie ook Bergers e.a. (2026).

schappelijk en beleidsdebat kan worden gevoerd op basis van een completer beeld dan anders mogelijk zou zijn. Ten tweede, die relatieve compleetheid komt mede door het kunnen werken met data over een grotere groep subjecten dan in veel academisch terrorismeonderzoek mogelijk is. Ten derde, kan tevens over een groter aantal variabelen informatie worden gezocht. Ten vierde, de gebruikte politiebronnen bevatten veel informatie die ‘rechtstreeks’ afkomstig is van de subjecten zelf: naast het digitaal beslag dat inzicht biedt in het proces van online radicalisering, was er ook toegang tot processen-verbaal van gesprekken met de subjecten zelf, met name stopgesprekken en verhoren, waarin zij vertellen over hun persoonlijke omstandigheden, zoals zij die zelf beleven. Dat bood tevens de mogelijkheid die twee (beslag en uitspraken) te vergelijken.

Het onderzoek kent echter ook belangrijke beperkingen. Ten eerste is politie-informatie over de genoemde variabelen, vaak niet voor het doel van dit onderzoek verzameld, en soms meer te zien als ‘bijvangst’ van de opsporing. De politie bereidt verhoren en stopgesprekken wel voor, en vaak volgens een bepaald stramien, maar zij werkt meestal niet met geprotocolleerde vragenlijsten. Daardoor komen sommige variabelen weliswaar aan bod, maar is er bijvoorbeeld niet doorgevraagd op aspecten die hier interessant zouden kunnen zijn, of komen bepaalde onderwerpen bij de ene verdachte wel aan bod, maar bij de andere niet, of niet in dezelfde mate. Het ‘filter’ van de verbalisant kan betekenen dat het afhankelijk is van diens tijdsdruk hoe uitgebreid bijvoorbeeld een verslag is van een stopgesprek of huisbezoek. Ook zal de ene diender onvermijdelijk meer geïnteresseerd zijn in specifieke aspecten dan de andere, wat ook weer kan afhangen van de doelstelling in een opsporingsonderzoek. Ten tweede, het verschilt per variabele hoe betrouwbaar de informatie is. Sommige variabelen, zoals de demografische, of het aantal eerdere politiecontacten van subjecten, zijn op basis van politie-informatie redelijk onproblematisch in beeld te brengen. Dat ligt anders bij het inventariseren van de aanwezigheid van met name psychische kwetsbaarheden. Het vaststellen van die kwetsbaarheden is het werk van GGZ-professionals en de dossiers die zij samenstellen zijn vanwege het medisch beroepsgeheim niet beschikbaar. De auteurs van dit rapport zijn geen GGZ-professionals en zij gaan, zoals gezegd, ook niet zelf diagnosticeren. Tegelijk is het wel zo dat processen-verbaal regelmatig informatie over psychische problematiek bevatten. De bron is dan meestal het subject zelf, mensen in zijn of haar omgeving, met name familie, en soms ook hulpverlenende professionals. Zulke informatie wordt in dit onderzoek gezien als signaal dat een psychische kwetsbaarheid aanwezig kan zijn. Door dergelijke signalen voor de onderzoeksgroep als geheel in kaart te brengen, ontstaat een overzicht van de aanwezigheid van psychosociale problematiek in die groep, maar dat is dus inderdaad een beeld op basis van politie-informatie.⁵⁴ Ten

54 Overigens bestaat de indruk dat dit de feitelijke aanwezigheid van psychische problematiek onderschat. Grimbergen en Fassaert signaleren dat gevonden prevalenties van psychische problematiek verschillen, afhankelijk van de bron, “with a higher prevalence in studies based on clinical examinations compared to studies that access police or judicial data or open sources” (Grimbergen & Fassaert, 2022, p.2). Zo vond het KC CTER in 2019 signalen van psychische problemen bij 28% van de Syriëgangers, maar vond de GGZ in Den Haag tweemaal zo vaak

derde is het onderzoek zoals gezegd exploratief-beschrijvend en is er voor uitspraken over causaliteit geen plaats. Of en de mate waarin een bepaalde factor een rol speelde, kan van geval tot geval verschillen; om dat te weten, moet men gedetailleerd inzicht in de individuele casus hebben, ook om te beoordelen of er ook bijkomende interveniërende variabelen zijn geweest. Daar zij bij benadrukt dat de meer dan gemiddelde aanwezigheid van een factor niet wil zeggen dat die ‘dus’ een ‘risicofactor’ is die ook zal gelden voor niet-onderzochte personen buiten de onderzochte groep.⁵⁵

1.6 Verslaglegging

Is het doel van het onderzoek het komen tot eventuele aanpassingen in de aanpak, het doel *binnen* het onderzoek is het in beeld brengen van:

- Het proces van online radicalisering (Hoofdstuk 2)
- De achtergronden van de jongeren (Hoofdstuk 3)
- Interventies en hun uitkomsten (Hoofdstuk 4)
- De aanpak, waaronder afstemming met de ketenpartners (Hoofdstuk 5).

De indeling volgt dus de onderzoeksvragen en het rapport wordt afgesloten in Hoofdstuk 6 met de beantwoording van de centrale vraag. De wijze waarop de onderzoeksvragen worden uitgewerkt (selectie van onderzoekseenheden en variabelen, de bronnen etc.) komt nader aan bod in de betreffende hoofdstukken. Op basis van dit rapport worden in afstemming met het bevoegd gezag afspraken gemaakt over de verdere aanpak.

psychosociale problematiek onder radicalen in het casuoverleg: “Uit de ervaring van Fivoor blijkt dat naar schatting 60% van de personen die radicaliseren kwetsbaarheden heeft die voortkomen uit (ernstige) psychosociale of psychiatrische problematiek” (Harmsen, 2016, p.40).

55 Als er onder de rechtsextremisten in de onderzoeksgroep relatief veel blondharigen zijn, maakt dat blond zijn niet tot risicofactor voor het krijgen van rechtsextremistische sympathieën, laat staan dat er voortaan scherper gelet zou moeten worden op blondharigen. De resultaten van het onderzoek hebben immers betrekking op een uiterst gering percentage van alle blondharigen. Causaliteit veronderstelt een theorie die uitlegt waarom een correlatie optreedt.

Hoofdstuk 2 – Het proces van online radicalisering

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staan we stil bij het proces van zorgwekkende online radicalisering van jongeren die naar voren zijn gekomen in recente Nederlandse CTER-onderzoeken. Hoe die processen verlopen is onderzocht aan de hand van 22 recente rechercheonderzoeken, verschillende tijdlijnen op basis van onderzoeksgegevens en interviews met experts uit de politiepraktijk.

Om subjecten te selecteren is aan politie-eenheden in heel het land medio 2025 gevraagd om een overzicht van CTER-onderzoeken met minderjarige verdachten aan te leveren uit de periode van 1 januari 2024 tot en met 2025. Uit deze onderzoeken is vervolgens een selectie gemaakt met als belangrijkste vraag: is er duidelijk sprake van een online radicaliseringsproces? Dit leek het geval te zijn voor 22 onderzoeken: 13 op het vlak van jihadisme (19 subjecten), 5 voor rechtsextremisme (5 subjecten), 3 voor nihilistisch extremisme (3 subjecten) en 1 casus (1 subject) waarbij sprake leek te zijn van online radicalisering maar zonder duidelijke ideologische grondslag.⁵⁶

Gegevens uit de 22 onderzoeken zijn kwalitatief geanalyseerd met in het achterhoofd drie thematische deelvragen, die in dit hoofdstuk worden beantwoord:

- **Blootstelling:** Hoe komen jongeren in aanraking met extremistische content en hoe raken ze vervolgens verder verstrikt?
- **Motivatie:** Waarom houden jongeren zich bezig met extremistische content (op wat voor manier dan ook, en volgens eigen verklaring)?
- **Platformen:** Via welke websites en applicaties houden jongeren zich het meest bezig met extremistische content? En wat doen ze daar?

Er zijn ook 18 tijdlijnen gemaakt op basis van de inhoud van verhoren (alleen subjecten die minimaal driemaal zijn verhoord) en andere politie-informatie. Daarbij is getracht tot een redelijke verdeling over de thema's te komen. Ingrijpende gebeurtenissen zoals een aanhouding, stopgesprek of problemen thuis zijn in de tijdlijnen gecombineerd met verklaringen over (of aanwijzingen voor betrokkenheid bij) feiten of uitspraken die verband kunnen houden met een radicaliseringsproces. Voor nog eens twee subjecten zijn op dezelfde manier maar in veel meer detail tijdlijnen samengesteld op basis van onder andere inbeslaggenomen digitale gegevensdragers. Voor nog een ander subject is een gedetailleerde tijdlijn geraadpleegd die is gemaakt door het betrokken onderzoeksteam.

Het opstellen van tijdlijnen – met name de gedetailleerde tijdlijnen op basis van onder meer digitaal beslag – bleek zeer bewerkelijk te zijn. Om die reden is slechts een beperkt aantal tijdlijnen gemaakt.

⁵⁶ De thematische verdeling, waarbij het zwaartepunt ligt op jihadisme, is geen bewuste keuze, maar het gevolg van het aantal aangeleverde onderzoeken waarin de online component een grote rol leek te spelen.

De analyse van in totaal 21 tijdlijnen van individuele radicaliseringsprocessen heeft ontwikkelingen op subjectniveau verhelderd, maar heeft weinig kwantificeerbare variabelen opgeleverd. Dit komt vooral vanwege de grote verschillen in beschikbare gegevens per subject, wat niet alleen het gevolg is van verschillen in levensloop en persoonlijke ontwikkeling, maar ook van verschillen in de dynamiek van het opsporingsonderzoek. Per onderzoek verschilt de verdenking, naar welke feiten en omstandigheden wordt gevraagd, wat daarover wordt verklaard, naar welk bewijs wordt gezocht en wat wordt aangetroffen.

De subjecten die aan de basis stonden van de tijdlijnen en de subjecten die onderwerp zijn van de geanalyseerde rechercheonderzoeken zijn voor een deel, maar dus niet geheel, dezelfde. In totaal is voor het huidige hoofdstuk (in meer of minder detail) gekeken naar radicaliseringsprocessen van 36 verschillende subjecten.

Tot slot zijn interviews gehouden met zes politie-experts die vanuit hun dagelijkse werkzaamheden zicht hebben op processen van online radicalisering.⁵⁷

De bevindingen worden per deelvraag – over blootstelling, motivatie en platformen – en onderverdeeld naar CTER-stroming beschreven. Achtereenvolgens zijn dit de stromingen jihadisme, rechtsextremisme en nihilistisch extremisme.

2.2 Blootstelling: Algoritmes en agency

Er wordt in het maatschappelijk debat vaak gewezen naar algoritmes die gebruikers van sociale media een kant op sturen, maar tegelijkertijd moeten de keuzes die gebruikers zelf maken (*agency*) ook in beschouwing worden genomen. Hoe komen jongeren met extremistische content in aanraking en hoe raken ze vervolgens verder verstrikt?

Van minderjarigen die vanwege online radicalisering met de politie in aanraking komen – los van de ideologische binding – zeggen (of blijken) sommigen al op jonge leeftijd online te zijn geconfronteerd met choquerende beelden, van bijvoorbeeld ont-hoofdingen of aanslagen. In de meeste gevallen gaan jongeren zich echter pas in een later stadium – veelal na contact met iemand die hen inhoudelijk een richting op stuurt – echt verdiepen in extremistisch gedachtegoed. Vanaf dat moment kan het maanden tot jaren duren voordat iemand bij de politie in beeld komt vanwege het delen of creëren van gewelddadige content of zorgwekkende uitspraken. De periode tussen kennismaking met extremistisch gedachtegoed en zelf posten van gewelddadige content is echter moeilijk te onderzoeken omdat het beeld vrijwel altijd incompleet is. De tijdspanne lijkt ook sterk te verschillen van persoon tot persoon.

Ouders van de betrokken subjecten lijken in de meeste gevallen geen idee te hebben gehad van de extremistische of zelfs terroristische online activiteiten van hun kind. Het gedrag van de subjecten heeft in de meeste gevallen geen aanleiding gegeven

⁵⁷ De politie-experts worden vanwege de gevoeligheid van hun werkzaamheden niet nader geïdentificeerd.

voor actie vanuit ouders, zoals bijvoorbeeld confrontatie of het zoeken van hulp. Dit kan verschillende oorzaken hebben, maar het is aannemelijk dat een veelgehoorde verklaring – dat er een groot verschil zit tussen de online activiteiten van een jongere en het beeld dat in de offline wereld van dezelfde jongere bestaat – veelal klopt.

Blootstelling: Jihadisme

Negentien subjecten die naar voren zijn gekomen in jihadisme-zaken en voor dit hoofdstuk nader zijn bekeken, zijn voornamelijk jongens, met een gemiddelde leeftijd van 15 jaar. Het jongste subject was 13 op het moment dat hij bij de politie in beeld kwam, de oudste 18. In tegenstelling tot de overige thema's zijn onder de jihadisme-subjecten ook drie meiden, in de leeftijd van 14 tot 17.

Een terugkerend thema is dat subjecten verklaren zelf op zoek te zijn gegaan naar een manier om invulling te geven aan hun geloofsbeleving. Bijna alle subjecten in dit thema zijn opgegroeid in een islamitisch gezin, maar in de meeste gevallen zijn er geen indicaties dat ouders de salafistische stroming binnen de Islam aanhangen – laat staan het jihadi-salafisme zoals gepropageerd door terreurorganisaties als Islamitische Staat (IS). In sommige gevallen is wel sprake van CTER-gekende personen in de familiekring. Er bevindt zich slechts een enkele bekeerling onder de onderzochte subjecten.

Alle subjecten geven aan (of blijken) actief te zijn geweest op TikTok en een deel verklaart middels deze applicatie op verschillende manieren in aanraking te zijn gekomen met extremistisch gedachtegoed. TikTok, al langer in beeld als laagdrempelige *gateway* die een belangrijke rol speelt in online radicaliseringsprocessen⁵⁸, is een gratis app waarmee korte filmpjes kunnen worden gemaakt, gedeeld en 'geliket'. Er zijn in Nederland volgens TikTok zo'n 6,7 miljoen gebruikers actief.⁵⁹ Wat een gebruiker op de app te zien krijgt, hangt voor een groot deel af van het algoritme van TikTok. Welke factoren en berekeningen aan dit algoritme ten grondslag liggen, is geheim en veranderlijk. Het is echter duidelijk dat de interactie met content een grote rol speelt: welke filmpjes worden bekeken en hoe lang, in welke mate reageert een gebruiker actief op filmpjes (liken van een filmpje of volgen van een account) en hoe reageren anderen op de content die iemand maakt.

Sommige subjecten stellen op de zogeheten For You Page in de app videosuggesties te hebben ontvangen en op die manier naar radicale(re) content te zijn geleid. Wie dan niet afhaakt, kan zich al snel in een online omgeving bevinden waarin content wordt gedeeld die het jihadi-salafistische gedachtegoed van groepen als IS verheerlijkt.

Ook zeggen meerdere subjecten op sociale media als TikTok – maar ook Snap-

58 Stockhammer (2025).

59 TikTok (2025).

chat⁶⁰ en Instagram⁶¹ – te zijn benaderd door een persoon die hen een bepaalde richting op heeft gestuurd of heeft gewezen op specifieke content of groepen. In sommige gevallen, maar zeker niet altijd, komt uit zo'n connectie ook contact buiten de app voort.

Hiermee is uiteraard niet gezegd dat zulk contact per definitie leidt tot radicalisering, maar duidelijk is wel dat nieuwe sociale contacten online makkelijk zijn gelegd via TikTok en dergelijke apps. Dat kan resulteren in het uitwisselen van kennis, maar bijvoorbeeld ook in het delen van links naar extremistische content op de app zelf of naar groepen op andere applicaties, zoals Telegram.⁶²

De talen die worden gesproken in deze kringen zijn met name Engels en Arabisch, maar vanwege de vele mogelijkheden om al dan niet geautomatiseerd zaken te vertalen, lijkt taal zelden een belemmering te zijn: “Online bestaan geen landsgrenzen en bestaat geen taalbarrière.”⁶³

Uit meerdere verklaringen van subjecten blijkt een verlangen naar zingeving en het op de “juiste” manier invulling geven aan de geloofsovertuiging die in de basis vanuit huis is meegekregen. Jongeren staan open voor activisten die hun verhaal overtuigend weten te brengen of worden benaderd door mensen die actief hun kennis willen delen. Dit maakt jonge moslims kwetsbaar op het moment dat zij online op zoek gaan naar kennis over de Islam.

Met name gebruikers die een talent laten zien – zoals het goed kunnen editen van filmpjes – kunnen al snel rekenen op persoonlijke aandacht. Hetzelfde geldt voor bekeerlingen. Anderen krijgen te maken met online pesten en gaan vervolgens doelbewust op zoek naar IS-content die kan worden gebruikt om de tegenstander in het cyberdomein angst aan te jagen.

Er zijn ook subjecten die beweren vooral vanuit een algemene of een soort journalistieke interesse radicale content te volgen. Sommigen zeggen het perspectief van IS te willen begrijpen om een evenwichtig beeld te krijgen. Een andere gehoorde verklaring is dat een subject zich in extremistische content ging verdiepen om mensen weer op het rechte pad te krijgen.

Blootstelling: Rechtsextremisme

Voor dit hoofdstuk zijn de zaken van vijf subjecten op het terrein van rechtsextremisme bestudeerd: vijf jongens met een gemiddelde leeftijd van 13 jaar. De jongste was 12 en de oudste 16. Van deze jongeren geeft slechts een enkeling aan via TikTok met radicaal

60 Snapchat is een applicatie waarmee gebruikers elkaar tijdelijke foto's, video's en berichten kunnen sturen, maar 1-op-1 of groepschat is ook mogelijk.

61 Met Instagram worden foto's en video's gedeeld voor een breed publiek, maar de app heeft ook een chatfunctie.

62 Telegram is een *cloud-based messaging app* die in veel opzichten vergelijkbaar is met WhatsApp. Telegram biedt onder andere meer mogelijkheden om deel te nemen aan grote groepen (met tot 200.000 gebruikers) en kanalen (waarin vanuit één account informatie wordt doorgegeven aan leden) en om grotere bestanden te versturen. Tevens staat Telegram erom bekend niet of nauwelijks mee te werken aan verzoeken van overheden om inzicht te geven in gegevens van gebruikers.

63 Interview met specialist A, 10 november 2025.

gedachtegoed in aanraking te zijn gekomen, hoewel ook zij – net als de jihadisme-verdachten – wel allemaal in enige mate op deze applicatie actief lijken te zijn geweest.

Rechtsextremisme lijkt als online manifestatie inhoudelijk minder homogeen te zijn dan jihadisme en dat vertaalt zich in een grote verscheidenheid aan groepen en kanalen op bijvoorbeeld Telegram. Er is sprake van ideologische versplintering op rechts waarbij sommigen meer gefocust zijn op immigranten en asielzoekerscentra, en anderen op de (neo-)nazistische ideologie of hun pijlen richten op een specifieke groep als joden, moslims of de LHBTQIA+-gemeenschap, om enkele voorbeelden te noemen.⁶⁴

Jongeren belanden middels linkjes die worden gedeeld op onder andere TikTok in diverse Telegram-groepen of kanalen, maar linkjes kunnen ook via *memes*⁶⁵ worden verspreid op andere platformen. Eenmaal in de groep worden nieuwe ideeën opgedaan of oude ideeën bevestigd. Ook jonge subjecten richten vervolgens eigen groepen of kanalen op, met wisselende mate van succes.

Er is een belangrijk onderscheid in rechtse groepen tussen de meer politiek georiënteerde deelnemers die vaak al wel de grens van het strafbare overgaan, en zij die helemaal geen politieke oplossing meer zien en nog verder willen gaan. In de eerste categorie wordt geweld ook niet altijd geschuwd, maar is het meestal niet het voornaamste middel dat wordt gepropageerd. Dit is het niveau waarop veel geïnteresseerden in eerste instantie aansluiten op basis van algoritmische sturing, zegt een specialist van de politie.⁶⁶

Een subject verklaart niet meer te weten van wie hij de uitnodiging kreeg, maar zegt op een gegeven moment via een TikTok-link in een groep te zijn beland met mensen die hij offline niet kende. Hij vond de deelnemers “wel aardig” en hoewel hij het naar eigen zeggen niet altijd met iedereen eens was, haalde hij veel voldoening uit de positieve reacties die hij kreeg op het delen van extremistische content: “Ik hoorde er dan bij.”

Een ander subject heeft zich vanaf jonge leeftijd verdiept in politieke onderwerpen en geeft aan met name de rechtsterroristische beweging The Base als groot voorbeeld te zien, “omdat het zo mooi en netjes georganiseerd is”. Ook een ander subject is gefascineerd door maatschappelijke thema’s als immigratie, is online gaan zoeken en is op die manier in extremistische groepen op Telegram beland.

Als kinderen een telefoon hebben en daar veel gebruik van maken, dan gaan ze “vanzelf” content tegenkomen waarin ze zich willen verdiepen, aldus een subject, gevraagd naar hoe iemand op extremistische content stuit. Weer een ander heeft een algemene interesse in het nazisme en is vanuit die insteek gericht online op zoek gegaan naar informatie.

64 Interview met specialist A, 10 november 2025.

65 Populaire, vaak humoristisch bedoelde concepten, afbeeldingen, video's of teksten die op het Internet, veelal via sociale media, worden gedeeld, vaak als onderdeel van een specifieke online cultuur.

66 Interview met specialist E, 9 december 2025.

Blootstelling: Nihilistisch extremisme

Drie casussen uit de politiepraktijk zijn voor dit hoofdstuk in detail onderzocht, met als betrokken subjecten drie jongens van 14 en 16. Hierbij valt met name de zeer problematische persoonlijke en thuissituatie van de betrokken subjecten op. Het is nog niet geheel duidelijk hoe deze jongeren met nihilistisch extremistische content in aanraking komen en hoe ze vervolgens verder verstrikt raken. Gaan ze actief op zoek vanuit een bepaalde morbide interesse, wordt men geconfronteerd met (vaak zeer extreme) *gore content*⁶⁷ die aantrekkelijk blijkt, of is een vorm van dwang leidend?

Het nihilistisch extremisme is een relatief nieuw fenomeen. In ideologische zin staat dit thema ook apart van de clusters jihadisme en rechtsextremisme; in de zin dat men geen eigen heilstaat voor ogen heeft (zoals een kalifaat voor de ware gelovigen of een fascistische samenleving gezuiverd van ongewenste elementen) maar primair eigenwaarde lijkt te ontleen aan het uitbuiten en vernietigen van de medemens.

De mate waarin iemand in staat blijkt anderen voor het nihilistische karretje te spannen – veelal door zelfverminking te laten toepassen of strafbare feiten in vooral de bedreigende sfeer te laten plegen – lijkt direct te correleren met iemands status online. Sommige slachtoffers kunnen ook in online netwerken verstrikt raken door zelf op enig moment de rol van dader op zich te nemen. Bij velen speelt een kennelijke fascinatie voor geweld een rol, en dan met name de fenomenen seriemoordenaars en *school shooters*.

Platformen zoals Roblox⁶⁸ en Discord⁶⁹ lijken een belangrijke rol te spelen in de blootstelling aan dit soort content. Jongeren worden daar rechtstreeks uitgenodigd of krijgen iets mee van het bestaan van dit soort netwerken.

De blootstelling aan dit soort content kan worden versterkt door algoritmische sturing, maar er is wel een zekere interesse nodig: iemand die niets van bepaalde con-

Wat is de Com?

Groepen van nihilistisch extremisten, zoals 764 of No Lives Matter, behoren tot een fluïde online gemeenschap die de Com (The Community) wordt genoemd. Deze gemeenschap van op criminaliteit gerichte groepen, kanalen en individuen is met name actief op Telegram en Discord. Een deel van de Com is gericht op cybercriminaliteit (Cyber Com: hacken, fraude, cryptodiefstal etc.). Daarnaast zijn er groepen die zich met verschillende vormen van afpersing bezighouden (Extortion Com: grooming, sextortion, doxing etc.). Ook zijn er groepen die vooral gericht zijn op geweld in de fysieke wereld (IRL Com: mishandeling, swatting, brandstichting etc.).

67 Hiermee wordt bedoeld: zeer expliciete, vaak bloederige beelden van allerlei vormen van menselijk (of dierlijk) leed.

68 Roblox is een platform met spellen dat vooral heel populair is onder (jonge) kinderen. Er is keuze uit miljoenen (zelfgemaakte) spellen waaraan gebruikers van over de hele wereld kunnen deelnemen.

69 Discord is een communicatieplatform dat onder andere veel wordt gebruikt door gamers. Gebruikers kunnen servers aanmaken met kanalen om te communiceren via tekst, spraak of video.

tent wil weten, filmpjes wegkijkt en gerelateerde accounts niet volgt, zal niet snel verder in de rabbit hole verdwaald raken. Maar is iemand wel geïnteresseerd in – of actief op zoek naar – gore content dan kan iemand zonder veel moeite groepen vinden waarin links worden gedeeld naar content in de sfeer van het nihilistisch extremisme.⁷⁰

Toont iemand actief interesse in bijvoorbeeld swatting⁷¹, dan zorgen algoritmes ervoor dat je wellicht ook filmpjes over school shootings krijgt voorgeschoteld en vervolgens beelden van vernieling, brandstichting, mishandeling of een terroristische aanslag – om een mogelijk pad te noemen.

Niet alle jongeren lijken zich bewust te zijn van de ernst van het gedrag en het materiaal waarmee zij in verband worden gebracht: onderdeel worden van een bepaalde online “elite” lijkt aantrekkingskracht op hen uit te oefenen. Geïnteresseerden moeten hun toewijding laten zien door bewijs aan te leveren van activiteiten die zij zelf ontplooiën of een ander laten doen. Dat kan relatief onschuldig beginnen door bijvoorbeeld het achterhalen van informatie over een persoon of het laten bezorgen van producten bij iemand thuis, maar kan ook snel escaleren richting bedreiging of afpersing.

2.3 Motivatie: Zoeken, zien en gezien worden

Politie-experts zien een aantal duidelijke verschillen tussen rechtsextremistische en jihadistische groepen. In rechtse groepen komt nogal eens voor dat mensen een switch maken naar een andere stroming (bijvoorbeeld meer lokale of juist internationale focus, of andere doelwitten) en de sfeer in veel rechtse groepen is wat losser en minder georganiseerd. In jihadistische groepen is de toon vaak al snel serieus.

In jihadistische groepen is kennis van zaken erg belangrijk. Discussies gaan snel over de inhoud en welke groepering of geleerde wel of niet gevolgd moet worden, en waarom. Iemand die zich daar niet goed in weet te positioneren, zal niet kunnen doordringen tot exclusievere groepen. De wens om wel toegang te krijgen tot dat soort besloten groepen, maakt ook dat jonge mensen zich openstellen om de benodigde kennis te vergaren en op die manier kunnen sommigen in rap tempo radicaliseren onder leiding van iemand die weet hoe het zit:

Die jongens ... kennen de Islam niet heel goed, die zijn nog zoekende en dan kan je iedereen een worst voorhouden: dit is de juiste weg. Uiteindelijk – dat heeft ook te maken met hun eigen persoonlijkheid, hoe beïnvloedbaar ze zijn – krijgen ze een bepaald gevoel wat ze in de fysieke wereld niet krijgen: broederschap.⁷²

⁷⁰ Interview met specialist F, 14 november 2025.

⁷¹ Swatting houdt in dat de politie of een hulpdienst onder valse voorwendselen naar iemands adres wordt gelokt.

⁷² Interview met specialist B, 14 november 2025.

De veelgehoorde verklaring van verdachten dat deelname aan besloten groepen met extremistische content niet serieus moet worden opgevat, valt moeilijk te rijmen met de content die de politie daar aantreft. Wat de bedoeling is van de groep, en welke ideologische boodschap wordt aangehangen, moet vanwege de extreme content voor iedereen duidelijk zijn zodra de stap van openbare fora naar besloten groepen is gezet.⁷³

Motivatie: Jihadisme

Wat zeggen jongeren zelf over de redenen waarom zij zich met extremistische content blijven bezighouden op het Internet, als zij eenmaal aan dergelijk materiaal zijn blootgesteld?

Geïnternaliseerde ideologische betrokkenheid zou een voor de hand liggende reden zijn waarom mensen zich online in dergelijke netwerken begeven. Uitgaande van wat subjecten echter zelf verklaren, lijken twee redenen dominant te zijn: een hang naar online bekendheid en onvrede over de positie van moslims in Nederland of elders.

Online gezien worden als “groot account” en op die manier status verwerven lijkt het beste te werken met extreme content. Jongeren geven aan een kick te krijgen van het runnen van een account met duizenden volgers en het vergaren van tienduizenden *likes*. Ze laten zich daarbij inspireren door andere accounts en een beproefd recept is het maken van gelikte filmpjes met als achtergrondgeluid een jihadistische *nashid*⁷⁴ of preek. Relevante tekst wordt – al dan niet vertaald – in beeld weergegeven.

Tevens is er bij subjecten nieuwsgierigheid naar wat zich in besloten groepen afspeelt: toegang krijgen tot informatie waar anderen niet bij kunnen, werkt statusverhogend. Deze informatie of de toegang kunnen delen met *peers* geeft een gebruiker aanzien en invloed. Vaak moet er wel iets gebeuren voordat iemand toegang kan krijgen, zoals bijvoorbeeld het afleggen van de eed van trouw aan de leider van IS.

Meerdere subjecten voelen een zekere boosheid over de veronderstelde anti-islamitische houding van de Nederlandse overheid, en het Westen in het algemeen, maar slechts een enkeling zegt zelf in Nederland racisme te ervaren. Anti-islamitische online content wordt meermaals aangehaald als een bron van ervaren onvrede. Een concreet voorbeeld is angst die iemand voelt voor een herhaling in Nederland van de dodelijke, gelivestreamde aanslag op twee moskeeën in Nieuw-Zeeland in 2019. Die aanslag, door de rechtsextremist Brenton Tarrant, eiste 51 levens en beelden ervan zijn op het Internet wijdverspreid.

⁷³ Interview met specialist A, 10 november 2025.

⁷⁴ Een *nashid* (Arabisch mv. *anashid*, ook geschreven als *nasheed/anasheed*) is een religieus lied, in de islamitische traditie bedoeld en breed gebruikt om God te vereren en het algehele geloof in de Islam te bezingen. (Jihadi-)salafistische *nashids* worden gezongen door een of meerdere mannen- of jongensstemmen, en bevatten (vanwege het verbod op muziek in de strikte interpretatie van de Islam) geen muziekinstrumenten. In jihadistische *nashids* wordt de gewapende strijd verheerlijkt en onderbouwd, en deze liederen kunnen oproepen bevatten om geweld te gebruiken. Voor jihadi-salafistische organisaties zijn *nashids* een belangrijk propagandamiddel; onder andere IS heeft talrijke *nashids* uitgegeven in verschillende talen.

Boosheid – bijvoorbeeld over het leed van het Palestijnse volk – en angst lijken bij sommigen de zoektocht te voeden naar een alternatief verhaal waarin moslims geen slachtoffer zijn, maar voor zichzelf opkomen door naar de wapens te grijpen. Voor sommigen biedt een groep als IS een duidelijk verhaal en een concreet levensdoel: de strijd voor het kalifaat, die online of fysiek kan worden gevoerd. Bij sommigen lijkt de ideologische overtuiging daadwerkelijk ingegeven door een (jihadi-)salafistische geloofsleer, bijvoorbeeld doordat een subject aan eerstegraads familieleden refereert als ongelovigen (*kafir* ev., *kuffar* mv.).

Meerdere subjecten stellen online een positief beeld te hebben gekregen van het leven in het kalifaat van IS – dat van 2014 tot in 2019 bestond in delen van Syrië en Irak. IS-propaganda uit deze jaren kan sommige jongeren de indruk geven dat het leven daar goed was, zeker als ze zich voor hun beeldvorming uitsluitend op content uit deze hoek baseren. Dit soort propaganda kan subjecten ook bevestigen in hun beeld dat Westerse overheden anti-islamitisch zijn – en dat zij daarom de veronderstelde islamitische heilstaat in de vorm van het kalifaat van IS in een negatief daglicht stellen.

Er is voor dit hoofdstuk gekeken naar drie vrouwelijke subjecten. Vanwege dit geringe aantal is het moeilijk om algemene uitspraken te doen over verschillen in motivatie of activiteiten. Het lijkt er echter niet op dat deze subjecten een wezenlijk anders radicaliseringsproces hebben doorgemaakt dan de mannelijke subjecten. Veelal waren de meiden in openbare netwerken op dezelfde wijze en om dezelfde redenen actief als de jongens, met dien verstande dat meiden zeker in besloten groepen wel naar elkaar toe trekken. Al te persoonlijk contact tussen (ongehuwde) mannen en vrouwen wordt in veel kringen van belijdende moslims (en zeker binnen het (jihadi-)salafisme) vermeden. Die houding wordt in veel gevallen ook online voortgezet, maar toch ontstaan wel gelijk relaties tussen meiden en jongens die soms ook in het echte leven vorm krijgen.

Motivatie: Rechtsextremisme

In groepen waarin zelfverklaarde trotse witte mannen antisemitisme verheerlijken komt de politie ook veel jongeren tegen, maar er zijn grote intellectuele niveaoverschillen tussen gebruikers. Minderjarigen zijn vaak te herkennen aan taalgebruik en kennisniveau. De kartrekkers kunnen echter diegene eruit pikken die bepaalde kennis heeft of bereid is tot actie. In zo'n groep kunnen jongeren zitten die niet goed snappen waarin ze beland zijn, maar ook jongeren die – al dan niet subtiel – laten blijken dat ze meer willen. Die kunnen in andere groepen terecht komen via links die 'vanzelf' voorbijkomen als iemand maar serieus genoeg met het onderwerp bezig is. Zo kunnen jongeren van de ene naar de andere groep bewegen en zich met steeds extremer gedachtegoed inlaten.⁷⁵

Voor vrijwel alle onderzochte jongeren in rechtsextremistische kringen lijkt on-

75 Interview met specialist E, 9 december 2025.

vrede over de grote maatschappelijke thema's van het Nederland van vandaag – asielmigratie, de Islam, het milieu en de woningcrisis – een belangrijke inspiratiebron te zijn. Dit geldt zelfs voor zeer jonge subjecten die in politieonderzoeken naar voren komen. Waar het openbare debat over deze thema's in algemene zin wordt gevoerd binnen de grenzen van de rechtsstaat, komen sommige rechtsextremisten online met heel concrete, gewelddadige 'oplossingen'.

Veel subjecten geven aan moeite te hebben met migranten die naar Nederland komen en hun eigen taal en cultuur meenemen. Er moet actie worden ondernomen om te voorkomen dat de Nederlandse cultuur of "het blanke ras" verloren gaat, is de redeneertrant. Online groepen in applicaties als Telegram lenen zich bij uitstek voor het filosoferen over wat nodig is om Nederland te redden, en sommigen gaan daarin heel ver.

Waar sommigen aangeven het vooral heel prettig te vinden om met gelijkgestemden in contact te staan, maken anderen concrete plannen voor aanslagen – met als doel "het Nederlandse volk wakker schudden". Online bekendheid speelt hier ook een rol. Er wordt lovend gerefereerd aan aanslagplegers wier daden online een eigen leven zijn gaan leiden: een ideaalbeeld voor sommige jongeren is dat mensen over je praten en video's over je maken.

Een subject stelt moeite te hebben met "links", dat "iedereen" zou binnenlaten en een huis geeft terwijl in Nederland mensen dertig jaar op een woning wachten. Met name pedofielen, joden, moslims en immigranten zijn boosdoeners in deze theorie, met als eindconclusie: Hitler had gelijk.

Verschillende rechtsextremistische jongeren hebben een zeer beperkt sociaal leven en zijn voornamelijk actief online. In veel gevallen is er een kennelijke interesse in de Tweede Wereldoorlog, die zich kan uiten in het verzamelen van objecten die daarmee te maken hebben (met name Duitse militaria). Het lijkt er echter op dat voor sommigen het extremisme puur een online activiteit is, al wil dat niet zeggen dat er geen plannen zijn voor actie in de fysieke wereld. Er zijn jongeren die vergaande plannen bespreken om vitale infrastructuur in Nederland te vernietigen of andersoortige aanslagen te plegen met als doel een opstand ontketenen en de regering omver te werpen. Vervolgens zouden asielzoekers kunnen worden geweerd en de belastingen worden verlaagd. Eigen volk eerst, is het credo.

Anderen werken in Telegram-groepen doelbewust aan hun online reputatie en kopiëren taalgebruik om erbij te horen. Als je de juiste dingen zegt en doet, krijg je wellicht meer privileges in de groep, waardoor je aanzien toeneemt. Dit alles moet uiteraard passen binnen het beleid van de groepen, die veelal draaien om het delen van materiaal dat het wereldbeeld van de betrokkenen onderstreept: raciale haat en wit suprematisme, antisemitisme en vreemdelingenhaat gaan hand in hand met materiaal uit het naziverleden, hedendaagse humoristisch bedoelde *memes* en uiterst gewelddadige beelden. In het rechtsextremistische circuit is een grote diversiteit aan ideeën en velen zijn niet

volledig overtuigd van het gelijk van een bepaald kamp. Dit maakt ook dat velen zeer beïnvloedbaar zijn door mensen die wel een duidelijke mening hebben en die stellig kunnen onderbouwen.

In het algemeen zijn vrouwen volgens een politie-expert niet welkom in de besloten rechtsextremistische groepen waar de meest extreme content wordt gedeeld. Het beeld dat met name in kringen van rechtsextremisten vrouwen überhaupt een weinig prominente rol spelen – of in ieder geval niet in die hoedanigheid naar voren komen in politieonderzoeken – blijkt ook uit de dataset die ten grondslag ligt aan de bevindingen in hoofdstuk 3. Op een totaal van 100 subjecten in het rechtsextremisme zijn slechts vier vrouwelijke subjecten. Ter vergelijking: onder 38 jihadisme-subjecten in die dataset bevinden zich ook vier vrouwen (4% vs. 10,5%).⁷⁶

Motivatie: Nihilistisch extremisme

Er is – los van algemeen verval en chaos – binnen het nihilistisch extremisme geen duidelijk overkoepelend doel zoals bij jihadisme of rechtsextremisme, waardoor een verklaring van het gedrag wellicht meer in persoonlijke omstandigheden moet worden gezocht. Wat vooral opvalt is de vicieuze cirkel van slachtoffers die dader worden of daders die slachtoffer worden, en het ogenschijnlijke genoegen dat sommigen lijken te beleven aan het op de meest gruwelijke manieren uitbuiten van andere, vaak jonge mensen.

Diegenen die al langer in de groepen actief zijn, kunnen een soort heldenstatus verwerven op basis van behaalde ‘successen’. De groep bepaalt via polls wie met de ‘eer’ mag strijken en op die manier ontstaat een groepsdynamiek die kennelijk aantrekkingskracht uitoefent: wie is de beste in het uitbuiten van anderen? Dit wordt bepaald op basis van wat iemand zelf aan content heeft gecreëerd en aangeleverd:

*Dus hoe meer slachtoffers je hebt gemaakt en hoe erger de content, hoe zeker het eruit ziet – des te groter de speler die je bent.*⁷⁷

De competitie is moordend en fouten worden niet vergeven. Als van iemand gegevens worden gevonden, dan wordt diegene onder druk gezet en dreigt doxing. Dat geldt ook voor leden van dezelfde nihilistisch extremistische groep: het is een hyperindividualistische race om te bepalen wie de minste empathie kan opbrengen voor de medemens. Een dergelijke strijd biedt kansen voor alle betrokkenen, maar de risico's zijn groot.

Waar sommige subjecten lijken te handelen uit interesse of plezier, lijkt bij ande-

⁷⁶ In een kleinere dataset op basis van openbare gegevens uit Nederland, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk was ruim een derde van het aantal jihadisme-subjecten vrouw, maar werden onder de rechtsextremisten geen vrouwen geteld (Mehra & Herbach, 2026, p 52).

⁷⁷ Interview met specialist F, 14 november 2025.

ren haat de rode lijn in het gedrag te zijn. Haat jegens joden, vrouwen, politici, docenten of leeftijdsgenoten – maar ook misantropie, oftewel haat tegen de mensheid en maatschappij in het algemeen – blijkt uit online uitingen, vaak in combinatie met extreem gewelddadige *gore content* en (kinder-)pornografie. Door de politie geconfronteerd met het aangetroffen materiaal zeggen sommige subjecten dat het allemaal bedoeld zou zijn als grap. Verklaringen hangen soms van leugens aan elkaar, waardoor ware intenties moeilijk te doorgronden zijn.

Een subject legt uit dat je bepaalde dingen moet doen om te bewijzen dat je van waarde bent voor de *community*. Het geeft een gevoel van superioriteit op het moment dat dat lukt, en die ‘prestatie’ kan een reden zijn om actief te blijven in de groep. Wat ook een rol lijkt te spelen is een gevoel van eigenwaarde dat kennelijk wordt ontleend aan de positie die iemand in de onlinegemeenschap heeft: gevreesd worden is iets positiefs en sluit bij sommigen aan op een leven waarin het plegen van geweld in de openbare ruimte al vanaf jonge leeftijd gewoon is.

Specifiek in de kringen van het nihilistisch extremisme is het fenomeen “loreboeken” belangrijk – een verwijzing naar de Engelse term *lorebook*. Hiermee wordt in deze context een collectie van materiaal bedoeld dat is verzameld om iemand onder druk te kunnen zetten of af te persen. Denk bijvoorbeeld aan naaktbeelden en persoonlijke gegevens. Het dreigement om iemand te doxen, met behulp van de gegevens uit het lorebook, kan een grote impact hebben, zeker als veel over iemands sociale leven of gezin bekend is. Deze dwangmiddelen kunnen ervoor zorgen dat jongeren actief blijven in de groep en in sommige gevallen is de druk zo groot dat slachtoffers zelf dader worden.

2.4 Platformen: Een scala aan mogelijkheden

Er kunnen veel verschillende redenen zijn waarom mensen online op zoek gaan naar radicale content en waarom sommigen daarin steeds een stapje verder gaan. Op welke platformen houden jongeren zich het meest bezig met extremistische content? En wat doen ze daar?

Platformen: Jihadisme

Net als heel veel Nederlandse jongeren, is het merendeel van de onderzochte subjecten op het terrein van het jihadisme actief op de applicaties TikTok, Snapchat, Instagram en WhatsApp, en in (veel) mindere mate Facebook. De meesten gebruiken met name TikTok zeer actief om uiting te geven aan hun (politiek-)religieuze overtuiging. Content van salafistische of jihadi-salafistische aard wordt breed gedeeld: middels reposten van gedeelde content of door het creëren van nieuw materiaal.

Veelal betreft het nieuwe materiaal korte video’s waarin een geluidsbestand van

bestaande nashids of preken wordt voorzien van bijpassend beeldmateriaal in de stijl die voor de goede verstaander gemakkelijk te koppelen is aan content die wordt verspreid door (sympathisanten van) IS. Al te expliciete verwijzingen naar IS, zoals de vlag die door de organisatie wordt gebruikt, worden vermeden omdat dit in de meeste gevallen door de monitoring van het betreffende platform wordt onderkend en een account dan gesloten kan worden.

Om dit te voorkomen wordt wel gebruik gemaakt van meer algemene symbolen die de doelgroep herkent, maar die te generiek zijn om op zichzelf te leiden tot maatregelen vanuit het platform. Een voorbeeld is het symbool van de zwarte vlag die in veel applicaties te gebruiken is en, afhankelijk van de context, dienst zou kunnen doen als verwijzing naar de vlag die door IS wordt gebruikt.⁷⁸

De vlag die IS gebruikt

Zwarte vlag als emoji

De applicaties TikTok, Snapchat en Instagram worden behalve voor het consumeren en delen van content ook gebruikt om nieuwe contacten te leggen en bestaande contacten te onderhouden. Voordat er dieper op de materie wordt ingegaan of gevoeliger zaken worden besproken, is vaak sprake van *platform shift*: de conversatie wordt voortgezet via een andere applicatie.

Er worden diverse applicaties gebruikt, maar met name Telegram is een populair medium om content te delen via groepen (interactief) of kanalen (alleen zenden of ontvangen). Veelal gaat het om filmpjes en pdf's waarvan de inhoud in algemene zin de ideologie van IS of Al-Qa'ida onderschrijft. In dit soort kanalen kan ook worden gesproken over concretere zaken als uitreisplannen, wapens bemachtigen of het plegen van aanslagen.

Een subject vertelt actief te zijn geweest op TikTok en Snapchat. Vervolgens is het subject naar eigen zeggen benaderd door een ouder persoon die inhoudelijk meer verstand van zaken had over het geloof, en die voorstelde om op Telegram verder te communiceren. Via die applicatie is vervolgens content gedeeld die het perspectief van IS benadrukt. Veel van de gedeelde content geeft een zeer rooskleurig beeld van het leven in het kalifaat van IS, tracht beschuldigingen aan het adres van IS over wandaden

⁷⁸ Afbeelding van vlag die IS gebruikt komt van Wikipedia. Emoji komt van: <https://www.emoji.com/view/emoji/944/flags/black-flag>.

te ontcrachten met complottheorieën en benadrukt de religieuze plicht – in de ogen van IS – om te strijden tegen de vijand.

Groepsdynamiek kan ook een rol spelen. Chatgroepen, op welke applicatie dan ook, worden veelvuldig gebruikt en kunnen opruiend werken. Vaak hebben conversaties van jongeren een grappend karakter en wordt tegen elkaar opgeboden met opruiend taalgebruik. Normen vervagen snel, en wat voor de één daadwerkelijk bedoeld kan zijn als grap of stoerdoenerij, kan door een ander worden opgevat als een serieuze aansporing tot het organiseren van een uitreis of het plegen van een aanslag.

Veel jonge subjecten zijn op allerlei verschillende platformen tegelijk actief. Een voorbeeld is dat iemand op Snapchat lid was van een groep kennelijke IS-sympathisanten, op Instagram lid van een groep voor moslims in het algemeen, op TikTok thema's als de geopolitieke rol van de VS en Israël behandelde, op Telegram nashids en gewelddadige video's deelde en via WhatsApp gesprekken voerde over het martelaarschap en het bekenen (of doden) van christenen.

Een ander lijkt via het gaming platform Roblox met een niet nader geïdentificeerde aanjager in contact te zijn gekomen die met complimenten toenadering heeft gezocht. De communicatie werd voortgezet via een Discord server, waar het subject in een chatkanaal is aangespoord tot het aanmaken van accounts op TikTok, Telegram en WhatsApp. Ook worden in bepaalde gevallen links gedeeld naar gewelddadig materiaal op het *dark web*⁷⁹.

Er is een veelvoud aan te gebruiken applicaties, die soms aanvullende maar vaak vergelijkbare mogelijkheden tot communicatie bieden. Wel kunnen het beoogde publiek en de mate van afscherming per app sterk verschillen. Accounts op TikTok en Instagram zijn door iedereen makkelijk aan te maken en hoewel de gebruiker kan kiezen om content met een beperkt publiek te delen, worden deze platformen vaak gebruikt om een breed publiek te bereiken. Snapchat en WhatsApp zijn meer gericht op communicatie met een select gezelschap en worden ook door vrijwel alle onderzochte jongeren gebruikt. Het is duidelijk dat de meeste gevoelige communicatie plaatsvindt binnen besloten groepen en dat veiligheidsbewuste gebruikers vaak hun toevlucht zoeken tot applicaties waar anonimiteit centraal staat.

Het lijkt er in ieder geval op dat jihadi-salafisten veel meer veiligheidsbewust zijn geworden dan vroeger gebruikelijk was. Eerdere groepen, bijvoorbeeld ten tijde van het IS-kalifaat in Syrië en Irak, waren open en bloot actief, en makkelijk benaderbaar. Netwerken waren destijds ook beter zichtbaar, bijvoorbeeld op Facebook, een platform dat nu nog nauwelijks wordt gebruikt door de jongere generatie.⁸⁰

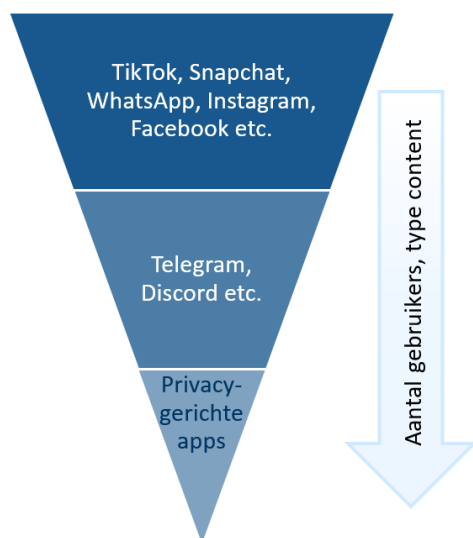
De route die jongeren afleggen vanaf het 'open' Internet richting besloten groe-

79 Het niet door zoekmachines als Google geïndexeerde deel van het Internet dat alleen met speciale software (met name TOR-browser) te benaderen is.

80 Interview met specialist C, 21 november 2025, en specialist D, 9 december 2025.

pen en andere op anonimiteit gerichte fora verschilt van persoon tot persoon. Links naar besloten groepen op Telegram of Discord worden vaak gedeeld met gelijkgestemden via applicaties als TikTok. In de besloten omgeving kan dan bijvoorbeeld gesproken worden over een eventuele uitreis naar een strijdgebied. De route laat zich aldus afbeelden:

Figuur 7 Veelgebruikte applicaties, hun bereik en specificiteit van communicatie⁸¹

Het gebruik van beelden uit het spelplatform Roblox is ook populair onder jongeren actief binnen online jihadistische netwerken.⁸² Het is bekend dat diverse extremistische groepen, niet alleen uit jihadistische hoek maar ook binnen het rechtsextremisme, op het platform actief zijn. Voorbeelden zijn het naspelen van veldslagen, het nabouwen van omgevingen die een bepaalde symboliek vervullen of het bestoken van andere gebruikers met propagandamateriaal.

Het onderwerp gaming in de context van extremisme valt buiten de scope van dit onderzoek. Het is echter wel duidelijk dat ook sommige onderzochte subjecten zich met Roblox bezighielden of beelden van gamesessies gebruikten om pro-IS-content te creëren, met name gevechtsscènes met op de achtergrond een jihadistische nashid.

Platformen: Rechtsextremisme

Ook jongeren in de rechtsextremistische scene zijn veelvuldig actief op platforms als Telegram en Discord. De voor dit hoofdstuk onderzochte subjecten lijken echter minder actief te zijn geweest op openbare platformen als TikTok, Snapchat en Instagram. Meer dan gebruikelijk lijkt te zijn in kringen van jihadistisch georiënteerde jongeren, zijn subjecten binnen het rechtsextremisme op zoek naar confrontatie met andersdenkenden. Als onderdeel van een humoristisch, beledigend of rond-

⁸¹ Afbeelding gebaseerd op een analyse van het Cluster CTER LO.

⁸² Hamming (2025).

uit choquerend bedoelde *meme*-cultuur wordt getracht mensen op de kast te jagen. Reacties worden vastgelegd en kunnen worden gebruikt als propagandamateriaal.

Wat opvalt als rode lijn op de door rechtsextremistische subjecten gebruikte platforms, is de gedeelde obsessie voor geweld. Er is in de diverse Telegramgroepen veel aandacht voor vuurwapens en explosieven, en manieren om deze te bemachtigen of vervaardigen. Er wordt bijvoorbeeld veel gesproken over het maken van bommen en mensen geven aan graag te willen gaan schieten. Ook de aanslag van Brenton Tarrant in Nieuw-Zeeland in 2019 wordt her en der uitvoerig besproken.

Er wordt ook veel gesproken over het gebruik van wapens voor aanslagen. De beoogde doelwitten van dergelijke geweldsfantasieën zijn vooral: moslims, joden, “negers”, personen met een getinte huidskleur of diegenen die met hen een relatie aangaan, “linkse ratten” en mensen uit de LHBTQIA+-gemeenschap. Het migratiebeleid van de Nederlandse overheid is een terugkerend thema en asielzoekerscentra worden genoemd als doelwit.

Een ander subject, lid van tientallen chats vol dood en verderf, lijkt het met name te hebben gemunt op joden maar heeft gezien de content van de chatgroepen vooral een enorme fascinatie voor extreem geweld. In deze groepen worden video’s gedeeld van onder meer martelingen, onthoofdingen, zelfdodingen, verkrachtingen, kindermishandeling en zelfverminking. Er is wat dat betreft overlap met groepen van nihilistisch extremisten, die ook veelvuldig met dit soort content in de weer zijn – in hun geval zonder veel waarde te hechten aan een eventuele ideologische boodschap.

Platformen: Nihilistisch extremisme

In de kringen van onderzochte nihilistisch extremisten worden de meest populaire applicaties – TikTok, Snapchat en Instagram – onder meer gebruikt om mogelijke slachtoffers in kaart te brengen en met hen in contact te treden. Er is echter weinig openbare activiteit zichtbaar die als doel heeft het eigen nihilistische wereldbeeld te verspreiden – dit in tegenstelling tot met name de jihadistische maar ook de rechtsextremistische jongeren.

De meeste activiteit vindt voor zover bekend plaats in besloten groepen op Telegram en Discord en bestaat vooral uit het delen en bespreken van zeer gruwelijke content. Daarnaast is het bedreigen van mensen met doxing een belangrijk onderdeel van de online activiteiten. Daarvoor wordt vaak gebruik gemaakt van de website Doxbin.

Een voorbeeld van een *modus operandi* is dat via Instagram, Snapchat en Telegram contact wordt gelegd en onderhouden met jonge meiden. Een subject probeert een afhankelijkheidsrelatie op te bouwen door afwisselend liefde te tonen en te dreigen het slachtoffer buiten te sluiten (online te blokkeren), een tactiek die overeenkomsten vertoont met loverboy-praktijken. Slachtoffers worden actief aangespoord tot zelfverminking of suïcide en wordt gevraagd naaktbeelden aan te leveren, of beelden van misbruik van een broertje of zusje of geweld tegen bijvoorbeeld een huisdier. Dit gebeurt vaak onder dreiging van het doxen van hun beelden of gegevens, of die van familieleden, of dreiging van een

swatting. Hoe meer gegevens over iemand kunnen worden achterhaald, hoe krachtiger dit soort dreigementen overkomen. Dat het geen loos dreigement is, blijkt uit het feit dat allerlei persoonlijke gegevens daadwerkelijk op Doxbin belanden.

2.5 Conclusie

In dit hoofdstuk is een antwoord gegeven op de vraag hoe het proces van zorgwekkende online radicalisering verliep bij 36 minderjarigen in Nederlandse CTER-onderzoeken. Minderjarigen kunnen van processen van online radicalisering het slachtoffer worden, maar kunnen ook dader zijn. Zulk soort processen verloopt zeker niet alleen passief, via algoritmische sturing op sociale media. Subjecten spelen – bewust of onbewust – door de manier waarop wel of niet met content wordt geïnteracteed, zelf een grote rol in waar hun online zoektocht eindigt.

Het beeld dat in dit hoofdstuk is geschetst, bevestigt in belangrijke mate de bevindingen van Stoeldraaijers en collega's over de aard, mechanismen en doorwerking van online rekrutering.⁸³ Dat onderzoek is naast literatuurstudie en interviews met deskundigen voornamelijk gebaseerd op kwalitatieve contentanalyse van zeven openbare online platforms. Aan dit beeld is in het huidige hoofdstuk een meer subject-georiënteerde benadering toegevoegd.

Er is enige overlap in de manieren waarop jongeren actief in het jihadisme en jongeren die zich bezighouden met rechtsextremisme, worden blootgesteld aan extremistische content. Dat geldt eveneens voor hun beweegredenen. Een belangrijke gemene deler is interesse in maatschappelijke thema's: Wat gebeurt er in de wereld en wat is mijn rol hierin?

Interesse in dit soort vragen kan iemand online snel doen belanden in uiterst polariserende discussies. Onderwerpen als de positie van moslims in Nederland of elders, de opvang van asielzoekers, de toekomst van Nederland en de rol die de Nederlandse overheid speelt in het geheel, leiden online vaak tot extreme posities. Dit geldt voor makkelijk toegankelijke fora als TikTok maar des te meer voor besloten groepen op applicaties als Telegram.

Zowel bij jongeren in het rechtsextremistische ideologische spectrum als bij jongeren die zich laten inspireren door de jihadi-salafistische ideologie leeft de veronderstelling dat er iets helemaal mis is in Nederland of in de wereld. Aan die overtuiging verbinden zij een vergaande consequentie: actie is nodig, desnoods geweld.

83 Stoeldraaijers e.a. (2024, pp. 31-53).

Onder sommige jonge jihadisten uit deze spanning zich in de wens om uit te reizen naar een strijdgebied of in plannen om in Nederland een aanslag te plegen. In veel gevallen gaat dit samen met het delen of maken van veelal opruiende content waarin het jihadi-salafistische gedachtegoed wordt gepropageerd. Jongeren in het rechtsextremisme hebben eveneens een boodschap te verkondigen. En ook zij maken daarnaast plannen om aanslagen te plegen, in hun geval om vermeende tegenstanders uit te schakelen of om het Nederlandse volk aan het denken te zetten over de gevolgen van gepercipieerde massa-immigratie. In bijna alle gevallen blijft het een grote uitdaging om te bepalen hoe serieus dergelijke plannen zijn.

Maar er zijn ook verschillen. In rechtsextremistische groepen wordt vaker gezien dat mensen een switch maken naar een andere stroming binnen het thema en veel rechtse groepen zijn relatief los georganiseerd. In jihadistische groepen is de toon gemiddeld genomen een stuk serieuzer. In netwerken waarin jihadistische content wordt verspreid, kunnen meiden ook een belangrijke rol spelen. Dat lijkt in netwerken met rechtsextremisten veel minder het geval te zijn.

Minderjarigen die actief zijn op het gebied van het nihilistisch extremisme lijken minder gedreven te zijn door ideeën over een ideale maatschappij dan minderjarigen binnen de rechtsextremistische en jihadi-salafistische ideologische spectra. Dit relatief nieuwe fenomeen draait onder meer om het verwerven van online status door anderen af te persen en te bedreigen. Het verzamelen van materiaal dat als compromitterend kan worden ervaren en het dreigen met doxing zijn cruciaal om slachtoffers te bewegen zichzelf of anderen iets aan te doen. Gruwelijke beelden worden in groepen gedeeld ter meerdere glorie van de dader.

Aanzien in de eigen online wereld speelt niet alleen een rol in het nihilistisch extremisme. Ook jonge jihadisten en rechtsextremisten geven aan plezier en voldoening te halen uit deelname aan online netwerken waarin zij niet zelden een totaal andere persoonlijkheid laten zien dan thuis of op school. In veel extremistische netwerken wordt daarnaast veiligheidsbewustzijn gestimuleerd. Naar mate men dieper doordringt in steeds beslotener groepen nemen veiligheidsmaatregelen toe, wordt het gezelschap selecter en de toon serieuzer. Ouders of verzorgers hebben op dat moment in meeste gevallen geen enkel zicht op wat zich afspeelt op de accounts van hun kind.

Hoewel online activiteiten onlosmakelijk deel uitmaken van het sociale leven van de meeste hedendaagse jongeren, lijkt het voor veel minderjarigen moeilijk om de ernst in te zien van gedragingen op het internet – van henzelf of anderen. De mate waarin een online beleden ideologie in het echte leven in de praktijk wordt gebracht, varieert ook sterk van persoon tot persoon. Sommige kinderen kunnen ogenschijnlijk prima door een deur met mensen die zij online te vuur en te zwaard zeggen te willen bestrijden.

Veel minderjarigen gaan online op zoek naar wat zij in het fysieke leven om wat voor reden dan ook niet voldoende kunnen vinden: vrienden of broederschap, afleiding en plezier, status en zingeving. Dat kan solistisch, maar aansporing en steun van mensen met

meer kennis en ervaring is vaak een belangrijke katalysator in radicaliseringsprocessen. Dit blijft echter in de meeste gevallen onopgemerkt totdat inlichtingen- of opsporingsdiensten een zaak op de radar krijgen. Voor de directe sociale omgeving in de fysieke wereld is online radicalisering namelijk zelden zichtbaar.

Hoofdstuk 3 – Achtergronden van de jongeren in CTER-onderzoeken

3.1 Inleiding

De tweede onderzoeksvraag komt in dit hoofdstuk aan bod: wat zijn de persoonlijke en sociale achtergronden van jongeren in Nederlandse CTER-onderzoeken? Zoals in het inleidende hoofdstuk toegelicht, laten zich vanuit de levensloopcriminologie verschillende zaken aanwijzen die bij kunnen dragen aan deviant gedrag bij jongeren. In dit hoofdstuk worden enkele van deze zaken beschreven voor een groep van jeugdige, overwegend minderjarige personen die in terrorisme-onderzoek van de politie in beeld kwamen. Voor zover politiegegevens relevante informatie bevatten, komen de volgende clusters van factoren ter sprake:

- **Demografie:** geografische spreiding, leeftijd, geslacht en migratieachtergrond.
- **Sociale problematiek:** stabiliteit van de gezinssituatie (in het bijzonder of ouders nog bij elkaar zijn), sociale relaties met leeftijdsgenoten (vriendschappen, gepest worden).
- **Politiecontacten, met inbegrip van criminaliteit:** in hoeverre kwamen de jongeren reeds als verdachte of anderszins in contact met de politie (antecedenten, overlast, strafrechtelijke trajecten).
- **Psychische problematiek** (persoonlijkheidsstoornis, psychische stoornis, stemmingsstoornis).

In Hoofdstuk 1 is deels al ingegaan op de bronnen, hun mogelijkheden en hun beperkingen. Er worden steeds scores gegeven voor de gehele groep, en vervolgens voor de subgroepen met verschillende ideologische oriëntaties. Dat kan een eerste indruk geven van eventuele verschillen in achtergrond tussen bijvoorbeeld de jihadisten en de rechts-extremisten in de onderzochte groep. De lage aantallen subjecten in deze deelgroepen maken wel dat ook hier voorzichtigheid is geboden – een paar individuen meer of minder met een bepaalde eigenschap maakt dan al uit voor gevonden percentages.

Bij het vaststellen van scores op variabelen wordt, omdat de informatie veelal kwalitatief is (met name teksten van mutaties, waaronder die van verhoren), een codering gebruikt. In de meeste gevallen geldt daarbij een driepuntsschaal met score 0, 1 of 2: elk subject scoort op een zekere variabele, bijvoorbeeld huiselijk geweld:

- **0** = indien er geen informatie is.
- **1** = signaal: er is bijvoorbeeld tweedehands informatie dat een subject in het verleden slachtoffer was van huiselijk geweld, maar details ontbreken.
- **2** = duidelijk aanwezig: het huiselijk geweld is daadwerkelijk vastgesteld, heeft geleid tot een interventie vanuit politie of hulpverlening, en dergelijke.

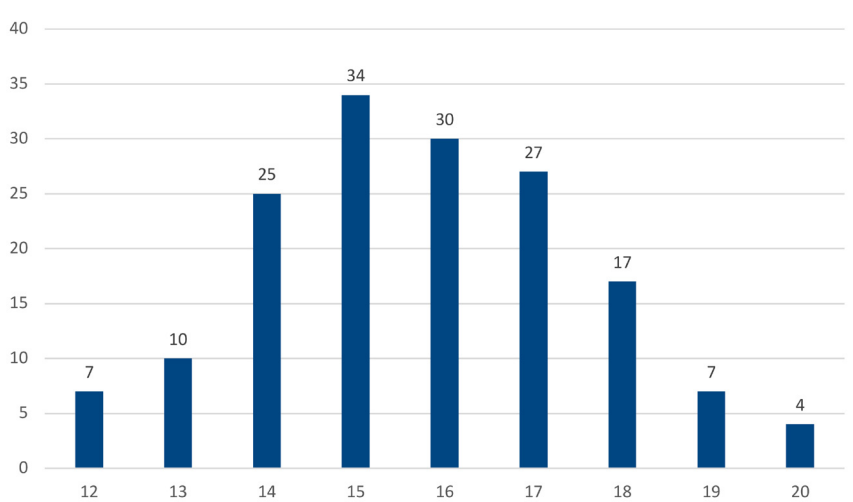
Waar dat zinvol lijkt, worden de uitkomsten vergeleken met *base rates* – de landelijke of internationale score op een kenmerk binnen dezelfde leeftijdscategorie – met weer de kanttekening dat de onderzochte groep klein is en de gevonden scores navenant kwetsbaar zijn. Een belangrijke bron van dergelijke cijfers is de website van het Nederlands Jeugd Instituut (NJI); de cijfers van het NJI zijn op hun beurt vaak afkomstig van het CBS.⁸⁴

3.2 Demografische kenmerken

Leeftijd

De leeftijd van de jongeren in de onderzoeksgroep is die welke zij hadden op het moment dat zij voor het eerst bij de politie in beeld kwamen vanwege signalen van zorgwekkende radicalisering. Hieronder staat de verdeling naar leeftijd van de complete onderzoeksgroep.

Figuur 8 Leeftijd bij eerste signaal radicalisering (n=161)

De groep van 161 bevat in totaal 133 personen die minderjarig waren op het moment dat zij in beeld kwamen in relatie tot radicalisering. Er zijn ook 28 meerderjarigen in de onderzoeksgroep, het merendeel daarvan (19) betreft rechtsextremistische jongeren die in de Verkenning aan bod kwamen. Daarnaast komen in de onderzoeken uit 2024 en 2025 die de eenheden verstrekten, zoals gezegd soms ook meerderjarigen voor en die zijn opgenomen in de dataset indien het betreffende onderzoek ook minderjarige verdachten bevatten.⁸⁵ De zeven jongste subjecten in de groep waren 12 jaar, de vier oudste waren 20 op het moment dat zij vanwege hun extremisme in beeld kwamen.

⁸⁴ <https://www.nji.nl/cijfers>.

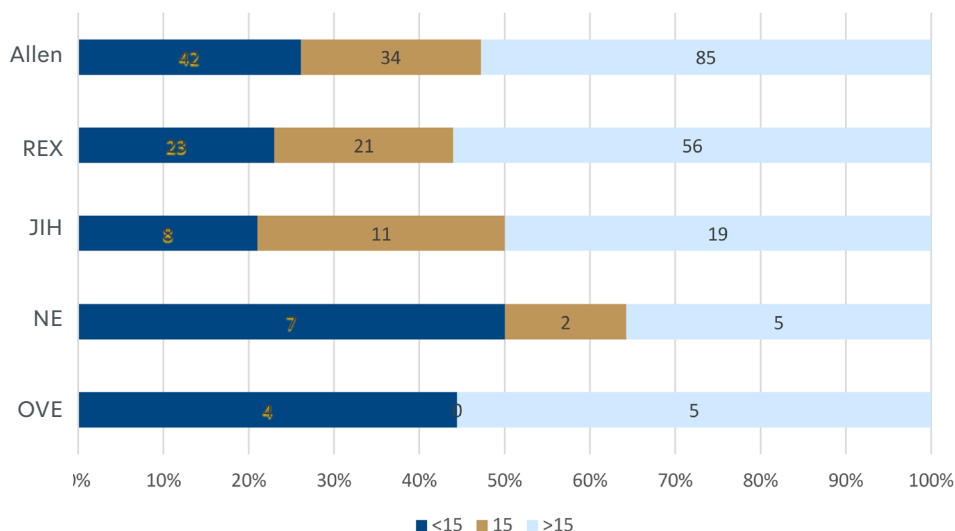
⁸⁵ Onder wie ook een jihadist die inmiddels in de dertig is, maar al sinds zijn 18e in beeld is. In een groepje van vier nihilisten, waren twee jongens van 19 en 20 die, samen met een vijftienjarige jongen, een dertienjarige hoofdverdachte leken te helpen bij het belagen van een slachtoffer.

De gemiddelde leeftijd is 16 en dat is die voor jongeren van iedere oriëntatie; de modus ligt bij 15 (34 subjecten). Omdat de subjecten op leeftijd zijn geselecteerd, heeft het geen zin deze gemiddelde leeftijd te vergelijken met die van eerdere groepen extremisten, zoals bijvoorbeeld de Syriëgangers. Er kan wel worden gekeken of er duidelijk meer zeer jonge personen in de database zitten; en met 'zeer jong' wordt jonger dan 15 jaar bedoeld.

Jonger dan 15

In totaal 42 jongeren in de dataset waren jonger dan 15 jaar toen zij vanwege hun extremisme bij de politie in beeld kwamen (4 meisjes en 38 jongens). Het aandeel van deze zeer jonge personen verschilt per oriëntatie.

Figuur 9 Personen jonger dan 15, 15 en ouder dan 15, naar oriëntatie (n= 161)

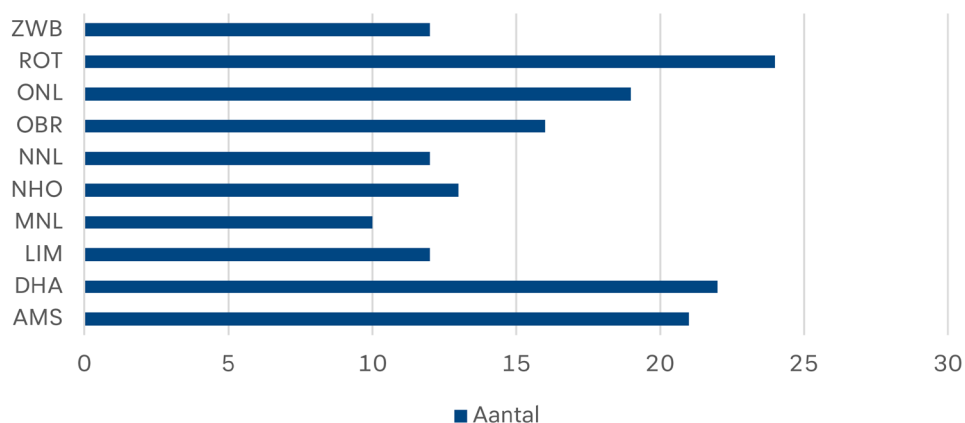
Gemiddeld en bij rechtsextremisme en jihadisme was ongeveer een kwart van de groep jonger dan 15. Bij de groepen Overig en Nihilistisch Extremisme ligt het aandeel zeer jonge subjecten bijna twee keer zo hoog, maar het verschil is minder groot wanneer de 15-jarigen worden meegeteld.

Er kan vooralsnog niet worden gezegd dat door een groter aantal minderjarigen de gemiddelde leeftijd van CTER-subjecten daalt, omdat er de laatste jaren ook een aanwas is van subjecten van middelbare leeftijd (vooral in relatie tot Anti-Institutioneel Extremisme). Niettemin, als gekeken wordt naar bijvoorbeeld de Syriëgangers, dan blijkt dat onder die groep het aandeel van zeer jonge minderjarigen kleiner was. Van de 319 feitelijke en potentiële Syriëgangers die bekend waren in maart 2016, waren er 33 (10%) minderjarig op het moment dat zij afreisden of op de lijst werden geplaatst, van wie één jonger dan 15. Van de meerderjarigen waren nog eens vier als geradicaliseerd in beeld gekomen toen zij nog minderjarig waren, onder wie ook één van onder de 15, wat het totaal op twee brengt. In ieder geval in absolute zin, lijken minderjarigen tegenwoordig vaker voor te komen in CTER-onderzoek.

Geografische spreiding

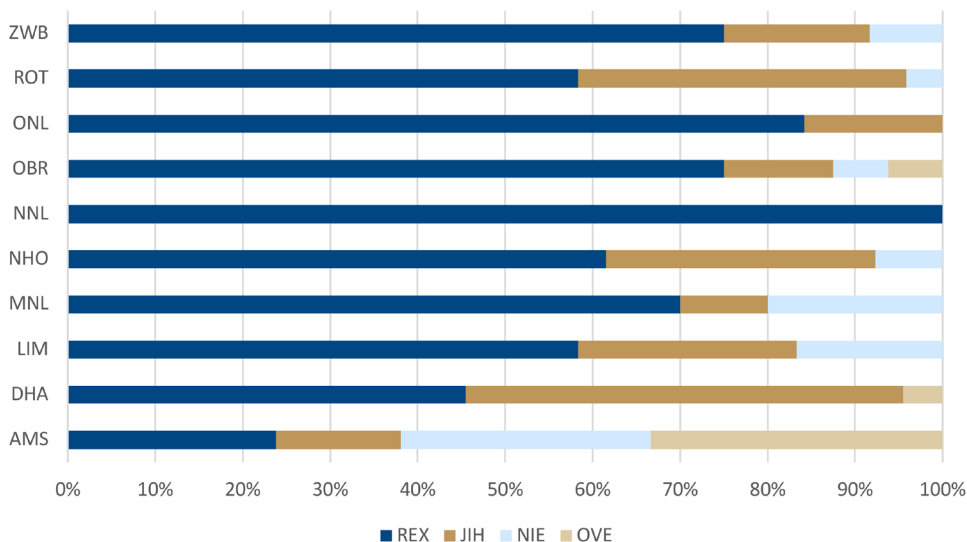
Alle tien regionale politie-eenheden verstrekten gegevens voor het onderzoek. Daarnaast verrichtte de Eenheid Landelijke Opsporing & Interventies (LO) zelf onderzoeken naar subjecten in het land. In onderstaande figuur zijn de subjecten gegroepeerd naar de eenheid waar hun verblijfplaats was op het moment van raadplegen van de systemen, en met inbegrip van de subjecten van de LO.

Figuur 10 Geografische spreiding: subjecten naar woonplaats in politie-eenheid (n=161)

De ene eenheid heeft relatief meer subjecten met een bepaalde oriëntatie in onderzoek gehad dan de andere, zoals blijkt uit de figuur hieronder, maar dat zegt niet zonder meer iets over de mate waarin extremisten met een bepaalde oriëntatie over het land zijn verdeeld. Dat komt doordat subjecten uit de Verkenning vooral rechtsextremisten waren en die zijn daarom oververtegenwoordigd.

Figuur 11 Oriëntatie naar woonplaats in politie-eenheid (n=161)

Zoals gezegd, lijken de jongeren tamelijk gelijkmatig over het land verspreid te zijn, met de wat hogere scores voor eenheden met grote agglomeraties. Hieronder kijken we in hoeverre de jonge extremisten geografisch geconcentreerd zijn, door te bezien in hoeverre zij dezelfde woonplaats hadden. De verblijfplaats wordt aangehouden van het moment van het politiecontact, ook wanneer een jongere later is verhuisd (zo wonen vier subjecten inmiddels in het buitenland). Verblijfplaatsen zijn nu eenmaal een momentopname; voor het globale beeld maakt dat niet zoveel uit.

Tabel 2 Geografische concentratie naar woonplaats en politie-eenheid (n=161)

Eenheid	Personen	Woonplaatsen	Concentratiegraad	Grootste plaats, personen	Volgende plaats naar aantal personen
Amsterdam	21	6	3,5	Amsterdam: 12	Amstelveen: 4
Rotterdam	24	7	3,4	Rotterdam: 15	Spijkenisse: 4
Den Haag	22	10	2,2	Den Haag: 9	Nootdorp: 3
Zeeland/West-Brabant	12	8	1,5	Tilburg: 4	Middelburg: 2
Midden-Nederland	10	7	1,4	Utrecht: 2	H'sum/A'foort: 2
Noord-Nederland	12	9	1,3	Groningen: 3	Sneek: 2
Noord-Holland	13	10	1,3	Haarlem: 3	Alkmaar: 2
Oost-Brabant	16	13	1,2	Eindhoven: 3	Helmond: 2
Oost-Nederland	19	17	1,1	Nijmegen: 2	Zwolle: 2
Limburg	12	12	1,0	Maastricht: 0	Alle: 1
Alle	161	99	1,6	*	*

Het gemiddelde voor de totale groep is 1,6 per plaats en het blijkt dat er buiten Amsterdam, Rotterdam en Den Haag zelden meer dan drie subjecten in dezelfde plaats wonen. Dit bevestigt het beeld dat jongeren die online radicaliseren, in ieder geval buiten de grote steden geografisch laag zijn geconcentreerd, oftewel dat er voor deze groep nauwelijks specifieke plaatsen zijn zoals vroeger, waar zich relatief grote extremistische netwerken konden ontwikkelen, zoals vroeger in Arnhem en Zoetermeer. Voor de grote steden is dit beeld moeilijker te bepalen op basis van de beschikbare data, omdat daar in enkele gevallen contacten zijn vastgesteld tussen nieuwe aanwas en oudere netwerken. De opmars van jeugdige terrorismeverdachten wil overigens niet zonder meer zeggen dat alle extremisten vandaag de dag uitsluitend online radicaliseren.⁸⁶

⁸⁶ Aldus een ervaren onderzoeker bij het Cluster CTER.

Geslacht

De onderzoeksgroep bestaat voor het overgrote deel uit jongens: 152 van de 161 (94%).⁸⁷ Onder zowel de jihadististen als de rechtsextremisten zijn er 4 vrouwen, wat bij jihadisme goed is voor 11% van de groep en bij rechts voor 4%. Eén vrouw valt binnen de categorie ‘overig’. Zij maakte deel uit van een overlast gevende groep en had gedreigd met een *school shooting*.

Migratieachtergrond

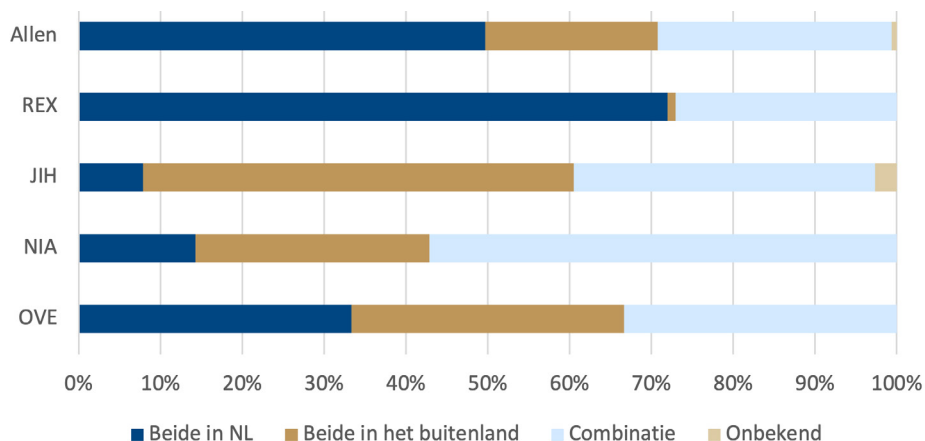
Van alle 161 personen zijn er 141 in Nederland geboren (88%).

Tabel 3 Geboorteland ouders (n=161)

Geboorteland	Moeder	Vader	Beiden
Nederland	102	93	80 (50%)
Buitenland ⁸⁸	57	54	34
Onbekend	2	14	1

De subgroepen verschillen naar herkomst:

Figuur 12 Herkomst ouders naar oriëntatie (n=161)

Wanneer de herkomstlanden van de ouders worden bekeken, dan blijkt dat in de helft van de gevallen één of beide ouders niet in Nederland is/zijn geboren. Dat percentage is, zoals misschien viel te verwachten, wel lager voor de rechtsextremistische subjecten (28%); zeven rechtse jongeren zijn zelf niet in Nederland geboren. Enkele jeugdige Nederlandse rechtsextremisten hebben ‘zelfs’ een ‘niet-witte’ ouder, mogelijk tot hun leedwezen,

⁸⁷ Eén jonge man (rechts) wil als vrouw worden aangesproken, maar die is voor zover bekend niet in transitie.

⁸⁸ Inclusief het Caribische deel van het Koninkrijk.

bleek wel uit de worstelingen van een subject in een tekst van hem, waarin hij opriep afstand te houden tot de familie van de eventuele niet autochtoon-Nederlandse ouder.

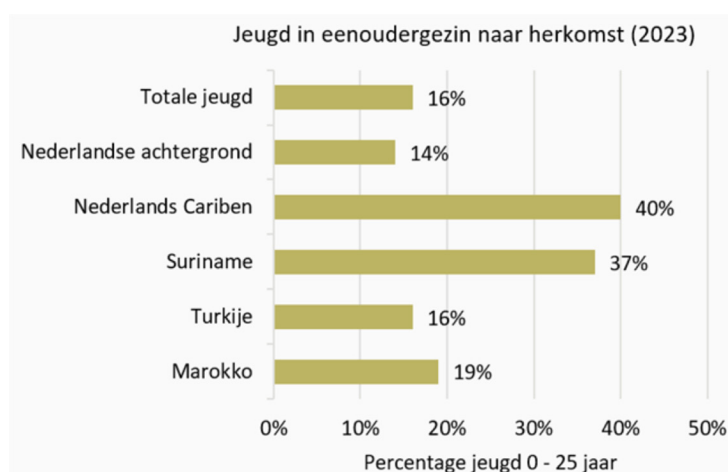
Van 86% van de nihilisten en 67% van de groep overige is eveneens ten minste één ouder buiten Nederland geboren. Acht van de veertien nihilisten zijn in Nederland geboren (57%), de overige zijn dat allemaal. Met 31 gevallen, is ook van de jihadisten een ruime meerderheid in Nederland geboren (82%; bij de Syriëgangers was dat 71%). en anders dan bij de Syriëgangers is er niet één geboren in Marokko of Turkije (dat was 10%, respectievelijk 8% bij de Syriëgangers).

3.3 Sociale achtergronden

Eénoudergezin

Echtscheiding kan voor kinderen een ontregelende en potentieel traumatische ervaring zijn. Er gaan vaak conflicten binnen het gezin aan vooraf en al kan een scheiding daar ook een einde aan maken, voor sommige kinderen begint dan vaak een periode van verminderde stabiliteit omdat ze bij een van de ouders verblijven, terwijl het contact met de vertrokken ouder soms problematisch verloopt, in het bijzonder wanneer de ouders ruzie over de opvoeding of omgang hebben. Volgens het NJI groeit 16% van de jongeren tussen 0 en 25 jaar op in een éénoudergezin, voor jongeren met een Nederlandse achtergrond is het 14%.⁸⁹

Figuur 13 Jeugd in éénoudergezinnen naar herkomst (2023)⁹⁰

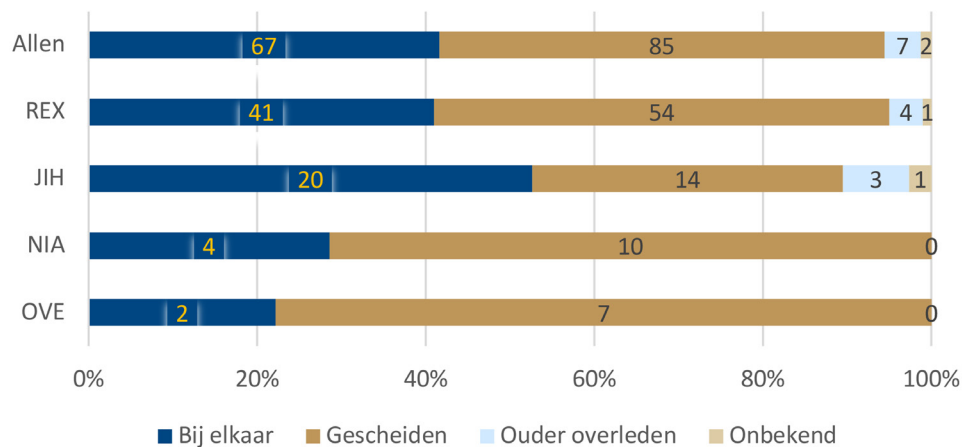
Aangezien het aantal echtscheidingen met de jaren voornamelijk kan klimmen, ligt het cijfer wat hoger naarmate een wat oudere leeftijdscategorie wordt bekeken. Rond het twintigste jaar, ligt het percentage jongeren uit éénoudergezinnen rond de 20%.⁹¹

⁸⁹ Van Herk signaleerde over de periode 1996-2015 een afname van het percentage kinderen dat “met beide juridische ouders samen woonde. Dit nam af van 86 procent in 1996 naar 80 procent in 2015” (Van Herk, 2022).

⁹⁰ <https://www.nji.nl/cijfers/eenoudergezinnen>.

⁹¹ Zie ook Bucx & De Roos (2015). Bellis (2016) bevat buitenlandse cijfers voor studenten: Engeland (24%), Wales (20%), Oost-Europa (14%).

Figuur 14 Ouders van subjecten bij elkaar of niet, naar oriëntatie

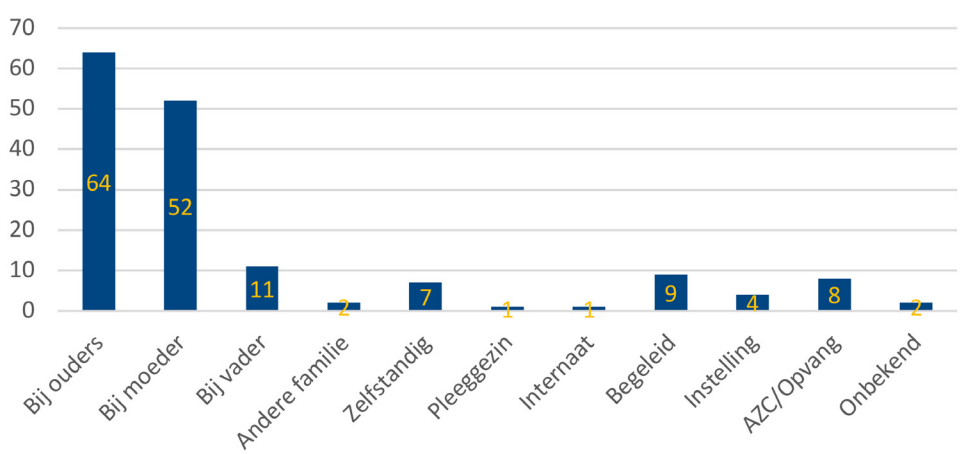
Het blijkt dat van 67 (42%) van de jongeren in de onderzoeksgroep de ouders bij elkaar zijn en van 92 jongeren niet (57%), door scheiding of overlijden; van 2 jongeren is niet bekend of de ouders nog bij elkaar zijn. Dat betekent dat de jongeren bijna vier keer zoveel als gemiddeld uit een gebroken gezin komen. Er is wel sprake van enig verschil tussen de subgroepen. Van de nihilistische en overige jongeren zijn de ouders vaker niet meer bij elkaar, dan die van de anderen. Het aandeel van eenoudergezinnen is wel lager dan die voor jonge delinquenten in een wat ouder groot Amerikaans onderzoek, waarin delinquente jongens in 84% en delinquente meisjes in 78% van de gevallen uit een eenoudergezin kwamen.⁹²

Woonsituatie

Het al dan niet gescheiden zijn van de ouders heeft uiteraard consequenties voor de woonsituatie van de jongeren.

⁹² Baglivio e.a. (2014, p.20). In Nederland wordt een relatie tussen delinquentie en scheiding of verlies van ouders ook gelegd in onderzoek van Kroese, die daarbij nuancerings aanbrengt voor het type scheiding (bijvoorbeeld of het kind die wel of niet heeft meegemaakt) en gevolgen voorafgaand aan en op de korte en lange termijn na de scheiding of een overlijden (zie <https://wegwijzerjeugdveiligheid.nl/actueel/opgroeien-in-een-eenoudergezin-verhoogt-de-kans-op-crimineel-gedrag/>; zie ook Kroese e.a. (2024)).

Figuur 15 Woonsituatie (n=161)

Van alle personen in de onderzoeksgroep woont 81% bij één of beide ouders. Van twee jongeren, inmiddels geëmigreerd, is de woonsituatie niet bekend.

Overige stabiliteit gezin

Behalve afwezigheid van een ouder na een scheiding of door overlijden, blijkt ook uit mutaties in de basispolitieregistratie of gezinssituaties stabiel zijn te noemen, in de zin dat er geen grote conflicten spelen, of andere potentieel ontregelende kwesties. Die mutaties betreffen ten eerste de meldingen door de politie bij Veilig Thuis, ten tweede de mutaties over incidenten waar de politie op afkomt of die verslag doen van gesprekken met betrokkenen.

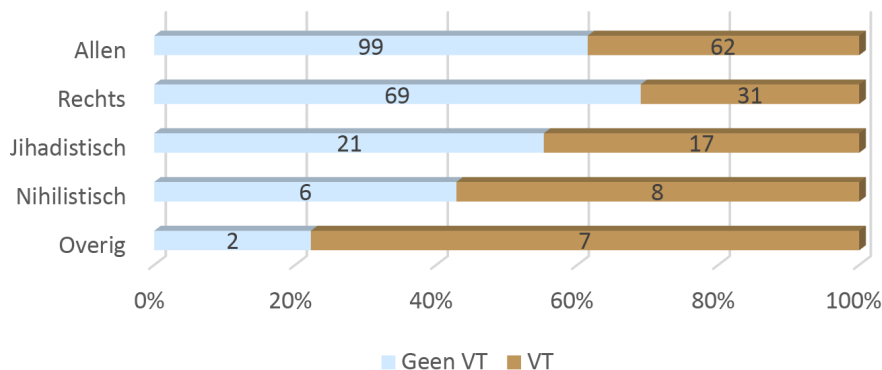
Veilig Thuis-meldingen⁹³

In de onderzoeksgroep komen 62 van de 161 subjecten (39%) voor in een melding bij Veilig Thuis.⁹⁴ De meldingen vonden plaats over een periode van zeven jaar (2019-2025). Deze 62 personen hadden in totaal 127 VT-meldingen; 32 personen hadden één melding, de andere 30 hadden er twee of meer. Bij de verdeling van de subjecten met VT-meldingen over de verschillende oriëntaties, zien we hetzelfde patroon als bij de woonsituatie, namelijk, dat de nihilistische en overige jongeren relatief vaker een VT-melding hadden.

93 "Veilig Thuis-organisaties zijn het advies- en meldpunt voor huiselijk geweld en kindermishandeling. Slachtoffers, omstanders en professionals kunnen contact opnemen met Veilig Thuis als zij een vermoeden hebben van kindermishandeling en/of huiselijk geweld. Veilig Thuis kan advies en ondersteuning geven over wat de beller zelf kan doen. Is dit niet mogelijk of is de situatie te complex of ernstig? Dan kan de beller een melding doen en komt Veilig Thuis in actie" (Kofi 2025, p.4).

94 Volgens het CBS ontving Veilig Thuis in 2024 66.000 meldingen van een vermoeden van kindermishandeling Kofi (2025, p.27).

Figuur 16 Aantal subjecten met VT-meldingen, naar oriëntatie

Niet iedere VT-melding wijst op een problematische gezinssituatie, omdat er verschillende zijn die uitsluitend betrekking hebben op het gedrag van het subject zelf. In totaal 15 subjecten hadden meldingen die uitsluitend op de gezinssituatie betrekking hadden en bij 12 subjecten hadden meldingen betrekking op zowel het subject als de gezinssituatie. In totaal was dus bij 27 subjecten de gezinssituatie voldoende zorgelijk dat daarover een VT-melding werd opgemaakt, oftewel bij 17% van de onderzoekspopulatie. Bij 33 subjecten ging de melding juist wel over hun persoon en niet het gezin: bij 11 van hen ging het om de radicalisering, bij 15 om andere zorgen over hun gedrag en bij 9 subjecten gingen om zowel de radicalisering als andere zorgen. In de laatste kolom in de tabel hieronder zien we bij hoeveel subjecten de gezinssituatie aanleiding gaf tot het opmaken van de VT-melding.

Tabel 4 VT-meldingen: aantal subjecten en meldingen per jaar, 2019-2025

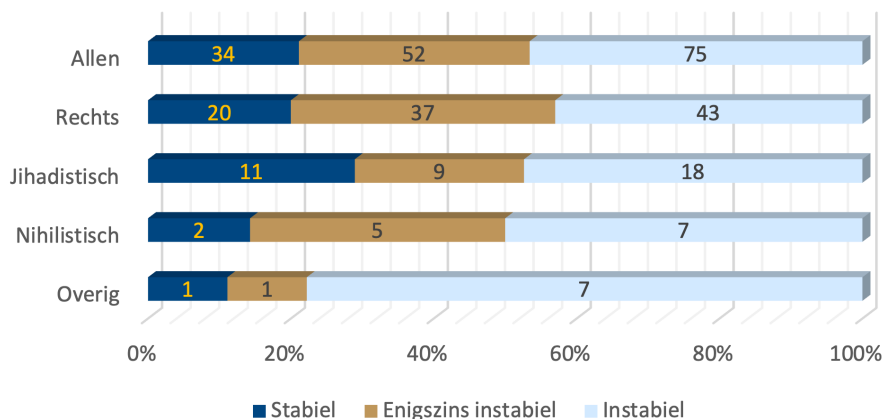
Jaar	Aantal sub- jecten	% van de groep	Aantal meldingen	Subjecten, VT mbt gezin	% van de groep
2019	1	<0,6%	1	0	0%
2020	5	3%	5	3	2%
2021	10	6%	14	8	5%
2022	18	11%	24	14	9%
2023	12	7%	15	6	4%
2024	20	12%	29	8	5%
2025 (tm nov)	27	17%	39	15	9%
Totaal	nvt	nvt	127	nvt	nvt

In de onderste rij staat bij de totalen vaak ‘nvt’ omdat verschillende subjecten zoals bleek meerdere meldingen hebben en die zijn vaak in verschillende jaren; dan zou optellen dubbel tellen worden.

Overige signalen

Hieronder een impressie aan de hand van de driepuntsschaal van in hoeverre gezinssituaties instabiel konden worden genoemd. Wanneer ouders gescheiden zijn, levert dat minimaal een score 1 op (signaal). Indien er bijkomende of andere problemen zijn, zoals een slechte relatie met ouders of stiefouders of problemen binnen het gezin, dan volgt een score 2 (duidelijk aanwezig).⁹⁵ De problematiek die tot een score 2 leidt, is divers. Zo vertelde een subject dat hij vanaf zijn dertiende, na psychische problemen vanwege de dood van een ouder, via TikTok in online extremistische netwerken verzeild raakte. De relatie tussen hem en de andere ouder werd beoordeeld als “ongezond” omdat die hem te weinig zou begrenzen. Enkele subjecten uit eenzelfde familie van vluchtelingen zijn al vele malen binnen Europa verhuisd, de ouders misdroegen zich, reden waarom de kinderen elders werden ondergebracht. In meerdere gevallen bleek een ouder of broer of zus suïcidaal te zijn. Meerdere ouders blijken een drank- of drugsprobleem te hebben. Ook bleek in een aantal gevallen na een scheiding, een ouder de ex en het gezin lastig te vallen. Huiselijk geweld tegen het subject maar soms ook van broers of zussen of juist van het subject zelf leidde ook tot de kwalificatie van een gezinssituatie als instabiel. De uitkomst is aldus.

Figuur 17 Stabiliteit gezinssituatie naar oriëntatie

⁹⁵ Het NJI spreekt van gezinnen ‘met meervoudige en complexe problemen’; het is lastig om op basis van politiegegevens gericht informatie te verzamelen die de definitie van het NJI volgt, maar het gaat om vergelijkbare criteria; het NJI doelt op “een gezin van minstens één volwassene en één kind van 0 tot 22 jaar dat langdurig kampt met een combinatie van problemen op verschillende gebieden. In hoofdzaak gaat het om:

- Sociaal-economische problemen in het gezin
- psychosociale problemen bij de ouders
- psychosociale problemen bij de kinderen

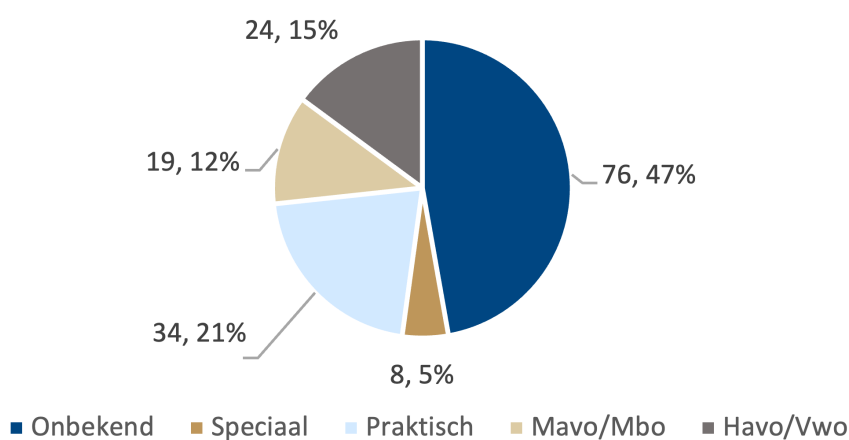
Gezinnen met meervoudige en complexe problemen hebben verschillende kenmerken en problemen die tegelijkertijd op verschillende domeinen in het gezin en in de context/leefsituatie rond het gezin spelen. Zij zijn overbelast door de vele problemen waarmee ze te maken hebben. In de praktijk wordt een gezin met meervoudige en complexe problemen zo ervaren als de problemen chronisch, complex en met elkaar verweven zijn en veelal vaak van de ene generatie op de ander overgaan. Deze gezinnen hebben daarnaast vaak problemen met hulpverlenende instanties” (<https://www.nji.nl/cijfers/gezinnen-met-meervoudige-en-complexe-problemen>).

Bij in totaal 127 jongeren (79%) lijkt de gezinssituatie als enigszins tot duidelijk instabiel te typeren. De mate van gezinsinstabiliteit verschilt weinig tussen subjecten met verschillende oriëntaties. De groep overige scoort wat lager op gezinsstabiliteit, maar de groep is klein (negen personen) dus de uitkomst is niet erg robuust.

Opleiding

Onderwijsprestaties en de relatie met schoolgenoten zijn lastig vast te stellen. De subjecten zijn vaak nog te jong om al een opleiding te hebben afgerond en de informatie raakt snel gedateerd – mensen veranderen van school, gaan na school naar een vervolgopleiding, etc. Ook informatie over werk is bij jongeren nogal vluchtig – verschillende subjecten hebben een baantje naast school, of lopen stage, maar dat is meestal tijdelijk en voor slechts een enkele dag per week. In beginsel is het wel mogelijk na te gaan hoe subjecten presteren op school omdat dit iets is wat meestal wel wordt gevraagd in gesprekken. Op die basis is geprobeerd een beeld te krijgen van het type school waar de subjecten op zitten of zaten.

Figuur 18 Type opleiding dat subjecten volgen (n=161)

De resultaten blijken nogal incompleet. Van 76 subjecten (47%) was de opleiding niet te achterhalen. Dat 15% een hogere opleiding volgt, lijkt aan de lage kant vergeleken met een landelijk gemiddelde van ongeveer een derde,⁹⁶ maar bij deze jeugdige groep valt nog nauwelijks te zeggen hoeveel er later misschien door gaan stromen naar het hoger onderwijs. Van acht subjecten is bekend dat zij speciaal onderwijs volgen of volgden. Dat zijn er iets minder dan de elf (7%) bij wie er signalen zijn van een verstandelijke beperking.⁹⁷

⁹⁶ De 24 betreffen vier Vwo'ers, drie op een Havo/Vwo, 11 havisten en enkelen die zijn begonnen aan een Hbo-opleiding: één studeert aan een universiteit.

⁹⁷ Het betreft 8 rechtsextremisten (8%), 2 jihadisten (5%) en 1 overig (11%).

Sociale relaties

Vrienden

Alhoewel bij online radicalisering vaak wordt gedacht dat het om eenlingen gaat die in eenzaamheid achter hun PC radicaliseren, is dat zeker niet altijd het geval. Het komt wel voor: 16 subjecten (10%) zeggen geen en 31 weinig (19%) vrienden te hebben. Tegelijk zeggen er 43 meerdere of veel vrienden te hebben (27%). Van de rest is niet bekend of en hoeveel vrienden ze hebben. Liefdesrelaties lijken nog weinig voor te komen in de onderzoeksgroep.

Pesten en gepest worden

In een aantal gevallen zijn subjecten het slachtoffer geweest van pesten, maar in het merendeel van de gevallen (124, 77%) kwam dit in gesprekken niet naar voren; de Raad voor de Kinderbescherming zegt wel vaak te zien dat de subjecten gepest werden. Sommigen zeggen nog steeds gepest te worden, anderen vertellen dat het in het verleden plaatsvond. Zeven subjecten zijn enigszins gepest en twintig zijn dat duidelijk; daarnaast bleken twee andere slachtoffers zelf ook pester te zijn. In totaal zijn dus 29 personen, oftewel 18% van de hele groep, slachtoffer van pesten geweest. Het betreft 19 rechtsextremisten (19%), 6 jihadisten (16%), 2 nihilisten (14%) en 2 overige (22%).⁹⁸ Het NJI stelt: “in het schooljaar 2021-2022 zegt 9 procent van de leerlingen in het voorgezet onderwijs wel eens gepest te worden. In schooljaar 2020-2021 was dit 6 procent.”⁹⁹ Het cijfer fluctueert blijkbaar vrij sterk. De 18% in de onderzoeksgroep is wel hoger dan het gemiddelde voor scholieren in het voortgezet onderwijs; incidenteel vond het pesten overigens al in het basisonderwijs plaats, waar het percentage hoger ligt. In enkele gevallen noemen subjecten of hun ouders het gepest zijn als reden voor hun online gedrag.

3.4 Politiecontact en criminaliteit

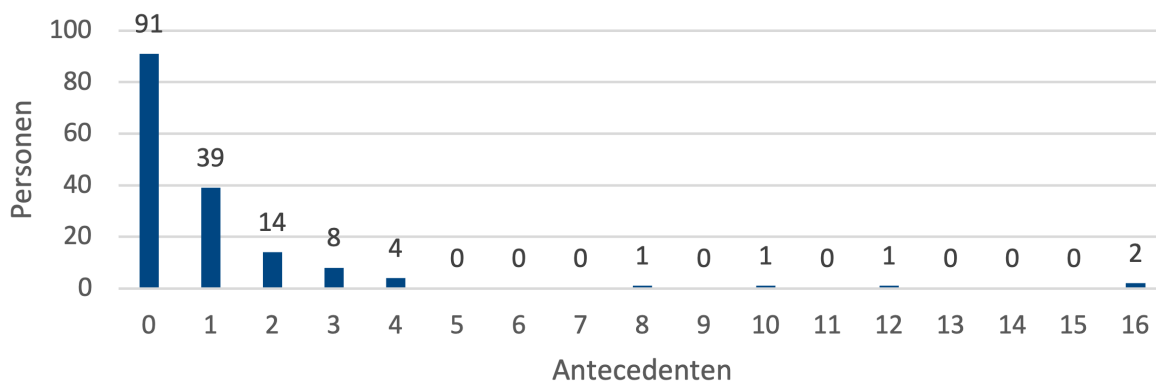
Criminele antecedenten

In politiesystemen is te zien hoeveel antecedenten iemand heeft, en als die er zijn, wat die inhouden, en de datum van registratie. Die datum is niet altijd de pleegdatum, maar de datum van invoer van het antecedent in het systeem. In Hoofdstuk 4 wordt nader ingegaan op de verdenkingen op grond van waarvan de politie subjecten aanhield. Hieronder eerst een overzicht van subjecten en antecedenten.

⁹⁸ Nog drie subjecten zouden zelf pester zijn of zijn geweest (alle drie rechts).

⁹⁹ <https://www.nji.nl/databanken/cijfers/cijfers-over-pesten-slachtoffers>.

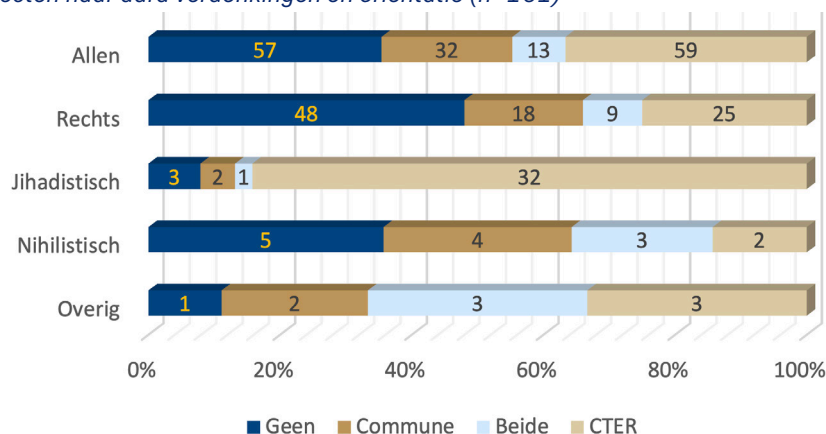
Figuur 19 Personen met criminele antecedenten, augustus en december 2025 (n=161)

In totaal 70 personen (43%) in de onderzoeksgroep hebben criminele antecedenten, maar in ruim de helft van die gevallen is dat er slechts één. Omdat het gaat om antecedenten die personen ooit hebben verzameld, is dit dus de zogeheten *life time prevalence*. Of die 43% veel is, valt eigenlijk niet te zeggen, allereerst omdat de jongeren mede zijn geselecteerd omdat ze in beeld waren met mogelijk strafbaar gedrag; de groep is niet representatief voor alle jongeren. Bovendien geven de geraadpleegde bronnen geen goed recent vergelijkingscijfer voor de *life time prevalence*. Het CBS geeft in de Landelijke Jeugdmonitor 2025 wel percentages van het aantal jongeren dat verdachte was, maar op jaarbasis.¹⁰⁰ Het NJI heeft geen vergelijkingscijfers voor criminaliteit.¹⁰¹

Omdat de politie antecedenten soms pas geruime tijd (tot een jaar) nadat een feit is gepleegd, als antecedent vastlegt, zijn er ook subjecten in de database die al wel verdachte waren maar nog geen antecedent hebben; dat geldt voor 34 van de 91 personen zonder antecedenten. In totaal hebben dus 70 + 34 = 104 personen ofwel antecedenten, ofwel verdenkingen-zonder-antecedent. Van hen hebben sommigen uitsluitend CTER-gerelateerde verdenkingen, anderen alleen verdenkingen voor commune delicten en nog een aantal heeft beide soorten verdenkingen op zijn naam.

Figuur 20 Subjecten naar aard verdenkingen en oriëntatie (n=161)

¹⁰⁰ Kofi (2025, p.74 e.v.).

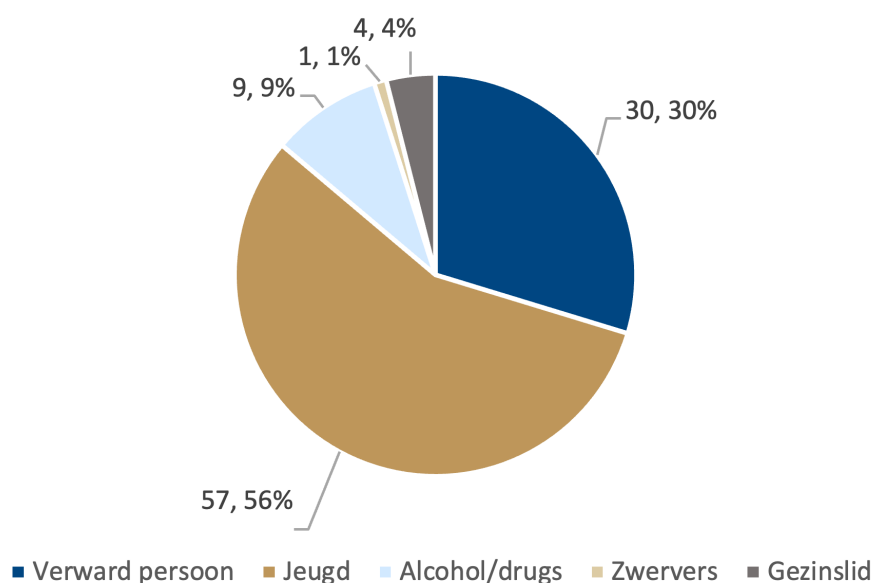
¹⁰¹ Kofi merkt op: "In 2024 werden 37,5 duizend(1) jongeren geregistreerd als verdachte van een misdrijf. Dat is 1,5 procent van alle jongeren van 12 tot 23 jaar. Vergeleken met 2010 is het aandeel jeugdige verdachten in 2024 meer dan gehalveerd. In deze periode was steeds sprake van een daling, met uitzondering van 2019 en 2022. In die jaren was er juist sprake van een stijging." In 2010 stond de life time prevalence voor 22-jarigen op 23% voor jongens (Blokland e.a., 2010).

Het blijkt dat 26 personen alleen verdachte waren van commune criminaliteit en dat er nog eens 16 verdachte waren van zowel commune als terrorisme-gerelateerde delicten, in totaal 42 personen (26%). Bij de commune delicten gaat het om zaken als diefstal, vernieling, brandstichting, rijden onder invloed, bedreiging en mishandeling. In de onderzoeksgroep hebben 3 van de 38 jihadisten (8%) antecedenten (twee met alleen commune delicten, één met commune en terrorisme-gerelateerde criminaliteit). De rechtsextremisten scoren met 27% (18+9), duidelijk hoger op commune criminaliteit, en de nihilisten en groep overige nog hoger: 50%, respectievelijk 56%.

Overlastmeldingen

In totaal 34 personen (21%) hebben één of meerdere overlastmeldingen, tot een totaal van 102 meldingen. De helft van deze personen (17) heeft slechts één overlastmelding. Enkele individuen hebben relatief veel meldingen. Zo heeft één persoon er 12, en twee personen hebben er elk 10. Er zijn verschillende vormen van overlast die tot een melding kunnen leiden:

Figuur 21 Aantal meldingen overlast, naar type

Ruim de helft van de meldingen betreft, weinig verrassend misschien, 'Overlast jeugd', met 57 meldingen over 18 personen; één persoon springt eruit met tien meldingen 'overlast jeugd'; het betreft een jongen met oriëntatie 'overig', die met enkele anderen betrokken was bij dreigen met een *school shooting*, maar die voornamelijk, inderdaad, overlastgevers zijn. De één na grootste categorie betreft 'Overlast verward persoon', met 30 meldingen over 15 personen. Ook hier staan 10 meldingen van de 30 op naam van één minderjarige. Deze jongen is verder in beeld met de nodige kleine criminaliteit (12 antecedenten). Zijn extremisme (jihadisme) lijkt overigens niet meer om het lijf te

hebben dan een incident in maart 2025 waarbij hij “met een bivakmuts op het terrein rond [liep] en schietgebaren [maakte] naar [derden]. [Hij] zou hierbij op het eind ook “Al-lahu Akbar” hebben geroepen.”¹⁰² Bij zes van de veertien anderen gaat het om suicidaliteit en depressie, bij vier om ‘verward’ in de zin van onsamenvattend spreken, al dan niet in combinatie met agressie, waar drie keer sprake van is. Ook zijn er enkelen waarbij de melding samenhangt met middelengebruik, waarvoor negen keer melding is opgemaakt. Drie personen hadden in totaal vier meldingen die geen betrekking hadden op hen zelf, maar op gezinsleden. Negentien personen hebben overlastmeldingen in meerdere categorieën.

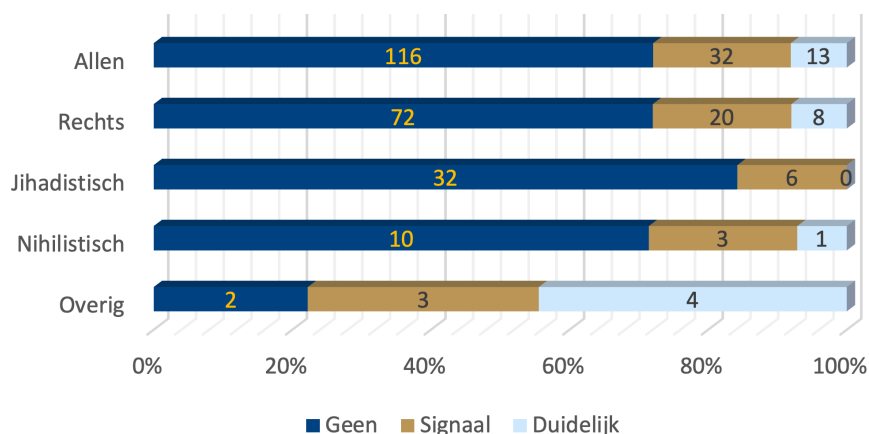
Actievoeren in de openbare ruimte

Vijf van de subjecten komen voor als deelnemer aan een demonstratie, in mutaties “begeleiding evenement” of “begeleiding demonstratie”, één van hen twee keer. Alle vijf zijn in beeld als rechtsextremistisch, maar het lijkt er dus op dat de groep jeugdige online extremisten ofwel slechts zelden dat extremisme in de openbare ruimte uitdraagt, ofwel niet zodanig dat het door de politie is vastgelegd. Dit lijkt een indruk te bevestigen van gesprekspartners bij een andere eenheid van de politie, met betrekking tot jeugdige jihadisten.

Geweld tegen personen

Personen die fysiek geweld plegen of daarmee dreigen vragen in principe extra aandacht wanneer zij er tevens extremistische overtuigingen op na houden, en ook wanneer dat geweld niet terrorisme-gerelateerd is. Daarom is nagegaan welke subjecten gewelddadig bleken, waarbij het ook kan gaan om voorvallen die niet of nog niet tot een antecedent hebben geleid. Bij het resultaat hieronder, scoort een subject een 1 (signaal) wanneer het alleen bij een bedreiging was betrokken, en dat gold voor redelijk wat personen. Daadwerkelijk fysiek geweld, of herhaaldelijk uiten van bedreigingen, levert een 2 op (duidelijk aanwezig).

Figuur 22 Geweld tegen personen, naar oriëntatie (n=161)

¹⁰² Informatie uit researchesysteem.

In totaal 45 personen (28%) waren in enige mate betrokken bij fysiek geweld of het dreigen daarmee, in 13 gevallen was dit duidelijk (8%). De kleine groep 'Overige' springt er in ongunstige zin uit, met 7 van de 9 die hier scoren, maar daar moet dan bij bedacht worden dat het om personen gaat die niet of nauwelijks een extremistische overtuiging lijken te hebben. Niettemin zijn onder de overige ook twee getroebleerde jongens, zoals één die zwaar vuurwerk dicht bij andere personen tot ontploffing bracht om aandacht te vragen voor zijn problemen; ideologisch echter 'was het niets' en het incident werd als 'niet Cter-waardig' beoordeeld.

De jihadisten scoren laag; het gaat om vijf personen die bedreigingen uitten en één geval van een eenvoudige mishandeling. De mishandeling was in de familiesfeer, maar de zaak werd geseponeerd vanwege medeschuld van het slachtoffer. Bij de rechtse subjecten was er één verantwoordelijk voor het ernstigste geweldsincident, het neersteken van de vriend van een gezinslid, vermoedelijk vanwege diens etniciteit. De verdachte was echter moeilijk te zien als een rechtsextremistische terrorist – hij was tijdens zijn daad zeer jong en had een verstandelijke beperking. Een andere rechtsextremistische geweldpleger is één van de twee personen met 16 antecedenten. Die betreffen echter uitsluitend commune criminaliteit waar geen ideologische motieven een rol bij leken te spelen; het geweld was vooral gerelateerd aan relationele ruzies en vechtpartijen in het uitgaanscircuit (wel zware mishandeling). Het andere rechtse subject met 16 antecedenten (waaronder drie keer eenvoudige mishandeling) heeft een uitzonderlijk problematische jeugd; hij lijkt ideologisch niet bijzonder overtuigd en komt meer recent alleen nog in beeld als overlastgever, wanneer we afgaan op de meldingen van zijn burens. De nihilistische geweldpleger is een zorgelijk geval – ook een jongen van onder de 15 die zeer extreem materiaal online deelde en thuis zeer agressief was tegen gezinsleden, er vernielingen aanrichtte en brandstichtte. Een andere is in beeld wegens het mogelijk mishandelen, samen met anderen, van een jongen en dit filmen, maar de zaak loopt nog. Dat geldt ook voor een andere zaak waarbij een groepje jongens wordt verdacht van mishandelen en het filmen daarvan.

Geweld tegen zaken

Bij geweld tegen zaken gaat het om vernielingen, waar ook bekladdingen onder vallen. Het blijkt een beperkt fenomeen. In totaal waren 17 personen (11%) betrokken bij vernielingen en in slechts vier gevallen was dit duidelijk. Twee personen kwamen net al aan bod als pleger van fysiek geweld; zij kwamen ook in beeld met brandstichting. Bekladdingen hingen soms samen met rechtsextremistisch gedachtegoed. Zo bekladdede een jongen van twaalf een synagoge; hij werd uitgenodigd voor een stopgesprek en moest in gesprek met vertegenwoordigers van die synagoge. Ook bij geweld tegen zaken scoren de jihadisten laag.

3.5 Psychische problematiek

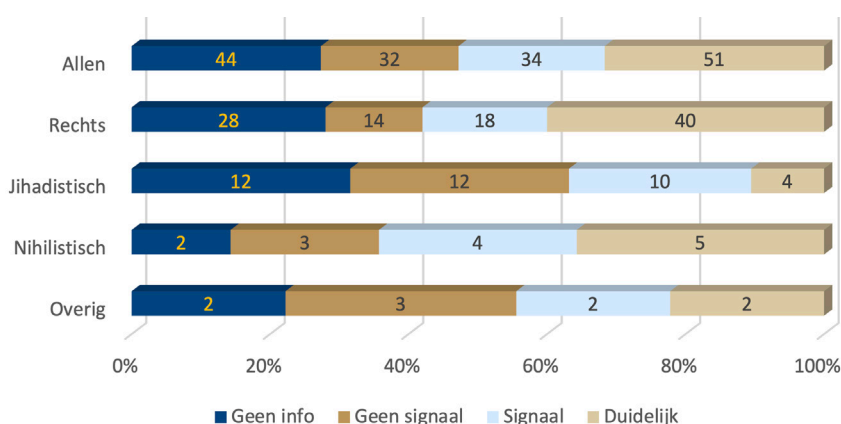
Algemeen beeld

Een aanleiding voor het onderzoek naar online radicalisering van minderjarigen was mede gelegen in de waarneming, ook bij de LO, dat opvallend veel jonge subjecten in CTER-onderzoeken met psychosociale problematiek leken te kampen; dit beeld zou dan aansluiten bij dat van andere groepen extremisten, zoals de Syriëgangers.¹⁰³ In deze studie kan op basis van politie-informatie enige duidelijkheid worden gegeven over deze aanwezigheid (de prevalentie) van psychische aandoeningen onder jongeren die de politie met extremisme in verband heeft gebracht. Zoals gezegd gaan de auteurs niet zelf diagnosticeren, maar maken zij gebruik van informatie over GGZ-problematiek in politiesystemen. De informatie komt vooral naar voren in contact van de politie met subjecten zelf en met hun omgeving, waaronder familieleden en hulpverleners. De informatie wordt geaggregeerd en dus strikt geanonimiseerd gepresenteerd.

Wanneer wordt gesteld dat iemand een psychische aandoening heeft, wil dat niet zeggen dat die zich doorlopend manifesteert. Zoals Sizoo benadrukt, gaat het bij zo'n aandoening veelal om een kwetsbaarheid die in aanleg aanwezig is, en zich alleen onder bepaalde omstandigheden manifesteert (tegenslag of trauma bijvoorbeeld, of na veelvuldig middelengebruik). Dan pas ook kan die eerst worden vastgesteld. Wanneer sprake is van oververtegenwoordiging van een psychische aandoening in een bepaalde groep, zeggen we in feite dat een bepaalde kwetsbaarheid vaker is vastgesteld dan gemiddeld bij een vergelijkbare groep.¹⁰⁴

Voor de huidige onderzoeksgroep is voor de prevalentie weer een indeling aangehouden van 0=geen/niet aangetroffen, 1= signaal, 2= duidelijk aanwezig. De uitkomst is aldus:

Figuur 23 Psychische problematiek, naar oriëntatie (n=161)

¹⁰³ Dat bleek in eerder onderzoek van het KC CTER (Weenink 2015 en 2019).

¹⁰⁴ Sizoo (2024). De WHO geeft een wereldwijd gemiddelde van 27%. Het RIVM geeft in 2023 voor Nederland een percentage van rond de 25%; het geeft ook prevalentiecijfers van verschillende categorieën hersenaandoeningen. Voor een bespreking van oudere RIVM-cijfers, zie Weenink (2019, p.76).

Psychische problematiek werd genoemd bij 85 subjecten (53%), en bij 51 van hen (32%) was deze duidelijk aanwezig. De signalen zijn vaker gezien bij de jongens dan bij de meiden (twee van de negen meiden, 22%).¹⁰⁵ Van de 76 gevallen dat er geen informatie was, speelde in 32 gevallen duidelijk geen psychische problematiek; over de overige 44 personen werd geen informatie gevonden, wat meestal zal betekenen dat er geen psychische problemen waren. Bij een landelijke prevalentie voor alle aandoeningen van 22% kan 32 tot 53% in de onderzochte groep jongeren op relatief veel psychische problematiek wijzen, zoals ook bij andere soorten jeugddelinquenten is gezien, maar herhaald zij dat de gegevens zijn gebaseerd op wat betrokkenen de politie hebben verteld en niet op medische gegevens. Met die kanttekening kwam in de onderzochte groep psychische problematiek het vaakst voor bij de nihilisten (64%), gevolgd door de rechtsextremisten (58%), dan de groep overige (44%) en bij 37% van de jihadisten.

Aard psychische problematiek

Autismespectrumstoornis (ASS)

Van een autismespectrumstoornis (ASS) zijn verschillende diagnostische criteria in omloop. Woodhouse e.a. geven de volgende omschrijving, op basis van veelgebruikte handboeken:¹⁰⁶

In the International Classification of Diseases, 11th revision (ICD-11) autism is characterised by, 'Persistent deficits in initiating and sustaining social communication and reciprocal social interactions; Persistent restricted, repetitive, and inflexible patterns of behaviour, interests, or activities; Lifelong excessive and persistent hypersensitivity or hyposensitivity to sensory stimuli or unusual interest in sensory stimuli' [4] and similarly described by the Diagnostic and Statistical Manual, 5th Edition Text Revision (DSM-5 TR) [5]. Due to diversity in presenting behaviours, autism is a highly heterogenous condition [6].¹⁰⁷

Globaal gaat het dus om een combinatie van belemmeringen in de omgang met anderen, rigide denkpatronen of hyperfocus op bepaalde interesses, en een overgevoeligheid voor prikkeling van de zintuigen.¹⁰⁸ Overigens wordt een ASS, en dat geldt ook voor andere psychische aandoeningen, vastgesteld op basis van klinische interviews. Het beeld kan heel divers zijn; mensen kunnen *autistic traits* hebben, maar niet genoeg voor een diagnose ASS. Sommige van deze trekken komen ook voor bij andere aandoe-

¹⁰⁵ Eén zou een Aandachtstekortstoornis (ADD) hebben en bij een ander was automutilatie waargenomen en emotionele vlakheid (geen typering of diagnose bekend). Over een derde zei familie dat die was getraumatiseerd door een verkeersongeval, maar dat was misschien meer een kwestie van woordkeus en is dus niet meegeteld.

¹⁰⁶ Woodhouse e.a. (2024).

¹⁰⁷ In Nederland wordt de DSM-5 gebruikt.

¹⁰⁸ <https://www.autisme.nl/over-autisme/onderzoek-naar-autisme/enactive-mind-autisme-als-interactiefenomeen/>.

ningen en soms is sprake van een samengaan van verschillende aandoeningen in een persoon (comorbiditeit). Wanneer de recherche wordt geconfronteerd met verdachten met autisme, dan ontstaat er een risico dat zowel de subjecten als de politie signalen missen of verkeerd begrijpen, wat niet goed is voor het welzijn van de subjecten en de waarheidsvinding in het onderzoek.¹⁰⁹ Woodhouse e.a. geven daarom, op basis van een breed gedragen consensus onder professionals, richtlijnen voor de omgang met personen met ASS in het justitieel systeem (zie Hoofdstuk 5).¹¹⁰

In de onderzoeksgroep is door en of van 38 van de 161 subjecten gezegd dat zij een stoornis in het autismespectrum hebben (in 5 gevallen betrof het alleen een signaal, in 33 gevallen was het duidelijk aanwezig). Dit is 24% van de onderzochte groep, maar het treft alleen de jongens en dan is het 25%. Met vijf van de veertien (36%) zijn onder de nihilisten in de onderzoeksgroep relatief de meeste personen met ASS, gevolgd door de rechtsextremisten met 28%. De jihadististen scoren met 11% duidelijk lager; de overige hadden met 1 persoon ook 11%.¹¹¹

Het algemene prevalentiecijfer voor ASS verschilt enigszins per bron en rekenmethode. Het CBS, zoals in 2014 gerapporteerd door de Nederlandse Vereniging voor Autisme (NVA),¹¹² kwam op een cijfer van 2,8% op basis van informatie van ouders, wat ten dele ook geldt voor de cijfers op basis van de politiesystemen.¹¹³ Bij nader onderzoek van het CBS bleek echter dat in 70% van de gevallen sprake was van behandeling en dan is het prevalentiecijfer 1,9%.¹¹⁴ Er moet echter ook rekening mee worden gehouden dat ASS bij jongens drie keer vaker wordt gediagnosticeerd dan bij meisjes (mogelijk worden meisjes onder-gediagnosticeerd).¹¹⁵ Dan is de prevalentie in Nederland van ASS

109 Een specifieke benadering, die van het *Enactivisme*, die binnen de politie ook bekend kan zijn uit het werk van Sizoo, beschouwt autisme “als een aangeboren kwetsbaarheid die opgevat wordt als een beperkt vermogen tot zelfregulatie van iemand in interactie met zijn omgeving. Iemand maakt aspecten van zijn omgeving betekenisvol in het voortdurende proces van zelfregulatie. Jan-Pieter Teunisse: ‘Mensen met autisme ervaren de wereld in interactie met anderen heel anders dan mensen zonder autisme. Daardoor is er vaak geen aansluiting tussen hulpverleners en mensen met autisme’” (Sizoo, 2024).

110 Woodhouse e.a. (2024).

111 Ook hier is weer voorzichtigheid geboden want het is ook bekend dat sommige migrantengemeenschappen, zoals die waar jihadististen hoofdzakelijk uit voortkomen, minder snel de weg vinden naar de geestelijke gezondheidszorg. Mogelijk is dan sprake van een zekere onder-diagnostisering bij deze specifieke groep. Eerder politie-onderzoek onder Nederlandse CTER-subjecten liet lagere cijfers voor autisme zien. Weenink vond onder de Syriëgangers 1,5%, niet boven het landelijk gemiddelde (Weenink, 2019). Thijssen e.a. vonden onder CTER-gedetineerden in Vught autisme bij 6,1% (5 personen), maar het ging dus om een kleine groep; zij verwijzen ook naar Corner & Gill die onder *Lone Actor Terrorists* 3 tot 4% vonden (Thijssen e.a., 2021, p.12).

112 <https://www.autisme.nl/over-autisme/onderzoek-naar-autisme/prevalentiecijfers-over-autisme/>.

113 De NVA: “Het CBS maakte afgelopen maandag bekend dat 2,8 % van de Nederlandse kinderen (4 tot 12 jaar) volgens hun ouders een ASS heeft. (...) We zien dat de CBS schatting hoger lijkt dan de internationale cijfers. Uit internationaal onderzoek van de afgelopen 20 jaar, uit voornamelijk Noord-Amerika, Groot-Brittannië, Japan en China, blijkt dat er geen grote internationale verschillen zijn en dat de prevalentie van ASS rond de 0,6 tot 0,7% ligt. De meer recente en meest systematische onderzoeken wijzen op een iets hogere prevalentie, variërend van 1% tot 1,5%, dit geldt zowel voor kinderen als volwassenen. Hoe iets onderzocht wordt, maakt uit voor de cijfers die gevonden worden. Het CBS heeft ouders gevraagd aan te geven of er bij hun kind sprake was van autisme of een aanverwante ASS. Er werd niet expliciet gevraagd naar officiële diagnoses; in dit cijfer kunnen dus ook kinderen zijn opgenomen waarbij de ouders ASS vermoeden, maar waarbij die niet klinisch is vastgesteld. Uit een vervolgvraag in het CBS-onderzoek bleek 70% van de 2,8% in behandeling te zijn i.v.m. hun ASS diagnose, oftewel 1,9%. Dit percentage komt al dichterbij van de prevalentiecijfers zoals deze internationaal worden gerapporteerd.”

114 Andere, internationale, behandelingscijfers geven aan dat gediagnosticeerde ASS in de buurt ligt van het lagere internationale gemiddelde van 1% tot 1,5% (idem).

115 Woodhouse e.a. (2024, p.2).

bij jongens 2,8% en bij meisjes 1%.¹¹⁶ De uitkomst van 24% in de onderzoeksgroep op basis van politiegegevens, doet vermoeden dat een ASS in deze groep vaker aanwezig is dan gemiddeld bij jongeren.

Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD)

ADHD wordt, aldus het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) in het Nederlands ook wel “aandachtstekortstoornis met hyperactiviteit” genoemd.¹¹⁷

In de DSM-5 valt ADHD onder de neurobiologische ontwikkelingsstoornissen. De belangrijkste symptomen van ADHD zijn onoplettendheid (aandachtstekort), impulsiviteit en hyperactiviteit. Deze symptomen komen afzonderlijk of in combinatie voor in verschillende verschijningsvormen:

- *het gecombineerde beeld, met zowel onoplettendheid als hyperactiviteit/impulsiviteit*
- *het beeld waarbij onoplettendheid voorop staat*
- *het beeld waarbij hyperactiviteit en impulsiviteit overheeft [sic]*
- *Het gecombineerde beeld komt het meest voor.*

Het NJI wijst er in navolging van de Gezondheidsraad op dat niet ieder druk kind ADHD heeft.¹¹⁸

Als een kind symptomen van ADHD vertoont, wil dat nog niet zeggen dat het deze stoornis ook echt heeft. Tijdelijke of plotseling voorkomende symptomen van ADHD kunnen een reactie zijn op een traumatische gebeurtenis of een spannende periode. Rusteloosheid kan bijvoorbeeld ook het gevolg zijn van angst. Bij kinderen die in hun dagelijkse functioneren belemmerd worden door een extreme mate van hyperactiviteit, impulsiviteit en/of aandachtstekort is sprake van de klinische diagnose ADHD (Gezondheidsraad, 2014).

Overigens roept recent onderzoek enkele vragen op over hoe ADHD de afgelopen decennia is benaderd. Empirisch onderzoek suggereert dat het in veel gevallen geen conditie is die doorlopend problematisch gedrag oproept – dat is meer contextafhankelijk dan eerder gedacht. Ook wordt geopperd dat mogelijk in slechts een derde van de gevallen, het gedrag zo zorgelijk is dat het om behandeling vraagt.¹¹⁹

116 Overigens suggereert nieuw onderzoek dat het verschil tussen jongens en meisjes mogelijk veel kleiner is en met de jaren zelfs verdwijnt (“Autistic girls much less likely to be diagnosed, study says”, The Guardian, 5-2-2026).

117 <https://www.nji.nl/cijfers/adhd>.

118 <https://www.nji.nl/cijfers/adhd>.

119 “Have We Been Thinking About A.D.H.D. All Wrong?”, The New York Times, 13-4-2025, <https://www.nytimes.com/2025/04/13/magazine/adhd-medication-treatment-research.html?smid=nytcore-ios-share&referringSource=articleShare>; “5 Takeaways From New Research About A.D.H.D.”, The New York Times, 13-4-2025, <https://www.nytimes.com/2025/04/13/magazine/adhd-children-research-takeaways.html?smid=nytcore-ios-share&referringSource=articleShare>.

De prevalentie van ADHD in Nederland ligt tussen 2 en 7% van de kinderen, maar ook hier gelden weer voorbehouden bij de cijfers, omdat die verschillen afhankelijk van hoe gemeten wordt. Welnu, in de onderzoeksgroep is van 14 van de 161 subjecten gezegd dat zij ADHD hebben (9%) (allemaal in categorie 'duidelijk aanwezig'), twaalf rechtsextremisten en twee nihilisten, maar dus geen jihadisten.

Verstandelijke beperking

Van twaalf subjecten (7%) wordt gezegd dat zij een verstandelijke beperking hebben, in zeven gevallen in combinatie met autisme. De twaalf betreffen negen rechtsextremisten (9%), twee jihadisten (5%) en één uit de groep overige (11%), maar geen nihilisten dus. Volgens het NJI zijn er weinig betrouwbare cijfers over de prevalentie van verstandelijke beperkingen, ook omdat de definities verschillen. Van de volwassenen heeft ongeveer 15% een IQ-score van 50 tot 85; bij minderjarigen zou het dan gaan om 429.000 kinderen, waarvan dan ongeveer driekwart een verstandelijke beperking heeft, wat betekent dat de beperkte intelligentie leidt tot beperkte zelfredzaamheid.¹²⁰

Depressie

Depressiviteit of zelfs suïcidaliteit wordt genoemd door of over 21 subjecten (13%). Dat ligt bijna binnen de bandbreedte die op basis van zelfrapportage is vastgesteld (10-12%).¹²¹

Verslavingsproblematiek

Bij zeven subjecten (4%) is sprake van zorgelijk middelengebruik, al betreft het in vier van die gevallen slechts een signaal. In vier gevallen wordt gezegd dat het middelengebruik samengaat met andere psychische problematiek. Het gaat vooral om veelvuldig alcohol- en cannabisgebruik. Eén persoon heeft een eet- en gameverslaving.

Psychotische stoornissen

Schizofrenie of psychose kwam in de bronnen voor bij vijf subjecten (3%), in alle gevallen in combinatie met andere aandoeningen.

¹²⁰ <https://www.nji.nl/cijfers/licht-verstandelijk-beperkte-jeugd>.

¹²¹ <https://www.nji.nl/cijfers/depressie>.

Subjecten met meerdere psychische kwetsbaarheden

Het aanwezig zijn van verschillende psychische kwetsbaarheden bij een persoon heet comorbiditeit. Daarvan is sprake bij 34 subjecten; van hen hebben 24 personen twee en 10 personen drie aandoeningen. In 21 van de 34 gevallen is er sprake van een ASS. Het ging verder om Aandachtstekortstoornis (*Attention Deficit Disorder, ADD*), Obsessief Compulsieve Gedragsstoornis (*Obsessive Compulsive Disorder, OCD*), psychotische stoornissen, niet-gespecificeerde persoonlijkheidsstoornis (PDD-NOS), en twee keer Foetaal Alcohol Syndroom (FAS). FAS ging in beide gevallen samen met ADHD.

Vergelijking met uitkomsten in de studie van Barracosa

De uitkomst voor de aanwezigheid en aard van psychische problematiek wijst globaal in dezelfde richting als die in het onderzoek van Barracosa, op basis van diens kleine sample van 16 personen in casusoverleg in Australië, die hij onderzocht, onder meer met behulp van diagnostische gegevens uit hun zaaksdossiers. Zijn uitkomsten:¹²²

Ten (62.5%) of the 16 cases in the sample were diagnosed as having a mental health disorder. Nine (56.3%) case subjects had received dual or multiple diagnosis. The most identified mental health condition in the sample was attention deficit hyperactivity disorder (N=6, 37.5%), followed by mood disorders such as depression and anxiety (N=5, 31.3%), and oppositional defiant disorder (N=5, 31.3%). Two subjects had a diagnosis for a psychotic or delusional illness in the form of schizophreniform psychosis and paranoid schizophrenia. These conditions were present in addition to other mental health problems. Developmental impairment was present for some individuals in the form of being diagnosed for autism spectrum disorder (N=5, 31.3%). In addition, three (18.8%) had a diagnosed intellectual disability.

Half (N=8, 50.0%) of the sample had a history of self-harm or suicide ideation, threats, or acts. Prior referrals for mental health treatment or support were prominent across the sample and present in 12 (75.0%) of 16 cases. More than half (N=9, 56.3%) of the sample had a history of non-compliance with recommended mental health interventions. This included failing to take prescribed medications, and inconsistent engagement in practitioner-based referrals such as counselling support. Half (N=8, 50.0%) of the sample had been subjected to some form of prior hospital visit or psychiatric admission due to mental health concerns. This included presenting to the emergency department due to emotional instability such as threats or incidents of self-harm, and for three juveniles it included in-patient admissions to psychiatric facilities for acute mental health treatment.

Personality disorder traits were common across the sample. Ten (62.5%) of 16 subjects had the presence of personality disorder traits identified by a clinician.

¹²² Barracosa (2025, p.45; 66).

Een ASS kwam bij Barracosa dus voor in vergelijkbare mate als in ons onderzoek, ADHD vaker en psychotisch stoornissen slechts beperkt, net als hier. Zijn conclusie met betrekking tot ggz-problematiek is dat het beeld gevarieerd is, maar dat de meeste subjecten al voor zij in de aanpak kwamen al eens waren doorverwezen voor psychische hulpverlening.¹²³

Ter afsluiting

Binnen de onderzochte groep wordt bij iets meer dan de helft van de subjecten uiteenlopende psychische problematiek genoemd, en met name een stoornis in het autismespectrum. Psychische problematiek wordt overigens ook vaak gezien bij jongeren die niet met extremisme in beeld komen maar met commune criminaliteit. Jongeren die met zware tegenslag zijn geconfronteerd, zijn in het algemeen gemiddeld kwetsbaarder voor problematisch deviant gedrag, ook in het latere leven en dat kan zich op uiteenlopende manieren manifesteren. Zoals De Ridder, Grimbergen en Fassaert stellen worden “tegenslagen in het sociaal-maatschappelijke domein (..) gemakkelijk een ‘triggerevent’”, tegelijk echter is zulke tegenslag “een geschikte ingang voor interventies”. Wat dat betreft menen deze auteurs dat bij een inzet van de GGZ interventies niet heel anders hoeven te zijn dan in andere gevallen:¹²⁴

Psychiaters moeten, indien geconfronteerd met vermeende radicalisering, feitelijk doen wat zij altijd behoren te doen: met een blik die beduidend breder reikt dan het dsm-classificatiesysteem en met de wil tot begrijpen iemand in zijn of haar specifieke situatie tegemoet treden. Radicalisering is nadrukkelijk geen psychiatrisch probleem of een psychiatrische stoornis, maar kan evenwel onderdeel zijn van de context van patiënten. Kennis van deze context draagt bij aan beter begrip van deze patiënten en zo aan de adequaatste zorg.

Bij CTER-subjecten met psychische kwetsbaarheden kan de GGZ een rol kan spelen in de aanpak, maar dit stuit soms op enige huiver bij de beroepsgroep. Binnen de GGZ bestaan bij sommigen zorgen over wat wordt gezien als het medicaliseren van een maatschappelijk fenomeen als radicalisering. Ook vreest men dat dit kan leiden tot stigmatisering van mensen met psychische kwetsbaarheden. Grimbergen en Fassaert menen in een latere publicatie echter dat juist de betrokkenheid van GGZ-professionals die stigmatisering kan helpen tegengaan; die kan ook helpen een cliënt buiten het strafrecht te houden wanneer dat meer kwaad dan goed zou doen. Dat vraagt wel om een brede blik op de maatschappelijke context.¹²⁵

¹²³ Barracosa (2025, p.67).

¹²⁴ De Ridder e.a. (2019).

¹²⁵ “Mental health professionals may play an important role in continually stressing the complex relation between mental health, psychopathology and radicalization or terrorism. They can prevent the framing of mental health problems in a stigmatizing manner by analyzing individual cases and help to clarify whether treatment and care of mental health and self-sufficiency problems might contribute

3.6 Conclusie

Het beeld van de persoonlijke en sociale achtergronden van jongeren in Nederlandse CTER-onderzoeken is als volgt:

Demografie

- De leeftijd van de 161 jongeren is gemeten op het moment dat zij voor het eerst door de politie in verband werden gebracht met extremisme. Op dat moment waren er 133 minderjarig (83%). De jongste was 12, de oudste 20, bij een gemiddelde leeftijd van 16 jaar; de gemiddelde leeftijd is voor elke oriëntatie gelijk.
- Van de jongeren waren er 42 jonger dan 15. Dat bevestigt de indruk dat tegenwoordig vaker dan voorheen zeer jonge subjecten als geradicaliseerd bij de politie in beeld komen.
- De onderzoeksgroep bestaat bijna uitsluitend uit jongens (n=152, 94%).
- De jongeren in de onderzoeksgroep zijn tamelijk gelijkmatig over het land verspreid; iedere eenheid heeft er minstens tien in onderzoek.
- 141 van de onderzochte jongeren zijn in Nederland geboren (88%); van 50% zijn beide ouders dat ook.

Sociale problematiek

- Van 67 (42%) jongeren zijn de ouders nog bij elkaar en van 92 jongeren dus niet (57%), door scheiding of overlijden (van 2 is dit niet bekend). Dat betekent dat de jongeren in de onderzoeksgroep bijna vier keer zo vaak als gemiddeld uit een éénoudergezin komen.
- Bij 127 jongeren (79%) is de gezinssituatie enigszins tot duidelijk instabiel te noemen, in de zin dat er behalve het verlies van een ouder, bijkomende zorgen zijn, zoals rond middelengebruik van gezinsleden, conflicten en huiselijk geweld; in 34 gevallen zijn daar geen signalen van gevonden.
- Over opleiding waren de gegevens niet compleet. De indruk is dat de onderzochte groep iets onder het landelijk gemiddelde presteert.
- Bijna een derde van de groep zegt geen of weinig vrienden te hebben. Iets meer dan een kwart zegt er meerdere of veel te hebben.

to deradicalization or not. They can help identify cases in which psychopathology and vulnerability in a broader sense might be ruled out. Finally, mental health professionals can provide support to partners from law enforcement by explaining how disturbed behavior in individual cases may be triggered, and how to deal with it subsequently. For example, by explaining to law enforcement that clients with multiple and complex vulnerabilities such as described here, will sometimes struggle to comply and participate in case-based interventions given the deficits in self-sufficiency. Together, this may help prevent violent escalation when an individual is going to be approached by partners from law enforcement. In that sense a longitudinal multi-agency approach in which data from police and security services are combined with information from health care is most effective in dealing with a radicalized population with mental and social problem" (Grimbergen & Fassaert, 2022, p.9).

Politiecontact

- In totaal zijn 42 jongeren (26%) verdachte geweest van commune criminaliteit, in 16 van deze gevallen hadden zij tevens CTER-antecedenten.
- Naar oriëntatie heeft 8% van de jihadisten, 27% van de rechtsextremisten, 50% van de nihilisten en 56% van de groep overige antecedenten voor commune criminaliteit.
- Er zijn in politiebronnen nauwelijks signalen dat de onderzochte jongeren in de fysieke wereld ideologisch actief zijn, bijvoorbeeld met acties in de openbare ruimte.

Psychische problematiek

- Psychische problematiek wordt in de politiebronnen genoemd bij 85 subjecten (53%), en bij 51 van hen (32%) was dat relatief duidelijk. In 44 gevallen (27%) was er geen informatie over psychische problematiek, en in 32 gevallen (20%) viel uit de informatie op te maken dat die problematiek niet aanwezig was.
- Psychische problematiek is het vaakst genoemd bij de nihilisten (64%), gevolgd door de rechtsextremisten (58%), de overige (44%) en het minst bij de jihadisten (37%).
- De genoemde psychische problematiek is divers, zij het dat een autismespectrumstoornis (ASS) relatief vaak wordt genoemd (in 24% van de gevallen, bij een landelijk gemiddelde voor jongeren van 2,8%).

Jongeren zonder achtergrondproblematiek

- Bij 21 jongeren, 13% van de onderzochte groep, is geen achtergrondproblematiek gevonden. Bij hen waren er geen signalen van instabiliteit thuis of psychische problematiek. Ook had geen van deze jongeren antecedenten voor commune criminaliteit. Het betreft 12 rechtsextremisten (12%), 8 jihadisten (21%) en 1 in de groep overige (11%).

Al met al suggereren de uitkomsten dat een ruime meerderheid van de subjecten in het onderzoek te maken heeft met problematiek in de thuissituatie en of de geestelijke gezondheid. Het valt op basis van de gegevens niet te zeggen of er een causaal verband is met processen van online radicalisering, al wordt in de literatuur wel een verband gelegd tussen persoonlijke problematiek in de jeugd en problematische deviantie. Gevonden kwetsbaarheden geven wel aanknopingspunten voor interventies (zie ook Hoofdstuk 5).

4

Hoofdstuk 4 – Interventies en uitkomsten

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt onderzoeksvraag 3 beantwoord: welke interventies lijken meer of minder succesvol in het doorbreken van processen van zorgwekkende radicalisering bij jongeren? De interventies laten zich globaal onderscheiden in een relatief ‘zacht’ traject van het stopgesprek en een ‘hard’ traject van strafrechtelijk ingrijpen. Bij dat laatste houdt de politie de jongere aan, waarna ofwel een vervolging wordt ingezet, of voorwaarden worden opgelegd waar de jongere zich, zoals in een PGA, aan moet houden om vervolging te vermijden. Ook onderzoekt het OM andere manieren van afdoening, zoals een Halt-traject.

Op de bespreking van de interventies volgt een indruk van de uitkomsten. Er kan worden gesproken van ‘succes’ van een interventie wanneer er daarna geen signalen meer zijn waargenomen dat een jongere nog betrokken is bij extremistische activiteiten, online en offline, en of zich ook distantieert van zijn eerdere extremistische activiteiten. Bij de beoordeling van dergelijk succes of falen wordt primair afgegaan op het oordeel van de betrokken professionals in de mutaties. Dat neemt niet weg dat ook hun oordeel voor tenminste een deel van de groep nog zeer voorlopig zal zijn, en soms was nog geen informatie beschikbaar omdat een politieonderzoek nog niet was afgesloten. Hieronder volgt een overzicht van hoe vaak welke interventies werden ingezet, hoe deze verliepen en in hoeverre er nog signalen waren dat subjecten in hun online extremisme volhardden of erin terugvielen.

4.2 Interventie: stopgesprek

De beslissing om een stopgesprek te houden baseert het Openbaar Ministerie met name op het uitgangspunt dat het om een relatief licht vergrijp moet gaan. In een stopgesprek confronteert de politie de jongere in aanwezigheid van één of beide opvoeders met zijn of haar online gedrag en wijst hem of haar op de consequenties van een voortzetting ervan, in de hoop dat dit de jongere van verder online extremisme zal weerhouden. Een voorbeeld uit een gespreksverslag uit 2025:¹²⁶

Uitleg gevolgen en consequenties:

Aan X is uitgelegd wat de gevolgen kunnen zijn van het gedrag dat hij online heeft getoond. X zit in een bubbel waarin hij alleen maar dezelfde klanken hoort. X kan problemen krijgen met reizen en het vinden van een baan. Het is goed wanneer X zich wil informeren maar moet dat wel met een open blik doen en bij verschillende bronnen. Als X hierin verder gaat dan zal hij op een gegeven moment van zijn bed gelicht worden en dan wordt hij vervolgd.

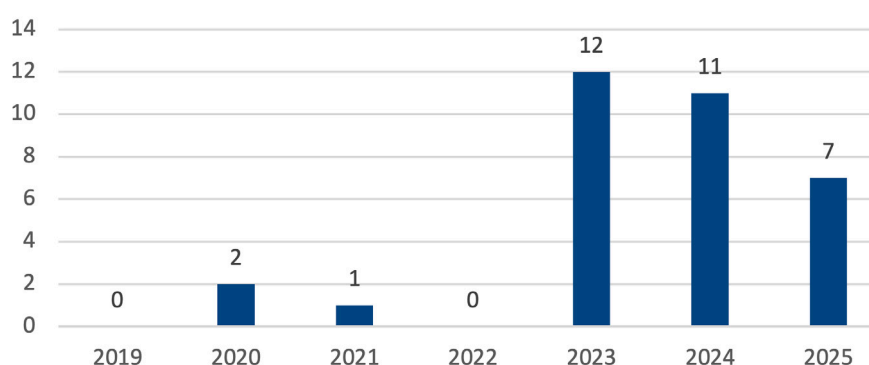
¹²⁶Informatie uit proces-verbaal.

Soms worden er ook meteen afspraken gemaakt over het niet meer bezoeken van extremistische platforms of vrienden, en dat de wijkagent nog langs kan komen om te zien hoe het gaat.

Wanneer en wie

Er zijn gegevens over 33 stopgesprekken in de database. Het eerste stopgesprek vond plaats in juni 2020, het meest recente in mei 2025.

Figuur 24 Subjecten met wie een stopgesprek is gevoerd, per jaar, 2019 - mei 2025 (n=33)

De gemiddelde leeftijd (bij het eerste signaal van radicalisering) van de personen met wie een stopgesprek werd gevoerd, lag met 15,7 jaar nauwelijks onder het gemiddelde van 16 jaar. Er lijken vanaf medio 2025 minder stopgesprekken te zijn gehouden; nadien waren er wel weer meerdere, maar die konden niet meer in dit onderzoek worden verwerkt. Te zien is dat vanaf 2023 ‘opeens’ vaak gebruik werd gemaakt van stopgesprekken, wat het gevolg was van een bewuste beslissing naar aanleiding van het aantreffen van tientallen jongeren die op rechtsextremistische fora actief waren. Dat verklaart ook dat binnen de dataset verreweg de meeste gesprekken werden gevoerd met rechtsextremistische subjecten (29 van de 33), tegen 2 met jihadistische en 2 met nihilistische jongeren.

Drie voorbeelden

Stopgesprekken zijn te zien als een lichte interventie die een zware moet helpen voorkomen. Enkele voorbeelden mogen illustreren hoe dit in de praktijk gaat. Het eerste is een voorbeeld van een geval waarin het stopgesprek het gewenste effect leek te hebben, wat bleek toen de wijkagent enige tijd nadien met de bewuste 16-jarige jongen en zijn moeder sprak. De jongen zelf schaamde zich achteraf enorm en zijn moeder bleef met hem in gesprek en was “zeer dankbaar” dat de politie had ingegrepen en hoe het gesprek was gevoerd.¹²⁷

¹²⁷ Informatie uit proces-verbaal.

Het tweede voorbeeld betreft een samenvattend proces-verbaal van een stopgesprek dat eveneens een positieve uitkomst had, maar met een kanttekening. Ook deze jongen schaamde zich nu voor zijn online gedrag en stopte ermee, en de ouders waren positief over het gesprek. Bij het bezoek van de wijkagent enkele maanden later bleek echter dat het gesprek hard was aangekomen, met als gevolg dat de jongen bang was geworden voor de politie; dit zou samenhangen met de stoornis in het autismespectrum die de jongen bleek te hebben.¹²⁸ Blijkbaar kan op kwetsbare individuen ook een lichte aanpak een ontregelend effect hebben, al lijkt het met deze jongere wel goed te komen.

Er zijn echter ook enkele voorbeelden waarbij het stopgesprek niet op begrip kon rekenen van de jongere en zijn ouders. Zo wordt een stopgesprek gehouden met een jongen, mogelijk ook met een stoornis in het autismespectrum.¹²⁹ Aangesproken op zijn posts reageerde hij verbaasd want, stelde hij, hij was er al bijna een jaar geleden mee opgehouden en zou niet rechtsextremistisch zijn; hij liet niet blijken zijn online activiteit te betreuren. In het gesprek werd er op aangedrongen dat hij zou stoppen en ervoer men zijn opstelling als weinig coöperatief. De ouders steunden hun zoon en toonden weinig begrip voor de aanpak. Of de jongen daadwerkelijk was gestopt, is niet geheel duidelijk maar de startinformatie dateerde inderdaad van een maand of tien voor het gesprek, wat bij tieners lang kan zijn. Als deze jongen nadien daadwerkelijk niets meer had gepost, kan de vraag opkomen tot welk stoppen het gesprek had moeten leiden. De zwaarte van de delegatie (in dit geval vijf personen) kan ook een punt van aandacht zijn. De gepercipieerde opstelling van de jongen leidde tot problemen met een opleiding. Dat lijkt niet de bedoeling van een stopgesprek; in het algemeen heeft de boodschap van een stopgesprek soms misschien tijd nodig om te bezinken.

4.3 Interventie: aanhouden

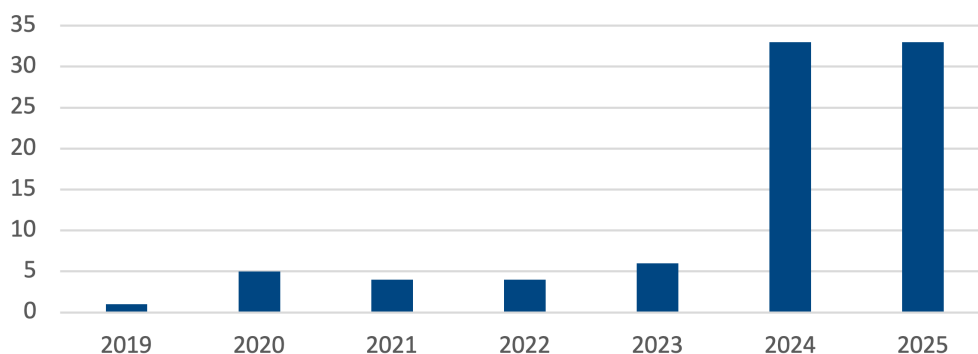
Wanneer en wie

Van de 161 subjecten zijn er tot eind 2025 in totaal 86 aangehouden (53%), op één na allemaal jongens, op verdenking van strafbare feiten, vrijwel uitsluitend in relatie tot hun extremisme.

¹²⁸ Informatie uit proces-verbaal.

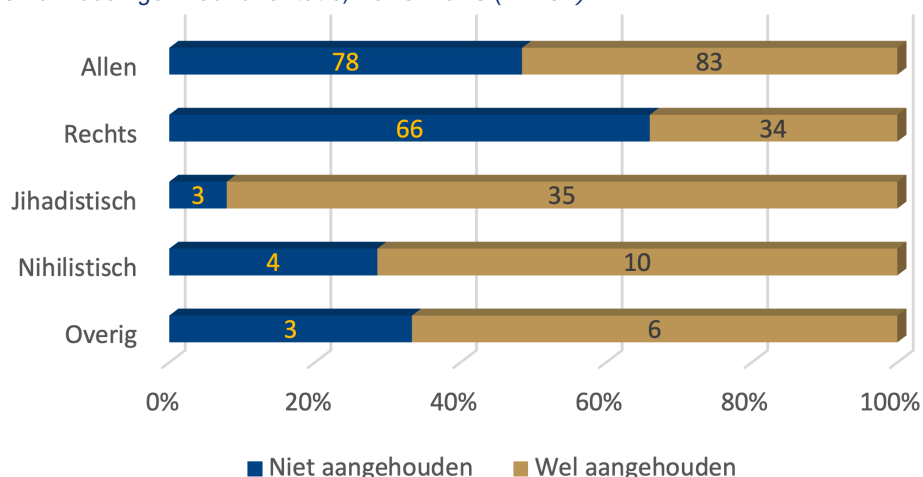
¹²⁹ Informatie uit proces-verbaal.

Figuur 25 Aantal aangehouden subjecten, 2019 - 2025 (n=86)

De eerste aanhouding in de database was op 3 oktober 2019 en de laatste op 2 december 2025. In bovenstaande grafiek valt goed te zien dat voor dit onderzoek onderzoeken uit 2024 en 2025 zijn gebruikt, dus de verdeling over de tijd zegt weinig over prioriteiten of de groei van het probleem van online radicalisering van jongeren.

Figuur 26 Aanhoudingen naar oriëntatie, 2019-2025 (n=161)

Van de 86 personen die werden aangehouden, waren er 71 op dat moment nog minderjarig. Het percentage aangehouden subjecten is duidelijk het hoogst onder de jihadististen met 35 van de 38 (92%), gevolg door de nihilisten en de groep overige; van de rechtsextremisten werd 'slechts' (34%) aangehouden. Omgekeerd zijn zoals bleek relatief veel stopgesprekken gehouden met rechtsextremistische subjecten. De reden daarvoor is *niet* dat justitie en politie een jihadistische dreiging als 'ernstiger' zouden zien en daarom sneller strafrechtelijk ingrijpen. Het hangt samen met de wijze van data verzamelen voor dit onderzoek.¹³⁰

¹³⁰ De grotere groep rechtse jongeren kwam zoals opgemerkt in beeld naar aanleiding van het strafrechtelijk onderzoek naar The Base. Toen bleek dat er nog veel meer jongeren en vooral minderjarigen actief waren op rechtsextremistische fora. Daarom werd eind 2022 besloten om waar mogelijk met stopgesprekken een gedragsverandering te bewerkstelligen, en hen niet aan te houden. De jihadististen en com-jongeren

De aanhouding

Bij aanhoudingen in CTER-onderzoek moet de politie soms zo snel mogelijk naar binnen om de verdachte onder controle te krijgen, wat kan samengaan met een forceren van toegang. Deze ‘overvalstrategie’ beoogt te voorkomen dat de verdachte gegevens kan wissen, contact kan leggen met andere verdachten, of naar wapens kan grijpen om de dienders of zichzelf iets aan te doen. Dat verklaart waarom verdachten ‘van hun bed worden gelicht’. In 42 van de 86 gevallen (49%) vond de aanhouding plaats vóór 8 uur ’s-ochtends, in de woning van de verdachte.

Verdachten verzetten zich in de regel niet, al kunnen sommigen ‘heftig’ reageren op de inval, zoals een minderjarige verdachte van overtreding van artikel 26/1 WWM, die even na 6 uur ’s-morgens werd aangehouden. Toen de politie zijn slaapkamer binnenkwam, rolde hij zich op in bed en werd al opgerold op de gang gezet, waar zijn moeder erbij kwam en zei dat hij autistisch is. Daarop nam de agent afstand en zorgde hij dat de situatie kalmeerde.¹³¹ Bij signalen van bezit van een vuurwapens grijpt de politie eigenlijk altijd zo snel mogelijk in. De verdachte bleek inderdaad wapens op zijn kamer te hebben, namelijk messen (maar geen vuurwapens). Een andere overweging om te handelen zoals men deed was dat de verdachte al eens had gedreigd zichzelf iets aan te doen. Daarom ook werden hem handboeien omgedaan. Het blijkt overigens dat het arrestatieteam niet vooraf wist dat de verdachte een ASS had.

Een politie-inval kan ook een ingrijpende ervaring zijn voor de familie van de verdachte. Ouders reageren soms sceptisch op de verdenking en de noodzaak van ingrijpen, maar het begrip neemt meestal wel toe wanneer zij zien wat kindlief online post. Soms blijven ouders ontstemd over het optreden van de politie. In het geval van een andere autistische jongen, die bij stress koortsaanvallen krijgt, en die werd verdacht van opruien en haat zaaien, vonden de ouders dat het politieoptreden nodeloos traumatiserend was voor hun zoon. Volgens hen had een zorgtraject de voorkeur moeten krijgen. Ook de ouders van weer een andere autistische jongen, verdacht van deelname aan een organisatie met terroristisch oogmerk, zijn ontevreden over de politie, maar mogelijk waren zij toch al achterdochtig richting de overheid. Een 12-jarige verdachte werd niet van bed gelicht maar in de openbare ruimte aangehouden. Hij had online de suggestie gewekt bijna klaar te zijn om een aanslag te plegen en die te gaan livestreamen. De verdachte was vroeger op de lagere school veel gepest en had al eens gedreigd om die reden zelfmoord te zullen plegen. In dit geval was zijn moeder blij dat de politie had ingegrepen.¹³²

kwamen vooral in de dataset via de opsporingsonderzoeken die de eenheden verstrekten, dus die zaten al in een strafrechtelijk traject. Een en ander verklaart dat het percentage aanhoudingen binnen de groep rechtsextremistische jongeren lager is dan binnen de jihadistische.

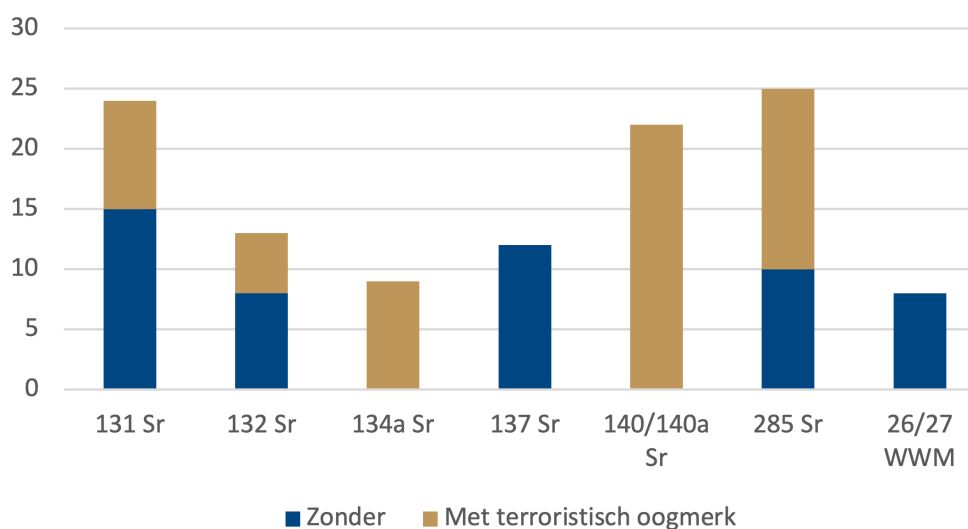
131 Informatie uit proces-verbaal.

132 Informatie uit proces-verbaal.

Verdenking bij aanhouding

Veelvoorkomende verdenkingen die aanleiding waren voor de aanhouding staan in de figuur en toelichting hieronder. Sommige delicten kennen een commune en een terroristische variant, afhankelijk van het oogmerk. Zo ziet artikel 131 lid 1Sr. op opruiing, en lid 2 op opruiing met een terroristisch oogmerk.

Figuur 27 Verdenkingen bij aanhouding (n=86)¹³³

Bij 52 van de 86 aangehouden subjecten waren er verdenkingen van strafbare feiten die met terroristisch oogmerk zouden zijn gepleegd of beraamd, en in 34 gevallen niet. In de regel gaat het bij de verdenkingen niet om het plegen van voltooide terroristische aanslagen. Relatief veelvoorkomende verdenkingen betreffen opruien (131 Sr.), bezit, verspreiden opruiende geschriften (132 Sr.), opzettelijk gelegenheid, middelen of inlichtingen verschaffen ten behoeve van een terroristisch misdrijf (134a Sr.), groepsbelediging, aanzetten tot haat, discriminatie of geweld (137 Sr.), lidmaatschap van een terroristische organisatie (140a Sr.), bedreiging (285 Sr.) en het voorhanden hebben van wapens (26 en 27 WWM). Naast deze verdenkingen, is er sprake van onder meer:

- Vernieling openbaar gebouw (170 Sr.)
- Eenvoudige belediging (266 Sr.)
- Vernieling (bekladding) (350 Sr.)
- Strafbare voorbereiding artikel 46 Sr van moord (289 Sr.), van doodslag (art 287 Sr.) en van opzettelijke brandstichting/ontploffing (157 Sr.).

¹³³ Personen worden soms verdacht van meerdere verschillende feiten; de grafiek geeft alleen weer hoe vaak een verdenking voorkomt.

In drie gevallen was sprake van een verdenking van een fysieke daad van geweld:

- Eén subject werd zoals al bleek aangehouden wegens een daadwerkelijke poging moord/doodslag (289 Sr.), waarbij een racistisch motief werd vermoed.
- Een ander subject, uit de categorie overige, had zwaar vuurwerk in de nabijheid van mensen tot ontploffing gebracht, maar dat leek dat niet gerelateerd aan een extremistische overtuiging.
- Een ander subject in de categorie overige, werd verdacht van onder meer brandstichting in het openbaar vervoer; hij was ook betrokken, met enkele anderen, bij het plaatsen van een vuurwerkbom bij een school, het dreigen met een school shooting en diverse commune delicten.

Ook werd een minderjarige die actief was in de Com, enige tijd verdacht van het online aanzetten van een ander tot moord, maar de zaak werd geseponeerd omdat er twijfel ontstond aan de verklaringen van een getuige. De gewelddaden van deze subjecten zijn soms behoorlijk heftig, maar tegelijk komen ze toch vooral over als impulsief en nauwelijks ideologisch geïnspireerd. De gemiddelde leeftijd van de groep van 52 personen die het strafbare feit met terroristisch oogmerk zouden hebben gepleegd of beraamd, was 16, net als die van de gehele groep van 86 aangehouden personen. Zevenentwintig jongeren uit de groep van 52 waren jonger dan 16 toen zij werden aangehouden.¹³⁴

Voorhanden hebben van wapens

Onder de rechtsextremisten in de Verkenning waren er 26 van de 89 op enig moment in beeld omdat zij wapens zouden hebben of hebben gehad; in de nieuwe onderzoeksgroep ging het om ruim veertig subjecten, maar niet alle signalen van wapenbezit bleken serieus.

Van een kleine 20 personen had de politie informatie dat zij mogelijk in bezit waren van vuurwapens, of geïnteresseerd waren in het verwerven daarvan. Dat bleek meestal uit beelden die zij online deelden, uit online mededelingen dat zij van plan waren een *school shooting* te doen, of op zoek waren naar vuurwapens. Eén jihadist had online gezegd over een vuurwapen te beschikken, maar er werd niets bij hem aangetroffen. Bij één van de jihadisten werd een mes inbeslaggenomen, bij een andere werden een plastic zwaard en nepvuurwapens aangetroffen. Eén subject (rechts) beschikte over een 3D-printer en 3D-geprinte vuurwapenonderdelen. Van alle subjecten beschikte er slechts één, een rechtsextremist, daadwerkelijk over vuurwapens (een pistool en een kleine revolver); ook had hij messen. De verdachte werd aangehouden na een ambtsbericht dat hij met een mes en een vuurwapen rondliep. De vuurwapens kwamen niet uit het illegale circuit: ze waren van een familielid.

Diverse subjecten waren al eens gezien met een mes, overigens zonder dat dit per se in verband stond met extremisme. Bij de aanhouding of een ander moment werden in

¹³⁴ Veertien 15-jarigen en twaalf jonger dan 15: twee van 12, vier van 13 en negen van 14 jaar.

een kleine twintig gevallen steek-, snij- of slagwapens aangetroffen, en meer incidenteel airsoftwapens. Een rechtse jongere, die nadien meer nihilist leek te zijn, had eerder al eens een airsoftwapen gehad en later trof de politie bij hem een zwaard en een vlindermes aan. Bij een andere rechtsextremist nam de politie een handgemaakte boog, een handgemaakt zwaard, en nog enkele wapens die door familieleden waren gemaakt, in beslag. Er wordt meer geknutseld met wapens en ook met explosieven. Als subjecten over explosieven beschikten betrof het zwaar vuurwerk. Een rechtse verdachte maakte daar zelf pijpbommetjes van, ook een nihilist knutselde met vuurwerk. Onder de jihadisten in de steekproef zijn nauwelijks messen aangetroffen en geen vuurwapens. Kortom, online extremistische jongeren fantaseren over het verwerven en gebruiken van vuurwapens, maar in de onderzochte groep van 161 beschikte er slechts één over vuurwapens en die kwamen niet uit het criminele circuit. Messen en airsoftwapens kwamen wel met enige regelmaat voor. Het gebruik van 3D-printers zou in de toekomst toe kunnen nemen.

4.4 Interventie: de Persoonsgerichte aanpak radicalisering

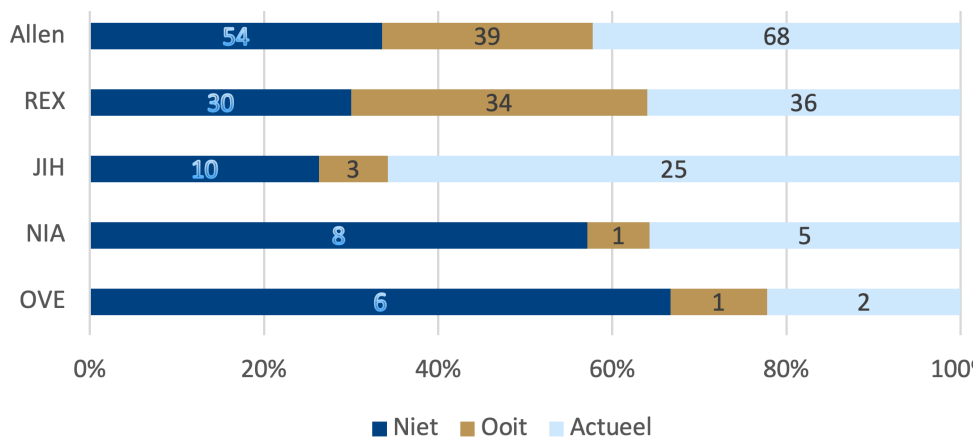
De Persoonsgerichte aanpak radicalisering (PGA-R) heeft als doel:¹³⁵

het tegengaan van radicalisering, en het voorkomen van (gewelddadig) extremisme en terrorisme, door de gezamenlijke inspanning van lokale ketenpartners. Een PGA is een integrale, op de persoon of zijn/haar directe omgeving toegesneden mix van bestuursrechtelijke, strafrechtelijke, zorg- en overige interventies. Bij de PGA werken organisaties vanuit bestuur (zoals betrokken gemeente), strafrecht (zoals de politie en het Openbaar Ministerie (OM)) en zorg (zoals GGZ-partners) samen.

Organisatie en regelgeving rond de PGA-R komen nader aan bod in Hoofdstuk 5. Of een persoon in de PGA zit, is te vinden in de een database van de politie. Wanneer de vermelding er later niet meer staat, wordt aangenomen dat de casus is afgesloten en er geen PGA meer loopt. In de betreffende database valt overigens niet te zien of een persoon in de PGA CTER zit of in een reguliere PGA. Bij controle in een researchsysteem is vaak te zien wanneer en waarom een casus in behandeling werd genomen en waarom en wanneer die werd afgesloten. Aldus ontstaat het volgende beeld van hoeveel personen uit de onderzoeksgroep op enig moment in aanmerking kwamen voor de PGA (CTER of regulier).

¹³⁵ <https://www.nctv.nl/onderwerpen//lokale-aanpak-radicalisering-extremisme-en-terrorisme/drie-fasen-van-de-lokale-aanpak/persoonsgerichte-aanpak-radicalisering-pga>.

Figuur 28 Personen in de PGA, naar oriëntatie, op 29-1-2026 (n=161)

Van de gehele groep van 161 personen zaten er 107 op enig moment in de PGA (66%); van hen stroomden er inmiddels 39 (24%) uit de aanpak uit. Bij de 68 die eind januari 2026 nog in de PGA zaten, waren er volgens mutaties van de politie over de voortgang in 32 gevallen geen recente signalen van extremisme meer gezien. Bij 8 van die 32 stelde de politie expliciet dat uitstromen nabij lijkt en in nog eens tien gevallen leek dat eveneens een kwestie van tijd. In tien andere gevallen ontbrak de informatie over, vooral, waarom zij nog in de PGA leken te zitten.¹³⁶ Zoals in de figuur ook is te zien, zaten er 54 personen mogelijk nooit in de PGA, al kan het zijn dat sommigen er tussen de checks voor dit onderzoek door, toch even in hebben gezeten. Wanneer alleen wordt gekeken naar wie ooit in de PGA zat dan blijkt dat in tenminste 39 gevallen, en mogelijk nog 18 meer, in totaal dus 57 gevallen, de PGA kon worden afgesloten. Dat is 53% van alle 107 personen die een PGA kregen.

¹³⁶ Zo zijn er enkele over wie al een paar jaar geen nieuwe informatie is te vinden. Ook zijn enkelen in de PGA alleen nog in beeld met overlast en criminaliteit; wellicht zitten die dus in de reguliere PGA. Deze gevallen zullen worden voorgelegd aan de betreffende eenheden.

4.5 Uitkomst: Stoppen, doorzetten of terugvallen

Om te beoordelen of de verschillende interventies het beoogde effect hebben gehad, wordt gekeken in hoeverre er in de politieregistraties wordt gesteld dat er geen signalen meer zijn dat een subject extremistische activiteiten ontplooit, online en offline. Een belangrijk criterium is of iemand ooit in enige aanpak zat, maar inmiddels niet meer. Daar zijn overigens op voorhand wel kanttekeningen bij de te plaatsen. Ten eerste loopt een PGA soms nog even door nadat is geconstateerd dat het beter gaat met een persoon: men houdt nog even de vinger aan de pols om te zien of de progressie beklijft. Ten tweede, stromen sommige mensen uit omdat ze niet meer bereikbaar zijn, bijvoorbeeld vanwege emigratie, terwijl ze misschien nog steeds als actief zijn op extremistische platforms. Daarom wordt ook gekeken welke informatie er nog meer is over de opstelling van de jongere na interventies. Denk daarbij aan zaken als hoe een subject reageert in gesprekken (stop-gesprekken, verhoren en andere gesprekken¹³⁷), informatie uit opsporingsonderzoek en de indruk die de omgeving van de jongere heeft. De bevindingen resulteren in een eerste inschatting van hoe effectief de aanpak tot dusver lijkt te zijn geweest.

Uitkomst en interventie

In de tabel hieronder staat de uitkomst, in de zin van over welk deel van de subjecten wordt gezegd dat die nog signalen van extremisme vertonen, en met welke interventie zij te maken hebben gehad. Zoals eerder gezegd, gaat om een eerste indruk van de uitkomst.

Tabel 5 Uitkomst naar interventie (n=161)

Uitkomst: Terugval/ volharden Interventie	0 Nee	1 Te vroeg	2 Geen info	3 Signaal	4	Terugval/ volharden (3+4)
Uitkomst (n=161)	93 (58%)	19 (12%)	12 (7%)	20 (12%)	17 (11%)	37 (23%)
Stopgesprek (n=33)	21	0	0	10	2	12 (36%)
Aanhouding (n=86)	50	15	4	5	12	17 (20%)
PGA ooit (n=107)	62	11	4	15	15	30 (28%)
Uit PGA (n=39)	30	4	0	5	0	5 (13%)

¹³⁷ Met de wijkagent bijvoorbeeld, waarbij wel het extremisme ter sprake komt, zonder dat het een formeel stopgesprek betreft.

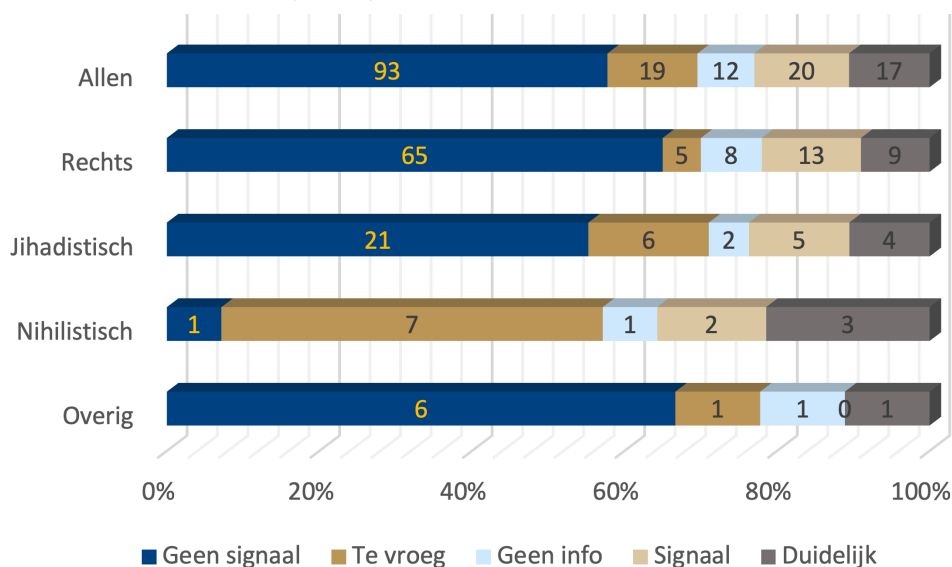
Onder de 39 personen die zijn uitgestroomd uit de PGA zijn er bij slechts vijf nog lichte signalen die enige aanleiding tot zorg geven. Alle vijf zijn rechtsextremisten. De redenen verschillen: in twee gevallen hebben deze jongeren nog steeds contact met andere rechtsextremistische subjecten, wat overigens niet per se wil zeggen dat zij zelf nog actief zijn in het extremisme. Twee anderen vertonen vooral agressief, verward gedrag, maar is de relatie met extremisme vermoedelijk beperkt. De vijfde vraagt eigenlijk om nader onderzoek; hij vernielde in een dronken bui een auto nabij een bijzondere locatie, maar in zijn verhoor werd niet gevraagd naar een eventuele relatie met zijn eerdere gedachtegoed.

Een tweede uitkomst is dat degenen die zijn aangehouden minder vaak een voortzetten of terugval vertonen dan degenen met wie een stopgesprek is gevoerd (20% tegen 36%). Daar staat dan tegenover dat het voortzetten bij degenen die zijn aangehouden in meer gevallen duidelijk is. Bij slechts twee van de 33 met wie een stopgesprek is gevoerd, heeft dat duidelijk niet geholpen. De ene is een rechtsextremistische jongen die ook in later contact zeer antisemitisch is; ook kwam hij in beeld wegens een waarschijnlijk ideologisch-gemotiveerde bedreiging. Van de tweede, een 13-jarige nihilist, is inhoudelijk niet precies bekend wat er speelt maar hij had in 2024 gezegd te zullen stoppen, maar werd een klein jaar later alsnog aangehouden en zit nu in de PGA.

Negen van de tien van wie er na een stopgesprek nog signalen van extremisme zijn, waren als rechtsextremist in beeld. Bij de rechts-extremisten gaat het vooral om jongeren die niet duidelijk afstand nemen van het gedachtegoed; verder betreft het de vijf tussen die hierboven ter sprake kwamen omdat er na hun uitstroom uit de PGA nog signalen zijn.

Uitkomst en oriëntatie

Figuur 30 Volharden, naar oriëntatie (n=161)

Bij iets minder dan een kwart (23%) zijn er minimaal signalen van voortgezet extremisme. Het percentage dat duidelijk volhardt in zijn extremisme is met 11% procent nagenoeg gelijk voor subjecten van elke oriëntatie, met uitzondering van de Nihilisten, waar het ruim 20% is, zij het bij een laag aantal (3). Het aandeel van degenen die zijn gestopt, verschilt niet veel bij rechtsextremisten en jihadisten (65% tegen 55%); overigens komen de data over de jihadisten uit relatief recent onderzoek, waardoor bij hen vaker nog geen geschikte informatie beschikbaar is (21%, tegen 13% bij rechts).

Ter afsluiting

Al met al lijkt er dus bij maximaal een kwart van de subjecten sprake te zijn van enig signaal van voortgezet extremisme, nadat zij te maken hadden gehad met aandacht vanuit politie en justitie. Het aandeel van degenen bij wie dat voortgezet extremisme duidelijk was, is met iets meer dan 10% beperkt te noemen. Tussen rechtsextremisten en jihadisten bestaat er bijna geen verschil in het effect van interventies. Bij degenen die zijn uitgestoomd uit de PGA lijkt nauwelijks nog sprake van voortgezet extremisme. Uiteraard valt niet uit te sluiten dat sommige van de jongeren die ogenschijnlijk zijn gestopt, toch volhardden maar dat dit niet is opgemerkt, bijvoorbeeld omdat ze er beter in slagen online anoniem te blijven.

4.6 Conclusie

In dit hoofdstuk is nagegaan welke interventies zijn ingezet en welke voorlopige uitkomsten die lijken te hebben. Het resultaat:

- Van de 161 subjecten hebben er 33 een stopgesprek gehad, werden er 86 aangehouden en werd in 107 gevallen via de PGA-R geprobeerd hen van ongewenst gedrag af te houden.
- Interventies hebben soms een grote impact op de jonge verdachte en zijn of haar familie. Dat geldt niet alleen voor een aanhouding thuis. Stopgesprekken zijn een relatief milde vorm van ingrijpen, maar het verschilt van geval tot geval hoe ook die worden beleefd. De ervaren heftigheid van een interventie is soms van invloed op verdere opstelling van de jongere en de ouders.
- Na signalen dat onderzochte jongeren over vuurwapens zouden beschikken, werden die bij aanhouding of doorzoeking vrijwel niet aangetroffen; wel werden in diverse gevallen airsoftwapens, steek- en snijwapens en vuurwerk aangetroffen.
- Omdat veel informatie van tamelijk recente datum is, zijn de uitkomsten voorlopig. Het beeld dat ontstaat is dat er bij 58% van de jongeren geen signalen meer zijn gezien van extremistisch gedrag en dat er bij 23% nog wel zulke signalen zijn

(van wie 11% bij wie dit duidelijk was). Van de overige 19% is nog niet bekend of zij hun gedrag hebben gewijzigd, ofwel doordat er te weinig informatie over hen werd gevonden, ofwel omdat het nog te vroeg is. Personen die uit de PGA zijn uitgestroomd, lijken relatief vaak te zijn gestopt. De effectiviteit van interventies lijkt vooralsnog nauwelijks te verschillen tussen de ideologische subgroepen.

Hoofdstuk 5 – Ketenpartners en de aanpak van online radicalisering bij jongeren

5.1 Bestaande kaders

In dit hoofdstuk staat onderzoeksvraag 4 centraal: op welke wijze kunnen politie en ketenpartners van de politie bijdragen aan het voorkomen en terugdringen van zorgwekkende online radicalisering bij jongeren? Een antwoord op deze vraag hoeft niet bepaald bij nul te beginnen, maar we zullen bestaande inzichten over de aanpak door de keten hier bezien vanuit de bevindingen in de voorgaande hoofdstukken. Op voorhand zij opgemerkt dat het KC CTER hier niet wil treden in de afwegingen van de ketenpartners. Hun keuzes worden immers ook beïnvloed door zaken die buiten het bereik van de politie of dit onderzoek liggen. Niettemin is de hoop wel dat dit rapport die derden ten minste kan helpen ook hun aanpak te versterken.

Politie en ketenpartners zijn al jaren betrokken bij de aanpak van zorgwekkende online en offline radicalisering. Die betrokkenheid vloeit voort uit de brede of integrale benadering van terrorismebestrijding die Nederland hanteert. Terrorismebestrijding is ‘breed’ omdat zij geen zaak is van het veiligheidsdomein alleen (politie, justitie, inlichtingendiensten, e.a.), maar ook van bestuur (departementen, gemeenten, zelfstandige bestuursorganen) en organisaties uit het sociaal en zorgdomein (jeugd, onderwijs, zorg en welzijn); tevens kunnen non-gouvernementele partijen een rol spelen, zoals de internetbedrijven die sociale media aanbieden, en adviesbureaus. De aanpak is mede ingegeven door het besef dat bij zorgwekkende radicalisering, ook online, een veelheid aan factoren kan spelen, die per individu kunnen verschillen. Een aanpak vraagt daarom om maatwerk en de inzet van verschillende ketenpartners, net als bij jongeren met ander probleemgedrag.¹³⁸ Uiteraard is er vanuit de academische wereld ook het nodige onderzoek gedaan, zoals hieronder nog zal blijken. Zo gaan Feddes e.a. (2025) in *Radicalisering en psychosociale problematiek* uitvoerig in op de inbreng vanuit de verschillende domeinen bij de omgang met psychosociale problematiek, de diverse interventies en de ervaringen in de samenwerking.¹³⁹

De brede benadering is het centrale uitgangspunt van het Nederlandse antiterrorismebeleid en is vastgelegd in de *Nationale Contraterrorisme Strategie (NCTS) 2022-2026*, die op zijn beurt onderdeel is van de *Rijksbrede Veiligheidsstrategie*.¹⁴⁰ Binnen het ministerie van Justitie en Veiligheid werkt de NCTV in periodieke *Rapportages Integrale*

138 Vgl. Van Dam e.a. met betrekking tot syndemische problematiek die al ter sprake kwam in Hoofdstuk 1: “Het samengaan van contextuele, sociaal-maatschappelijke en (psycho) pathologische processen bij het ontstaan van ziektes en problematisch gedrag wordt wel een syndemische samenhang genoemd. Bij syndemisch verbonden problematiek is het van belang om de oplossingen in de verschillende domeinen te zoeken. In het geval van radicalisering en extremisme gaat het daarbij om zowel individueel psychologische als ideologische en sociaal-maatschappelijke factoren” (Van Dam e.a., 2024, p.549).

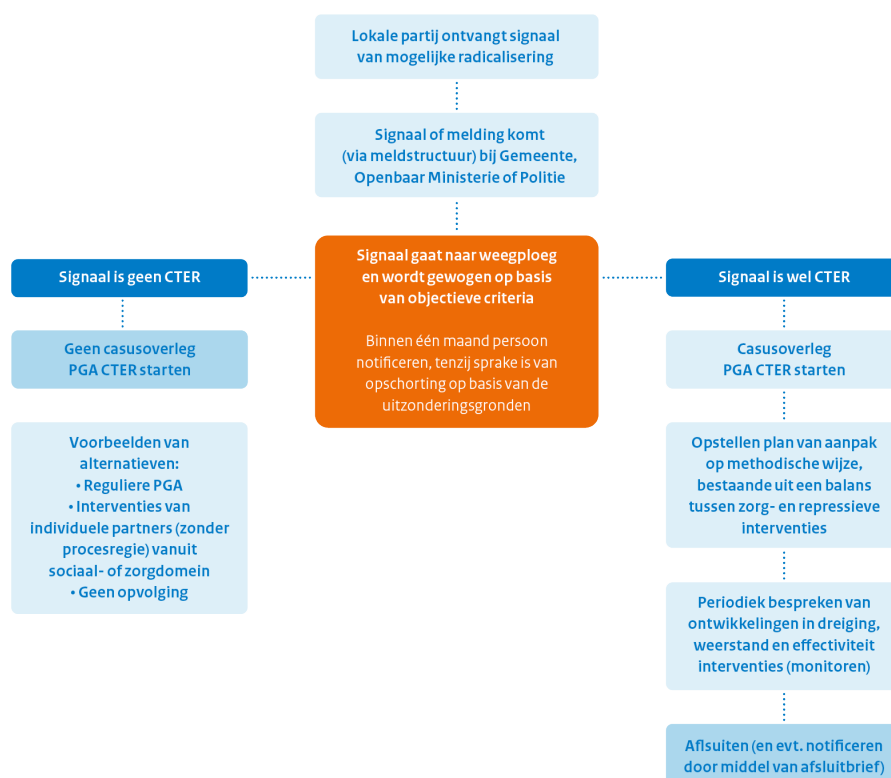
139 Feddes e.a. (2025).

140 <https://www.nctv.nl/onderwerpen/n/nationale-contraterrorismestrategie>.

aanpak *Terrorisme* de “beleidsmatige inzet” van de NCTS uit.¹⁴¹ Tweemaal per jaar verschijnt bovendien het *Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland* waarin de NCTV op basis van actuele ontwikkelingen de aanpak kan bijstellen (met name het al dan niet wijzigen van het dreigingsniveau); de politie levert hieraan een bijdrage. Met betrekking tot online radicalisering heeft de NCTV een *Verdiepingsdossier ‘online’* beschikbaar gesteld “over de (on)mogelijkheden van handelen in het online domein binnen de lokale aanpak”.¹⁴² Op het moment van schrijven werkt de NCTV aan de strategie voor de komende jaren.

Het belangrijkste instrument in het contraterrorismebeleid is de Persoonsgerichte Aanpak Radicalisering (PGA-R), die wordt ingezet wanneer er informatie is dat een persoon zorgwekkend is geradicaliseerd. Dan bekijkt een weegploeg van vertegenwoordigers van de gemeente, het OM en de politie of een persoon moet worden opgenomen in het multidisciplinair casusoverleg. Aan de hand van een Leidraad Professioneel Oordeel wordt de casus behandeld. De PGA wordt uitgevoerd op lokaal niveau in de Zorg- en Veiligheidshuizen (ZVH), onder voorzitterschap van de Burgemeester. In 2025 waren er 31 ZVH’s.¹⁴³ De NCTV verbeeldt het proces in de volgende beslisboom:

Figuur 31 Beslisboom PGA casusoverleg¹⁴⁴

141 <https://www.nctv.nl/documenten/2024/06/11/rapportage-integrale-aanpak-terrorisme-2024-mei-2024>.

Maart 2026 dateert de meest recente Rapportage van mei 2024. Eerdere versies verschenen in 2019 en 2022.

142 <https://www.nctv.nl/onderwerpen/l/lokale-aanpak-radicalisering-extremisme-en-terrorisme/verdiepingsdossier-online>.

143 Andreeva & Hartgers (2025, p.2). België, Denemarken en Finland kennen een vergelijkbare structuur.

144 <https://www.nctv.nl/onderwerpen/l/lokale-aanpak-radicalisering-extremisme-en-terrorisme/drie-fasen-van-de-lokale-aanpak/persoonsgerichte-aanpak-radicalisering-pga>.

De uitwisseling van gegevens tussen de aangesloten instanties regelt de wet Gegevensverwerking Persoonsgerichte Aanpak Radicalisering en Terroristische Activiteiten (wet PARTA), die in juli 2025 in werking trad. Deze wijst als deelnemers aan het casusoverleg aan: de Burgemeester en het college van B&W, de Politie, het Openbaar Ministerie, Re-classeringsinstellingen en de Raad voor de Kinderbescherming.¹⁴⁵ Derden kunnen aansluiten als in een casus behoefte is aan hun expertise (denk bijvoorbeeld aan de GGZ en het LSE). Met de wet PARTA is een wettelijke basis ontstaan voor het delen van gegevens over radicaliserende personen binnen het casusoverleg.¹⁴⁶ Wanneer eenmaal is vastgesteld dat er geen CTER-gerelateerde zorgen meer zijn rond de persoon in kwestie, wordt de casus afgesloten, al kan een persoon dan nog wel doorstromen naar de reguliere PGA.

Om te komen tot suggesties voor ketengerichte preventie van online radicalisering en de omgang met subjecten wordt aangesloten bij het theoretisch kader uit Hoofdstuk 1. Daarin kwam de gelegenheidstheorie ter sprake; die helpt het denken vorm te geven over hoe preventief te interveniëren in de drie elementen die bij elk strafbaar feit samenkomen – een bereidwillige dader, een geschikt doelwit en afwezigheid van toezicht. Ook kwam de uitbouw van dit kader met de levensloopcriminologie in de Situationele Actie Theorie aan bod, waarin aandacht is voor de ontvankelijkheid van de dader voor radicaliserende boodschappen en de radicaliserende setting (hier: de gelegenheidsstructuur van de online omgeving). Dit ‘verbrede’ gelegenheidsperspectief helpt de aspecten te benoemen die voor aanpak door politie en ketenpartners in aanmerking komen, voor zover nodig in aanvulling op, of als eventuele wijziging van, de bestaande aanpak. Er wordt daarbij gekeken naar gelegenheidsgerichte en dadergerichte interventies.

5.2 Gelegenheidsgerichte interventies

Wat de gelegenheid voor online radicalisering betreft, wie voor extremistisch gedachtegoed ontvankelijk is, heeft slechts een mobiele telefoon, een internetverbinding en ongestructureerde vrije tijd nodig om online radicale content te vinden en te delen en met geestverwanten in contact te komen. Het bleek dat jongeren in de onderzoeken deze gelegenheid onder andere gebruikten om strafbare feiten te plegen: gewelddadige acties bespreken, mensen opruien, beledigen, bedreigen of aanzetten tot fysiek geweld, zelfverminking en zelfs suïcide. Het radicaliseren tot zulk gedrag vindt meestal in meer besloten ruimtes plaats, waar toezicht navenant zwak of zelfs afwezig is. Opsporingsonderzoek bleek nodig om het probleem in beeld te krijgen. Zo kwam in Hoofdstuk 1 naar voren dat een strafrechtelijk onderzoek naar een online actieve groepering, *The Base*, nodig was om te ontdekken dat nog veel meer jongeren verkeerden in de rechtsextre-

¹⁴⁵ <https://www.nctv.nl/onderwerpen/l/lokale-aanpak-radicalisering-extremisme-en-terrorisme/wet-gegevensverwerking-persoonsgerichte-aanpak-radicalisering-en-terroristische-activiteiten-parta>.

¹⁴⁶ De wet formaliseert een staande praktijk die was vastgelegd op basis van een model Convenant Persoonsgerichte aanpak voorkoming radicalisering en extremisme, zie <https://repository.officiële-overheidspublicaties.nl/externebijlagen/exb-2017-43246/1/bijlage/exb-2017-43246.pdf>.

mistische online wereld. Alledaags toezicht van opvoeders leidde blijkbaar onvoldoende tot detectie of melden van zorgwekkend online gedrag bij instanties of personen die zouden kunnen interveniëren. Ook de internetbedrijven die platforms aanboden waar deze jongeren op actief waren, modereerden blijkbaar onvoldoende. In stopgesprekken en verhoren bleek wel dat veel jongeren, eenmaal geconfronteerd met hun online gedrag, zich er van distantieerden en met excuses ervoor kwamen. Versterking van toezicht, of misschien meer nog, het vergroten van het besef bij de doelgroep dat wat men online doet niet verborgen blijft voor derden (opvoeders, moderatoren, diensten, de politie), kan waarschijnlijk al helpen ten minste een deel van de ontvankelijke jongeren vroegtijdig af te schrikken. Dat betekent dat het toezicht moet worden versterkt, alsook het besef bij de doelgroep dat er toezicht is. Uiteraard geldt wel dat waar het gaat om toezicht vanuit de overheid dat die binnen de grenzen blijft van privacywetgeving en rechtsstatelijkheid. Met die kanttekening, kan worden nagedacht over welke partijen een bijdrage kunnen leveren aan het vergroten van het zicht op en het beperken van de gelegenheid voor online radicalisering. Aan bod komen achtereenvolgens de opvoeders, de internetsector en actoren in het veiligheidsdomein (de AIVD en de politie), waar die een signalerende rol hebben.

Opvoeders

Het bleek dat ouders vaak geen idee hebben wat hun kind online uitvoert, terwijl zij in de meeste gevallen zeer afwijzend staan tegenover het extremistische gedachtegoed, wat duidelijk bleek bij de ouders van jihadistische jongeren. Bij rechtse jongeren waren er in enkele gevallen ouders die niet veel genuanceerder dan hun kind dachten. Te zien valt dat ouders, eenmaal op de hoogte, op verschillende manieren in actie komen, ook heel praktisch 'gelegenheidsgericht':

- Dagelijks controleren van de telefoon van hun kind.
- Uitschakelen van de wifi vanaf een zeker tijdstip.
- In beslag nemen van de telefoon.

Ouders gaan ook, soms intensief, het gesprek aan met hun kind. Niet alle ouders zijn echter even goed in staat om dergelijke stappen te zetten, bijvoorbeeld omdat ze onvoldoende weten hoe de online wereld functioneert. Ouders die niet weten waar te beginnen, kunnen worden gewezen op suggesties van het Nederlands Jeugdinstituut: *Tips over mediagebruik 13- tot -18 jarigen*. De tips staan online¹⁴⁷ en zijn in principe bedoeld voor hulpverleners die ouders ermee kunnen adviseren, al zijn veel adviezen rechtstreeks op opvoeders gericht. Ook de politie – wijkagenten en rechercheurs die stopgesprekken houden en onderzoeken uitvoeren - zouden ouders op deze Tips kunnen

¹⁴⁷ <https://www.nji.nl/kennis/mediapvoeding/tips-over-mediagebruik-13-18-jarigen>.

wijzen, of die geprint meenemen. Het gaat om de volgende tips, met een toelichting die we hier achterwege laten:

Hoe kan ik mijn tiener goed begeleiden bij mediagebruik?

- Praat met je tiener over het gebruik van media
- Maak duidelijke afspraken
- Het delen van persoonlijke gegevens
- Het delen van foto's en filmpjes
- Hoe je je online gedraagt
- Reclame en in-app aankopen
- Probeer gemaakte afspraken consequent toe te passen
- Praat met anderen over hoe zij het doen
- Help je tiener met een goede voorbereiding
- Denk mee bij het kiezen van een schermnaam en wachtwoord
- Doorloop samen de privacy-instellingen
- Laat je tiener zien hoe je problematisch gedrag kunt melden
- Gebruik media samen

Zorg dat je weet wat je tiener online doet

- Blijf in gesprek
- De internetvrienden van hun tiener
- Mediagebruik in het nieuws
- Bekijk samen de internetgeschiedenis
- Zoek welke gegevens er over je tiener online staan
- Grijp in als je vindt dat je tiener zich online niet goed gedraagt
- Praat met je tiener over mogelijke negatieve ervaringen
- Vraag je tiener of zijn vrienden of vriendinnen wel eens vervelende ervaringen hebben op internet
- Als de situatie ernstiger is heeft je tiener hulp nodig
- Zorg ervoor dat het bericht, de video of foto zo snel mogelijk wordt verwijderd
- Schakel professionele hulp in¹⁴⁸

¹⁴⁸ Bij dit laatste volgt advies over mogelijke hulpverlening, ook van de politie: "Adviseer ouders om professionele hulp in te schakelen als lasterlijke informatie (bijvoorbeeld een nepprofiel of een seksueel getinte afbeelding) niet verwijderd wordt of kan worden. Soms is een beheerder van een website onbereikbaar, of is het lastig om te achterhalen wie de beheerder is. Ouders kunnen dan contact opnemen met de hulplijn van Offlimits of naar de politie gaan. Als een jongere kinderporno heeft gezien of per ongeluk een bestand heeft gedownload dat kinderporno bevat, is het belangrijk dat dit zo snel mogelijk wordt gemeld, bijvoorbeeld via het meldpunt van Offlimits." Het adres van het meldpunt is <https://meldpunt.offlimits.nl/>. Offlimits is het voormalige Meldpunt Kinderporno.

Hoe weet ik als ouder wat geschikte media zijn?

- Praat met je tiener over de leuke en boeiende kanten van mediagebruik
- Maak gebruik van adviezen van experts
- Struin regelmatig het internet af
- Word zelf ook lid van websites en online platforms
- Laat je informeren over belangrijke online termen
- Volg de leeftijdsadviezen en classificaties
- Kijk waar een film of spel over gaat
- Spreek af dat je tiener altijd zijn leeftijd invult
- Maak gebruik van internetfilters
- Maak samen met je tiener afspraken over welke media gebruikt mogen worden en welke niet

Hoeveel tijd mag een jongere aan media besteden en hoe reguleer ik dat als ouder?

- Zorg voor een uitgebalanceerde en gevarieerde tijdsbesteding
- Leg uit waarom het belangrijk is om tijd en aandacht te besteden aan andere dingen
- Maak afspraken over de mate van mediagebruik in huis

De lijst besluit met enkele tips voor ergonomisch verantwoord computergebruik. Ook de *Richtlijn gezond schermgebruik 2025* kan ouders hier helpen.¹⁴⁹

De internetsector

Andere partijen die toezicht op online gedrag kunnen houden zijn de internetbedrijven die applicaties aanbieden waar extremistische fora op gedijen; tegelijk zijn die aanbieders degenen die de gelegenheidsstructuur in stand houden en daaraan verdienen. Op hun beurt worden daarom die bedrijven aan regulering en toezicht onderworpen. Daarbij is die regelgeving overigens breder, want ook geïnspireerd door zorgen over de geestelijke gezondheid van jongeren die langdurig actief zijn op sociale media (zonder dat sprake is van radicalisering).¹⁵⁰

Regulering komt in het bijzonder van de kant van de Europese Unie. De Europese Commissie heeft de sector regels opgelegd, die hun neerslag hebben in nationale wetgeving. Ook probeert de Europese Unie zelfregulering door de internetsector te

¹⁴⁹ Zie <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/06/17/richtlijn-gezond-schermgebruik-2025>.

¹⁵⁰ Over dit onderwerp zijn al diverse studies verschenen. Een recente verbindt langdurig sociale-mediagebruik aan stemmingsstoornissen ("Study links children's social media use with anxiety and depression in teenage years", The Guardian, 24-3-2026). Ook groeit de jurisprudentie rond de vermeende verantwoordelijkheid van internetbedrijven voor zaken als sextortion, grooming van en suïcide door jongeren. Zie ook Niestadt (2025).

bevorderen, via het *EU Internet Forum*.¹⁵¹ De belangrijkste interventie van de EU is de *Digital Services Act (DSA, wet inzake Digitale Diensten)*, die sinds 2024 internetbedrijven onder andere verplicht om illegale content te verwijderen.¹⁵² Waar bedrijven verzuimen in te grijpen, kunnen sancties volgen; een boete kan oplopen tot maximaal 6% van de wereldwijde omzet.¹⁵³ Toezicht op en handhaving van de DSA zijn verdeeld over de Europese Commissie en de lidstaten: “De Europese Commissie ziet toe op naleving van de DSA door de 19 grootste online platformen en zoekmachines. De lidstaten zijn verantwoordelijk voor het toezicht op de overige online diensten.”¹⁵⁴ In Nederland wordt dat toezicht sinds februari 2025 uitgeoefend door de Autoriteit Consument & Markt (ACM) en de Autoriteit Persoonsgegevens (AP).

Behalve de DSA, is er al sinds 2021 ook een Europese *verordening Terroristische Online-Inhoud (TOI)* van kracht. Deze heeft als doel het tegengaan van misbruik van hostingdiensten voor terroristische doeleinden: “De verordening geeft de lidstaten extra middelen om de snelle verwijdering van terroristische inhoud af te dwingen bij de hosting-bedrijven. De autoriteiten in de lidstaten zullen hostingbedrijven kunnen bevelen om terroristische inhoud binnen een bepaald tijdsbestek te verwijderen of te blokkeren, en dat in alle lidstaten.”¹⁵⁵ Nederland legt sinds 2023 in de *Uitvoeringswet verordening terroristische online-inhoud*, de handhaving en uitvoering bij de Autoriteit Online Terroristisch en Kinderpornografisch Materiaal (ATKM). Deze omschrijft zijn taak en bevoegdheden als volgt:¹⁵⁶

Wij geven uitvoering aan de maatregelen die Nederland moet nemen om verspreiding van online terroristisch en kinderpornografisch materiaal tegen te gaan. We signaleren dit materiaal en zetten in op het snel ontoegankelijk maken of verwijderen ervan. Dit doen we door aanbieders van hostingdiensten een bevel te sturen om deze acties te ondernemen en door (wanneer nodig) deze acties bestuursrechtelijk af te dwingen.

De ATKM is een zelfstandig bestuursorgaan (ZBO). Wij nemen onze besluiten onafhankelijk. De minister van Justitie en Veiligheid kan geen invloed uitoefenen op de inhoudelijke beoordeling door de ATKM of online materiaal verwijderd moet worden of niet.

151 <https://www.internetforum.eu/>.

152 De DSA ziet op meer dan het verwijderen van illegale content: “De Europese Digital Services Act (DSA) geldt vanaf zaterdag 17 februari 2024 voor alle onlinemarktplaatsen, sociale netwerken, zoekmachines, cloudaanbieders, online reis- en accommodatieplatforms, internetproviders en platforms om content te delen, zoals videoplatforms. In navolging van de 19 allergrootste platforms, die vanaf augustus 2023 al moeten voldoen aan (de strengste verplichtingen van) de DSA, moeten ook andere digitale diensten nu grondrechten van gebruikers beter beschermen, online misleiding en illegale informatie aanpakken en een gelijk speelveld realiseren voor gebruikers” (<https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2024/02/16/dsa-extra-verantwoordelijkheden-gelden-nu-voor-alle-digitale-diensten>).

153 “Snapchat Investigated in Europe Over Child Safety Policies”, The New York Times, 26-3-2026.

154 <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2024/02/16/dsa-extra-verantwoordelijkheden-gelden-nu-voor-alle-digitale-diensten>.

155 <https://ecer.minbuza.nl/-/nieuwe-eu-verordening-om-verspreiding-van-terroristische-online-inhoud-aan-te-pakken>.

156 <https://www.atkm.nl/>.

De ATKM kan dus zelfstandig terroristische content laten verwijderen, maar kan dat ook op verzoek van onder andere de politie.¹⁵⁷ De combinatie van terroristische content en kinderporno lijkt een zinnige in het licht van de opkomst van Comgroepen (zie Hoofdstuk 2).

De Europese regelgeving rond digitale dienstverlening is zoals blijkt van betrekkelijk recente datum en is nog in ontwikkeling. Februari 2026 publiceerde het Europese DG *Migration and Home Affairs* een nieuwe contraterrorismestrategie met een expliciete online component. Onder de vlag van de derde doelstelling of pijler *Protecting people online* wil de Europese Commissie het volgende:

- consider revising the Terrorist Content Online Regulation, based on its evaluation in 2026 and rigorously enforce the Digital Services Act;
- strengthen voluntary cooperation with online service providers through the EU Internet Forum, to expedite the removal of terrorist content and reduce space for online radicalisation and recruitment;
- upgrade the EU Crisis Protocol into an EU Online Crisis Response Framework to enhance cooperation between law enforcement authorities and online service providers.

Het *EU Internet Forum (EUIF)* is ingesteld in 2015 om, in samenwerking met de internetsector, misbruik van het internet voor terroristische doeleinden tegen te gaan.¹⁵⁸ Vanuit die doelstelling werkt het samen met onder meer het *Global Internet Forum to Counter Terrorism (GIFCT)*, met name in de ontwikkeling van een *Hash Sharing Database (HSDB)*. Die helpt terroristische en gewelddadige content te herkennen, markeren en verwijderen.¹⁵⁹ Ook zijn er initiatieven om problematische content op gaming sites tegen te gaan.¹⁶⁰

Ook in Nederland blijft het beleid in ontwikkeling, wat wel blijkt uit de opeenvolgende *Voortgangsbrieven Versterkte Aanpak Online inzake extremistische en terroristische content* van de NCTV. Zo somt de meest recente voortgangsbrief, van 17 december 2025, tal van initiatieven op, onder andere van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), en in het bijzonder de Expertise-unit Sociale Stabiliteit (ESS). Initiatieven zijn gericht op samenwerking die deels is ingebed in de lokale en bovenregionale aanpak, en ook in internationaal verband, waar onder de vlag van de *EU Knowledge Hub on Prevention of Radicalisation*, in verschillende thematische panels het onderwerp jongeren besproken wordt.

¹⁵⁷ De politie mag op basis van artikel 8 en artikel 13 Wpg informatie delen met de ATKM.

¹⁵⁸ https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-union-internet-forum_en.

¹⁵⁹ <https://gifct.org/wp-content/uploads/2025/02/GIFCT-24WG-1224-HSDR-Challenges-1.1.pdf>. Wanneer zulke content in Nederlands politieonderzoek naar voren komt, kan die wellicht ook dergelijke internationale inspanningen verder helpen, en omgekeerd. Afstemming met de ATKM ligt hier voor de hand.

¹⁶⁰ https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/dda185bb-9132-4c1b-9cdc-8deed2085b3c_en?filename=RAN-building-resilience-extremism-gaming_en.pdf.

De DSA ligt onder vuur van de grote, vooral Amerikaanse internetbedrijven die menen te worden gecensureerd.¹⁶¹ Online radicalisering is een reëel probleem en wat dat betreft zou het goed zijn als de EU initiatief blijft tonen. Het regime zou misschien versterkt kunnen worden door te bevorderen dat de internetsector meer personeel in dienst neemt om beter te kunnen modereren, zoals in het verleden de financiële sector teneinde grondiger onderzoek te doen naar mogelijk witwassen, al zijn de signalen over het effect daarvan niet onverdeeld positief.¹⁶² Internetbedrijven zeggen al veel te doen om misbruik tegen te gaan, maar of het voldoende is, is een punt van discussie. De omvang van online berichtenverkeer is immers enorm. In het onderzoek voor Hoofdstuk 2 bleek dat TikTok alleen al in Nederland 6,7 miljoen gebruikers heeft. Gamingplatform Roblox heeft wereldwijd 100 miljoen *daily active users* van wie meer dan de helft jonger is dan 16, 40% jonger dan 13 en 20% jonger dan 9. Het platform verwerkt 50.000 chatberichten per seconde; dat is meer dan zes miljard berichten per dag en dan is er ook nog meer dan een miljoen uur aan spraakberichten.¹⁶³ Meta Platforms Inc. – het moederbedrijf achter social-media giganten Facebook, Instagram, Whatsapp en Threads - zegt 40.000 moderators in dienst te hebben die Facebook en Instagram ‘safe’ moeten houden; niettemin zouden algoritmen nog steeds jongeren blootstellen aan avances van *sexual predators*, zo zou zijn gebleken uit een test waarbij lokaccounts werden ingezet.¹⁶⁴

De schaal van het probleem heeft sommige landen tot verdergaande stappen aangezet. Zo probeert Australië minderjarigen in bescherming te nemen (niet alleen tegen radicalisering), door sociale media te dwingen geen jongeren van onder de 16 toe te laten; andere landen, zoals Frankrijk, overwegen dezelfde stap te zetten, terwijl de Europese Commissie de maatregel onderzoekt.¹⁶⁵ Het instellen van een leeftijdsgrens is ongetwijfeld een situationele maatregel die gelegenheid beperkt, al waren er meteen signalen dat jongeren sluiptwegen op gaan zoeken (het gebruik van VPN's, of van accounts van oudere vrienden of broers en zussen). Minder vergaande maatregelen zijn ook denkbaar en misschien wel effectiever. Ten eerste kan wellicht een leeftijdgebonden beperking in de hoeveelheid uren dat men online kan zijn sommige schadelijke effecten van langdurig surfen beperken. Ten tweede bestaat in ieder geval technisch de mogelijkheid om personen die online lijken te zoeken naar extremistische content, door te leiden naar advies of hulpverlening. Dit is de zogeheten *ReDirect-methode*, genoemd in de Voortgangsbrief van december 2025:¹⁶⁶

161 Overigens kijkt de Amerikaanse rechtspraak wel naar strengere eisen aan het modereren door grote internetbedrijven. “Jury finds Meta liable in case over child sexual exploitation on its platforms”, CNN, 24-3-2026.

162 “Rekenkamer: witwascontroles niet effectief, wel duur en ingrijpend”, NOS, 11-3-2026.

163 www.gnet-research.org.

164 “Jury finds Meta liable in case over child sexual exploitation on its platforms”, CNN, 24-3-2026.

165 “European parliament calls for social mediaban on under-16s”, The Guardian, 26-11-2025.

166 <https://www.nctv.nl/documenten/2025/12/17/voortgangsbrief-versterkte-aanpak-online-inzake-extremistische-en-terroristische-content>.

(...) in samenwerking met Meta [gaat] een pilot met de ReDirect-methode van start. De pilot wordt per januari 2026 uitgerold op Instagram, waarna Facebook en Threads volgen. De ReDirect-methode is een interventiestrategie die gericht is op het tegengaan van online radicalisering. De methode geleidt personen die online zoeken naar extremistische of terroristische content door naar een landingspagina van het Landelijk Steunpunt Extremisme (LSE). Hierbij bestaat tevens de mogelijkheid om gebruik te maken van de, in opdracht van de NCTV, ontwikkelde online chatfunctie. Binnen deze chatfunctie kunnen jongeren anoniem en laagdrempelig chatten met experts op het gebied van radicalisering en extremisme. Indien nodig wordt vroegtijdig hulp geboden, zoals persoonlijke begeleiding of familieondersteuning via het LSE.

Ten derde kan men kiezen voor een meer selectief verbod op het gebruik van specifieke apps van welke is gebleken dat zij steeds weer gebruikt worden voor ongewenst online gedrag. Zoals in Hoofdstuk 2 bleek, komen jongeren die op extremistische fora belanden, daar in veel gevallen op terecht via onder andere Telegram, een app die meer beslotenheid biedt voor functies die ook op minder afgeschermd apps te vinden zijn. Zo zijn er wellicht ook andere apps die, wanneer een aanbieder zelf niet ingrijpt, voor jongeren niet meer beschikbaar zouden mogen zijn. De dreiging dat een app ontoegankelijk wordt gemaakt, kan aanbieders stimuleren scherper te modereren, misschien meer nog dan een totaalverbod voor jongeren.

Het zal een kat-en-muis-spel blijven. Zoals bleek in Hoofdstuk 2, dekken jongeren zich in tegen interventies van moderatoren, en bovendien kunnen zij digitale schaduwbestanden aanleggen. Zo kunnen zij snel weer online zijn als een account verwijderd is (dat opent echter wel weer een nieuwe kwetsbaarheid voor hen: opgeslagen content kan in handen vallen van de opsporing, ook nadat de jongere zijn account tijds heeft verwijderd).¹⁶⁷

Een integraal verbod op sociale media voor bepaalde leeftijdscategorieën zou overigens gemengde gevolgen kunnen hebben. In Hoofdstuk 1 werd opgemerkt dat het feit dat jongeren meer tijd online zijn gaan doorbrengen, de afgelopen decennia mede zal hebben bijgedragen aan de grote afname in commune criminaliteit. Daar valt dan weer tegenin te brengen dat online werving van jongeren in opkomst is, niet alleen door de georganiseerde misdaad¹⁶⁸, maar zoals in Hoofdstuk 1 al opgemerkt, ook door statelijke actoren.¹⁶⁹

¹⁶⁷ Modereren, 'aangemoedigd' vanuit overheden en door zelfregulering van de Techbranche, zal nooit het einde betekenen van extremistische content, maar voorkomt dat het internet een steeds giftiger omgeving van agressie en discriminatie wordt. Er valt wat dat betreft wel wat te zeggen voor het uitwerken van een online variant van de broken-windows benadering van de gelegenheidstheorie, die stelt: blijf gebroken ruiten in een wijk repareren, blijf rommel opruimen en ontsierende graffiti verwijderen, want rommel trekt nog meer rommel aan.

¹⁶⁸ Luyten e.a. (2025); Boerman e.a. (2024, p.75).

¹⁶⁹ <https://icct.nl/publication/hybrid-threat-signals-assessing-possible-iranian-involvement-recent-attacks-europe>.

AIVD en politie

Toezicht online vindt ook plaats door inzet van diensten en de politie. De AIVD heeft mogelijkheden om mee te kijken online. Wanneer zij zorgwekkende content waarneemt, kan zij met ambtsberichten relevante partijen informeren die de bevoegdheid hebben in te grijpen. In lijn met de brede aanpak stelt de AIVD maatwerk voor.¹⁷⁰ Daartoe informeert de AIVD middels een ambtsbericht gemeenten, maar vaak ook het Openbaar Ministerie dat vervolgens de politie inschakelt, waarna een rechercheonderzoek start.

De politie beschikt over de bevoegdheid online onderzoek te doen naar strafbare feiten, maar dit veronderstelt wel dat er sprake is van een verdenking. Daarnaast kan de politie Open Source Intelligence (OSINT) inwinnen, maar dat geldt in beginsel dus voor openbaar toegankelijk informatie en niet voor de besloten groepen waar onze subjecten relatief zorgwekkend gedrag vertonen. Het observeren van deze besloten groepen vereist een bevel tot stelselmatige observatie.

De mogelijkheden voor observatie door de politie zijn dus beperkt, maar er wordt nagedacht over alternatieven, met name geïnspireerd door de gelegenheidstheorie. Zo kent de theorie een techniek genaamd *removing excuses* als een instrument om criminaliteit te voorkomen. Door potentiële daders te attenderen op surveillance of door expliciet op gevoelige plekken te laten weten wat strafbaar gedrag is, kunnen daders niet meer met het smoesje komen dat ze niet wisten dat wat ze doen strafbaar is. De politie heeft dit instrument feitelijk al ingezet door het voeren van stopgesprekken: daarin wordt de dader gewezen op de onaanvaardbaarheid van gedrag en gewezen op de consequenties van het voortzetten ervan. In de meeste gevallen bleek dat te helpen.

Ook online zijn er mogelijkheden om ‘smoesjes’ voor te zijn. Zo draagt zichtbare online surveillance waarschijnlijk bij aan het afschrikken van online extremisme, al vraagt dat weer om een bevoegdheid. De politie kan haar aanwezigheid echter ook eenvoudiger kenbaar maken, door simpelweg een mededeling te posten welk gedrag strafbaar is. De Nederlandse politie paste deze *Deter*-strategie reeds toe op gaming- en hackingplatforms op het dark web.¹⁷¹ Niettemin komt in ons onderzoek ook naar voren dat sommige jongeren juist aan status denken te winnen als ze door de politie in de

170 “Soms kan de terroristische dreiging van een minderjarige worden weggenomen met begeleiding, die helpt om los te komen van het jihadistisch of rechts-terroristisch gedachtegoed. In andere gevallen is deze benadering waarschijnlijk niet effectief genoeg. Dan is het betrekken van bijvoorbeeld de jeugdstrafrechtketen gewenst. Het benodigde maatwerk omvat daarom (een combinatie van) hulpverlening, begeleiding en een strafrechtelijk kader. Nauwe samenwerking tussen het sociale domein, het zorgdomein en veiligheidsketenpartners waaronder de AIVD, kan in dit benodigde maatwerk voorzien” (AIVD, 2025, p.15).

171 Klijnsoorn, werkzaam bij de Eenheid LO/ Team High Tech Crime Algemeen en Expertise, bespreekt situationele interventies in online platforms (gaming, hacking), in de vorm van Ads (boodschappen): de “4D approach”. Het doel is personen te ontmoedigen met hun online illegale activiteit. De vier D’s staan voor:

- Deter: publieke alertheid verhogen, risicoperceptie vergroten, wijzen op wettelijke en levensgevolgen.
- Divert: wijs op positieve alternatieven.
- Degradate: devalueer reputatie van sommige profielen, producten, platforms die worden gebruikt door serious offenders.
- Disrupt: verstoor criminele markten, middelen en methoden; combineren van “lower level arrests” met off/online preventie-activiteiten; werp barrières op.

gaten worden gehouden. De mate waarin dat zo is versus het afschrikwekkend effect van online aanwezigheid van de politie kan nader onderzocht worden.¹⁷² De voortdurende ontwikkeling van de online wereld vraagt hoe dan ook om een versterking van de politieke mogelijkheden online strafbare feiten in beeld te krijgen, OSINT-matig en anderszins. Versterking van online surveillance vraagt wel om afstemming met de AIVD en buitenlandse zusterdiensten, vooral in Europees verband.

5.3 Persoonsgerichte interventies

Naast het versterken van het toezicht dat de blootstelling aan de radicaliserende setting van online extremistische content wil ontmoedigen, vraagt het gelegeheidsperspectief (of in ieder geval de Situationele-Actietheorie) ook aandacht voor de ‘bereidwillige dader’. In het geval van online radicalisering is dit de jongere die ontvankelijk is voor online extremistische boodschappen. Preventie richt zich hier op het verminderen van die ontvankelijkheid. Ook in dit opzicht gebeurt er al het nodige, zoals voorlichting aan jongeren over digitale weerbaarheid. Bevordering van digitale weerbaarheid is geen expliciete taak van de politie. Om niettemin goed contact te onderhouden met jongeren vinden er wel diverse initiatieven plaats binnen de politie, zoals bv “gamen met de politie”. Maar bevordering van digitale weerbaarheid blijft meer een taak van partners in het Sociaal Domein en die is vooral generiek.

¹⁷² Zo stelt Stan Duijf, hoofd Operatiën LO en landelijk verantwoordelijk voor de aanpak van cybercrime in een interview op BlauwOnline: “‘Waar moeten we bij alternatieve interventies aan denken? ‘Jaren geleden rolde de Nederlandse politie een darkweb-marktplaats op, waar heel veel soorten drugs verhandeld werden. De beheerders werden opgepakt en we kregen toegang tot hun klantenbestand. Wereldwijd kregen al die klanten een bericht van de Nederlandse politie. Wij weten wie je bent... Die schrokken zich rot. Sindsdien doen we steeds meer aan daderpreventie, verstoring en disruptie. Met doorverwijzingen naar het programma *Hack Right* proberen we gepakte jonge hackers weer op het rechte pad te krijgen. Daarnaast waarschuwen we slachtoffers, maar ook daders. In operatie Endgame, een grote internationale cybercrimezaak, spraken we vorig jaar bijvoorbeeld meerdere cybercriminelen persoonlijk aan via Telegram en een speciaal daarvoor opgerichte website. We toonden er filmpjes met persoonlijke informatie: “Beste Alexi, we hebben al even niets van je gehoord. We zien dat je van reizen houdt.” Daarbij lieten we namen zien van zijn vakantiebestemmingen.” (<https://blue.politie.local/bluethema/blauw-magazine/>, 14-4-2024).

Sociaal domein

Figuur 32 Ketenpartners in het Sociaal Domein

Zoals blijkt, zijn ook hier tal van partners actief, zowel bij het ontwikkelen van lesprogramma's voor jongeren, als bij het trainen van de voorlichters en hulpverleners zelf. De NCTV heeft hierin een coördinerende rol.

Opleidingsinstanties als het Rijksopleidingsinstituut tegengaan Radicalisering (ROR), en de Politieacademie en internationale opleidingsinstituten als CEPOL vanuit het veiligheidsdomein verzorgen trainingen. Ministeries en gemeenten spelen meer een rol bij het organiseren van bewustwordings- en mediacampagnes gericht op de doelgroep. Zo is op initiatief van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap het Netwerk Mediawijsheid opgericht, dat campagnes organiseert met een groot bereik.¹⁷³ Het onderwijs heeft meerdere taken toebedeeld gekregen bij het voorkomen van radicalisering, onder meer door docenten een signaleringsfunctie te geven, of door het aanbieden van burgerschapsonderwijs. Scholen worden hierbij geholpen met lesprogramma's, van het ROR of bijvoorbeeld de Universiteit Utrecht die met het initiatief Terinfo een lespakket aanbiedt getiteld *Crisis en conflict bespreekbaar maken in de klas*.¹⁷⁴

Klassikale voorlichting is bij voorkeur generiek, dat wil zeggen, niet specifiek gericht op het tegengaan van radicalisering door het organiseren van een inhoudelijke discussie over standpunten. Zo blijft de boodschap neutraal en voorkomt men polariserende discussies waarbij juist gebeurt wat men wil voorkomen: dat de hakken in het zand gaan.¹⁷⁵ Het gaat er veeleer om dat jongeren nepnieuws en online manipulatie leren herkennen.

Jeugd- of jongerenwerk vindt plaats onder verantwoordelijkheid van de gemeente. Jongerenwerkers begeleiden jongeren en bouwen een vertrouwensband met hen op, waarbij zij zich met name richten op jongeren die ondersteuning kunnen gebruiken. Nederland telt ongeveer 2.500 jongerenwerkers.¹⁷⁶ Het idee is dat jongerenwerk laagdrempelig moet zijn en het belang ervan wordt veelal gezien in het directe contact dat de jongerenwerker heeft met de jongeren, zowel individueel als met groepen; daarnaast

¹⁷³ <https://www.mediawijsheid.nl/>.

¹⁷⁴ <https://ter-info.nl/>.

¹⁷⁵ Zo adviseert ook het LSE: "Ga geen discussies aan. Dit kan het gedrag versterken en ervoor zorgen dat iemand zich (verder) terugtrekt. Niet radicale personen kunnen voor bescherming zorgen. En voor de mogelijkheid om in contact te komen." <https://www.landelijksteunpuntextremisme.nl/radicalisering-en-extremisme/>.

¹⁷⁶ "Betrokkenheid en behoeften van jongerenwerkers bij preventieve wijkaanpak van polarisatie en radicalisering", ESS, 2023.

participeren jongerenwerkers in multidisciplinaire overleggen met vertegenwoordigers van de gemeente, de politie, scholen en andere partijen. Het Verwey-Jonker Instituut onderzocht in opdracht van de Expertise-unit Sociale Stabiliteit (ESS) hoe jongerenwerkers bij de omgang met radicalisering kunnen worden ondersteund.¹⁷⁷ Het onderzoek onderstreept het belang van jongerenwerkers in de aanpak en hun samenwerking met jeugdzorg, sportverenigingen en scholen. Jongerenwerkers bleken wel behoefte te hebben aan inhoudelijke verdieping en betere informatie-uitwisseling met partners.

Van oudsher zijn jongerenwerkers actief in de fysieke wereld; daar hebben zij direct contact met jongeren en zij zetten activiteiten op in wijken. Polarisation en radicalisering krijgen daarbij al geruime tijd aandacht, maar vooral in de grote steden. In een evaluatie geven jongerenwerkers aan dat er ook in middelgrote gemeenten meer aandacht voor zou moeten komen. Dat sluit aan bij het beeld in Hoofdstuk 3 dat radicalisering geografisch minder geconcentreerd is dan voorheen. De laatste jaren verplaatst het jongerenwerk zich bovendien, net als de jongeren zelf, meer naar het virtuele domein, en met hen de radicaliseringsproblematiek. Voor sommige jongerenwerkers is dat een onbekend werkterrein. Het NJI kwam daarom met een 'handreiking', *Online Jongerenwerk: Werken in de online leefwereld van jongeren. Handvatten voor jongerenwerkers en managers*. Deze is gericht op het verminderen van de 'handelingsverlegenheid' die voort kan komen uit het verschil in ervaring met de online wereld tussen jongeren en de jongerenwerkers.¹⁷⁸ De handreiking geeft ook een definitie: "Online jongerenwerk betekent proactief gebruik maken van sociale media binnen verschillende methodieken en omgevingen van het jongerenwerk ter ondersteuning van het bereiken van de doelen van het (reguliere) jongerenwerk". Het NJI ziet vier functies voor online jongerenwerk:

- Contact: bereiken van een grote doelgroep en een laagdrempelige vorm van contact met jongeren.
- Doorgronden leefwereld: zicht op de (straat)cultuur en de kwaliteiten en talenten van jongeren.
- Vroegsignalering: in een vroeg stadium trends en ontwikkelingen signaleren, zoals exposing, vechtpartijen en middelengebruik.
- Profileren en integrale samenwerking: jongerenwerk zichtbaar maken richting partners, bewoners, ouders en jongeren.

De handreiking geeft vervolgens aanbevelingen over hoe online met jongeren om te gaan.

Het zal duidelijk zijn dat jongerenwerkers niet actief kunnen zijn op de besloten platforms waar radicalisering zorgwekkend wordt; evenmin hebben zij een specifieke rol in het verwerven van informatie van online radicalisering. Niettemin kan online jon-

¹⁷⁷ <https://www.socialestabiliteit.nl/documenten/2023/08/03/rapport-aansluiting-jongerenwerk-in-preventieve-wijkaanpak-polarisatie-en-radicalisering>.

¹⁷⁸ <https://www.nji.nl/system/files/2021-04/Online-Jongerenwerk-Werken-in-de-online-leefwereld-van-jongeren-Handvatten.pdf>.

gerenwerk bijdragen aan de vroegsignalering van problemen, en bij het contact leggen met een radicaliserende jongere voordat die strafrechtelijk in beeld komt. Ook bij een natraject, zoals na uitstromen uit de PGA of na detentie van een jongere, kan een jongerenwerker waarschijnlijk een rol vervullen bij het contact houden met de jongere, juist ook omdat die niet betrokken was bij dat voortraject van PGA of vervolging.

In Hoofdstuk 3 bleek dat de jongeren die als geradicaliseerd bij de politie in beeld kwamen, vaker dan gemiddeld uit een éénoudergezin kwamen en dat ongeveer de helft mogelijk heeft te maken met psychische kwetsbaarheden, zoals een ASS. Hen helpen met die problemen om te gaan, kan mogelijk bijdragen aan het voorkomen of matigen van de ontvankelijkheid voor extremistische retoriek. Hier ligt meer een rol voor partners in het Zorgdomein. Daarbij past dan wel de nuance dat er ook jongeren in de onderzoeksgroep waren die geen sociale of psychosociale problematiek leken te ervaren maar wel radicaliseren. Zoals gezegd, is er geen direct causaal, laat staan een noodzakelijk verband tussen sociale en psychosociale problematiek en extremisme. In zulke gevallen ligt er eerder een taak voor partners in het Sociaal domein.

Voorals voor kwetsbare minderjarigen kan online extremisme een korte weg zijn naar status die ze in de fysieke wereld wellicht missen. Extremistische boodschappen zijn vaak simpel en eenduidig zijn en wie ze relatief helder of grappig weet te verwoorden - of misschien meer nog: verbeelden¹⁷⁹ - kan zich plotseling populair wanen. Het nieuwe groepsgevoel kan mensen er zelfs toe aanzetten zich voor die groep te willen opofferen en zo maximaal gezag winnen, desnoods postuum.¹⁸⁰

Zorgdomein

Onderstaande partners kunnen zowel een generieke rol in de aanpak hebben, als een rol in de persoonsgerichte aanpak wanneer er een hulpverleningstraject geboden is. Overigens kan een hulpverlenings- of een behandeltraject heel goed al eerder bij een minderjarige in gang zijn gezet, voordat er sprake was van radicalisering, vanwege persoonlijke of gezinsproblematiek. Dat vraagt dan om afstemming met de partner in het zorgdomein.

Figuur 33 Ketenpartners in het Zorgdomein

¹⁷⁹ Experimenteel psycholoog Steven Pinker wijst in een post op X (@sapinker, 1-4-2026) erop dat in de afgelopen tien jaar voor veel mensen beeldtaal aantrekkelijker is geworden dan het geschreven woord, wat intellectueel verlies op kan leveren; de jongeren in ons onderzoek zijn soms zeer bedreven in het produceren van video's en memes.

¹⁸⁰ Sizoo (2024).

Onder de jeugdzorg vallen diverse organisaties die eraan willen bijdragen dat jongeren veilig opgroeien, door ondersteuning van hen en hun ouders, en in dat kader geven zij ook aandacht aan radicalisering. Voor dat laatste kennen jeugdorganisaties de *Richtlijn jeugdhulp en jeugdbescherming*. Deze gaat in op het signaleren en aanpakken van radicalisering bij jongeren, met name bij zorgwekkende radicalisering die kan leiden tot extremistisch geweld.¹⁸¹ De richtlijn sluit aan op de problematiek die bij veel van deze jongeren speelt, zoals contextgericht werken, het besef dat manifestaties van zorgwekkende radicalisering voortdurend veranderen, het hanteren van een dynamisch handelingsperspectief en een pedagogische invalshoek, omdat er altijd een ontwikkelingscomponent aan zit. Tegelijk is het geen geheim dat de jeugdzorg worstelt met een vraag die het aanbod overstijgt, en het zou kunnen dat dit grenzen stelt aan een versterking van de aandacht voor radicaliseringsproblematiek.

Het Landelijk Steunpunt Extremisme (LSE) is een organisatie die zich niet zozeer richt op de generieke aanpak maar eerder wordt ingezet bij de persoonsgerichte aanpak. Het LSE is gericht op het omgaan met jongeren die mogelijk geradicaliseerd zijn en hun omgeving.¹⁸² Het LSE is een non-gouvernementele organisatie op het snijvlak van zorg en veiligheid. Het biedt hulp aan zowel professionals als burgers. De website van het LSE bevat informatie over signalen van radicalisering en zorgwekkend gedrag. Sinds 2025 biedt het LSE, zoals al bleek, een chatfunctie aan waar jongeren of anderen laagdrempelig contact kunnen zoeken met het Steunpunt. In dit eerste jaar kwamen er 219 verzoeken direct bij het LSE binnen, waarvan er 162 werden afgehandeld. Van de afgehandelde hulp- en adviesvragen kwam 22% van burgers en 78% van professionals. In 32 gevallen kwam het verzoek vanuit de Zorg- en veiligheidshuizen en in 6 gevallen van 'Veiligheid en Justitie'. Naar 'verschijningsvormen en fenomenen' gaan de meeste hulpvragen, aldus het LSE, over "Islamitisch-geïnspireerd extremisme", maar ook over rechts- en anti-institutioneel extremisme en nihilisme. Het LSE ziet dat verschillende ideologieën steeds vaker met elkaar vermengd worden, wat duiding bemoeilijkt.¹⁸³ Professionals van het LSE bespreken de hulpvragen in een multidisciplinair overleg, waarna een advies volgt of een hulpverleningstraject wordt opgestart.

De geestelijke gezondheidszorg (GGZ) is zoals bleek in de wet PARTA als zorgpartner één van de derden die, aldus de NCTV, "incidenteel (...) deelnemen aan het casusoverleg wanneer zij over deskundigheid beschikken die noodzakelijk is bij de aanpak van een

181 <https://www.richtlijnenjeugdhulp.nl/radicalisering>.

182 <https://www.landelijksteunpuntextremisme.nl/>.

183 "We zien ook regelmatig hulpvragen waarbij rechts-extremisme of anti-institutioneel gedachtegoed een rol speelt. In een enkel geval komt er een hulpvraag binnen over links-extremisme. Daarnaast zijn er hulpvragen binnengekomen met betrekking tot het nihilistisch geweld. De categorieën zijn gebaseerd op de eerste informatie die door de hulpvrager is gegeven. Of er ook echt sprake is van radicalisering of extremisme, wordt later bepaald door een team met kennis van verschillende vakgebieden, waaronder theologie, sociaal werk en psychologie. In gesprekken en signalen die bij het LSE binnenkomen, zien we steeds vaker dat verschillende extremistische overtuigingen en ideeën door elkaar heen lopen. Dit fenomeen noemen we knip-en-plak ideologie. We zien hierbij dat elementen uit Islamitisch-geïnspireerd extremisme, rechts-extremisme en anti-institutioneel denken gecombineerd worden. Bij deze vermenging van fenomenen komen geweldsfantasieën, complottheorieën en haatdragende ideologieën samen. Dit maakt het signaleren en duiden van extremisme complexer." <https://www.landelijksteunpuntextremisme.nl/publicatie/informatiebeeld-frontoffice-2025/>.

specifieke casus.” De GGZ en met name de forensische psychiatrie kan op gevalsbasis expertise inbrengen, en de behandeling van een jongere op zich nemen.¹⁸⁴ Daar is geregeld behoefte aan, maar een knelpunt blijft dat de GGZ te maken heeft met een wettelijke geheimhoudingsplicht, en dat ook de politie vaak geen informatie mag delen, op basis van de wet Politiegegevens (Wpg) en het onderzoeksbelang in opsporingsonderzoek. Feddes e.a. signaleren dat sommige van hun respondenten menen dat de GGZ vaker zou kunnen aansluiten,¹⁸⁵ maar het medisch beroepsgeheim is wettelijk verankerd. Het houdt in dat de behandelaar alleen informatie over een patiënt mag delen met diens expliciete toestemming, of bij een ernstig ethisch dilemma dat aan specifieke voorwaarden voldoet (bijvoorbeeld wanneer de patiënt de behandelaar vertelt zichzelf of een ander iets aan te zullen gaan doen). In deze gevallen is het delen niet strafbaar (tuchtrechtelijk en strafrechtelijk). Maar het moet duidelijk zijn, ook bij de ketenpartners, dat de GGZ slechts in beperkte mate mag delen. Dat neemt overigens niet weg dat, zoals een beleidsadviseur van GGZ Nederland in 2016 stelde, het wenselijk is dat de GGZ wel meedenkt over de rol die zij kan spelen bij de aanpak van radicalisering.¹⁸⁶ Die wens bleek in 2024 nog actueel:¹⁸⁷

Eenzijds wordt door experts op het gebied van radicalisering en extremisme bepleit om het tegengaan van radicalisering vanuit een zorgperspectief te benaderen en op te nemen binnen de publieke gezondheidszorg. De ggz zou hieraan kunnen bijdragen door stigmatisering tegen te gaan, wetenschappelijk onderzoek te verrichten en screening en risicotaxatie te verrichten door forensisch opgeleide specialisten. Anderzijds blijkt dat men in de ggz ambivalent en soms zelfs afwijzend staat ten opzichte van de vraag of men daar een rol in moet en kan spelen. Tot nu toe is er in de ggz nog maar weinig beleid ontwikkeld om met deze problematiek om te gaan en behandelaars daarin te ondersteunen.

Het belang van de patiënt staat in de medische wereld uiteraard voorop, maar dat belang kan, zoals ook opgemerkt in Hoofdstuk 3, soms juist gediend zijn met een relatief open houding naar andere partijen¹⁸⁸ – wederom, binnen de grenzen van de wet. Dat speelt temeer bij minderjarigen omdat ook de veiligheidspartners bij deze groep primair uit moeten gaan van de bescherming van hun ontwikkeling. Juist in het licht van de bevinding in Hoofdstuk 3 dat bij een belangrijk deel van de onderzochte groep psychosociale problematiek lijkt te spelen, kan een hulpverlenings- of behandeltraject van de GGZ helpen voorkomen dat deze jongeren in het strafrecht belanden.

184 Zo stelde eerder al het Convenant Persoonsgerichte aanpak voorkoming radicalisering en extremisme dat “instellingen voor de geestelijke gezondheidszorg personen met een psychiatrische aandoening helpen zoveel mogelijk de regie over hun eigen leven te houden, hen helpen om hun rol in de samenleving weer op te pakken en met hen werken aan ontwikkeling of herstel van de zelfstandigheid”.

185 <https://open.overheid.nl/documenten/aanleverloket-c6c8f024-b3c4-435a-b00d-d9ba42d68f13/pdf>.

186 Harmsen (2016).

187 Van Dam e.a. (2024, p.548).

188 Zie ook De Ridder e.a. (2019) en Grimbergen & Fassaert (2022).

Overigens lijken de meeste partijen wel doordrongen van de dilemma's. De behandelaar van de GGZ kan informatie hebben over een cliënt die relevant is voor de risico-inschatting van de politie, en omgekeerd beschikt de politie soms over informatie over het gedrag van een cliënt, die relevant is voor de behandelaar. Wanneer partners in het casuoverleg elkaar weten te vinden, ook wanneer men geen cliëntgegevens kan delen, dan kan men nog steeds interventies afstemmen. Dat voorkomt dat ketenpartners elkaar onbedoeld in de wielen rijden, en misschien ook zorgelijke signalen missen.

Het veiligheidsdomein

Figuur 34 Ketenpartners in het Veiligheidsdomein

Het jeugdstrafrecht

Wanneer een strafrechtelijke aanpak wordt ingezet kan nog nauwelijks van preventie worden gesproken, al is het voorkomen van recidive wel een belangrijke doelstelling van de inzet van jeugdstrafrecht. Een strafrechtelijk traject kan voor de minderjarige ingrijpende gevolgen hebben – een inval thuis, voorlopige hechtenis, verhoren, strafzaak, veroordeling, etc. Een veroordeling voor een terroristisch misdrijf kan bovendien grote gevolgen hebben voor de toekomst van de minderjarige - het vinden van een baan, het volgen van een bepaalde opleiding en reizen naar sommige buitenlandse bestemmingen. Minderjarigen met een dubbele nationaliteit kunnen na een onherroepelijke veroordeling voor een terroristisch misdrijf, zelfs de Nederlandse nationaliteit verliezen, al is dat nog niet voorgekomen.

De strafrechtelijke aanpak van minderjarigen is gehouden aan internationale afspraken, in het bijzonder het *Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK)* van 1989.¹⁸⁹ Nederland is partij sinds 1995. Dit *Kinderrechtenverdrag* verplicht in artikel 40 tot de toepassing van het jeugdstrafrecht bij minderjarigen. Kinderen jonger dan 12 jaar kunnen in Nederland niet strafrechtelijk worden vervolgd. Het jeugdstrafrecht neemt de ontwikkeling van de minderjarige als uitgangspunt (de pedagogische benadering).¹⁹⁰ In het Nederlandse strafrecht gelden jeugdigen van 12 tot en met 17 jaar als minderjarig. Jeugdstrafzaken vinden bijna altijd achter gesloten deuren plaats. De ouders zijn verplicht

¹⁸⁹ <https://wetten.overheid.nl/BWBV0002508/2002-11-18>. Zie ook Van Capelleveen (2024).

¹⁹⁰ <https://www.kinderrechten.nl/professionals/kinderrechten>. Zie ook Van Capelleveen (2024).

aanwezig. Ook zijn vertegenwoordigers van de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK) en de jeugdreclassering aanwezig. De maximale vrijheidsstraf voor een jongere van onder de 16 is één jaar.

De Raad voor de Kinderbescherming komt op voor de belangen van minderjarigen die in aanraking zijn gekomen met politie en justitie vanwege verdenking van een ernstig strafbaar feit. De RvdK start dan onderzoek naar hun welbevinden en vormt een beeld van persoonlijke omstandigheden om te komen tot advies (in het belang van het voorkomen van herhaling) aan het Openbaar Ministerie en de rechtbank gedurende het gehele strafrechtelijk traject/vervolg (van voorarrest tot de inhoudelijke strafzitting).

Jeugdstrafrecht in CTER-zaken

Het jeugdstrafrecht geldt ook voor minderjarigen die worden verdacht van betrokkenheid bij een terroristisch misdrijf. Er is vaak sprake van aanvullende verzwarende of verzachtende omstandigheden. Als verzwarend gelden de ernst van individuele schuld en of de terroristische daad slechts werd voorkomen door het ingrijpen van justitie. Als verzachtende omstandigheden gelden de persoonlijke situatie, het niet eerder in aanraking met justitie zijn geweest, en een jonge leeftijd.¹⁹¹ Mehra en Herbach signaleren, met betrekking tot Nederland, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland dat een veroordeling voor terrorisme ernstige gevolgen kan hebben in het latere leven. Zij menen dat dit vragen oproept over proportionaliteit, vooral wanneer de jongere alleen is veroordeeld voor voorbereidingshandelingen, of zaken als opruiing, zonder dat fysiek geweld is gebruikt.¹⁹² Het uitgangspunt van het Openbaar Ministerie (OM) dat bij radicalisering van minderjarigen het strafrecht vaak eigenlijk een te zwaar instrument is (uitzonderingen daargelaten), sluit daar op aan.¹⁹³ Het probeert daarom waar mogelijk te voorkomen dat de minderjarige terrorismeverdachten een vrijheidsstraf krijgen, en stemt daartoe, zoals gezegd, af met de Raad voor de Kinderbescherming in het gehele vervolgings- en nazorgtraject en met name bij de uitwerking van schorsende voorwaarden.¹⁹⁴ Om ook lichter delictgedrag af te kunnen doen, denkt het OM over vier mogelijke interventies: het reprimande/stopgesprek, een HALT-traject, de OM Strafbeschikking (OMSB)¹⁹⁵ en

191 Mehra & Herbach (2026, p.54).

192 “A terrorism conviction itself can have negative implications when applying for employment, educational opportunities, or insurance. These effects might persist well into adulthood, raising questions about proportionality, particularly given that the majority of JEOs in this dataset were convicted of preparatory or speech-related offenses rather than violent acts causing direct harm to individuals or society” (Mehra & Herbach, 2026, p.55).

193 De informatie in deze alinea is, behalve op open bronnen, ook gebaseerd op gesprekken met betrokkenen en enkele beleidsstukken.

194 Het OM produceerde samen met de RvdK een op preventie gerichte podcast: *Als je online steeds verder radicaliseert*.

195 Bij de OMSB kan de Officier van Justitie een sanctie opleggen zonder tussenkomst van de rechter; het betreft hier typisch zaken in de sfeer van veelvoorkomende criminaliteit. “De officier van justitie kan een strafbeschikking opleggen voor overtredingen en misdrijven waarvoor maximaal 6 jaar gevangenisstraf kan worden opgelegd. Dat zijn strafbare feiten als: eenvoudige mishandeling, winkeldiefstal, openbare dronkenschap, bedreiging, rijden onder invloed, ordeverstoring, bedelen, en vandalisme.” De straffen zijn in de vorm van een geldboete, taakstraf, ontzegging rijbevoegdheid, betalen schadevergoeding aan slachtoffer, gedragsaanwijzing, en dergelijke. (<https://www.om.nl/onderwerpen/s/strafbeschikking>).

aanhouding/dagvaarding. Stopgesprek en Halt leiden niet tot justitiële documentatie, de OMSB en een veroordeling wel.

Stopgesprek/reprimande

Tot een stopgesprek kan, zoals in Hoofdstuk 4 bleek, worden besloten indien de minderjarige bij een relatief licht strafbaar feit is betrokken. Ook moeten de ouders wel bereid of in staat zijn de jeugdige bij te sturen. Het stopgesprek is in de eerste plaats inderdaad een reprimande.

Halt-afdoening

Wanneer het gedrag te ernstig is voor alleen een stopgesprek of de ouders niet meewerkend kunnen of willen zijn, kan voor een Halt-afdoening worden gekozen: “De Halt-afdoening bestaat uit een of meerdere gesprekken met de jeugdige en zijn ouder(s), het (oefenen van) excuses aanbieden aan het slachtoffer of een herstelgesprek, het vergoeden van de schade en het uitvoeren van een leeropdracht en/of werkopdracht. De duur van de interventie is in elke combinatie maximaal 20 uur.” In het *Besluit aanwijzing Halt-feiten 2024* lijken terroristische misdrijven niet te vallen onder de relatief lichte feiten waar deze afdoening voor is ontwikkeld, maar er lijkt wel wat discretionaire ruimte voor de officier. Zodra die besluit tot een Halt-afdoening, stelt de politie de minderjarige daarvan op de hoogte.

OMSB

Wanneer er wel aanleiding is voor een beperkte sanctie kan worden gekozen voor een OM-hoorgesprek, met rechtsbijstand en betrokkenheid van de RvdK. Ook kan bij een OMSB jeugdreclassering tot 6 maanden worden opgelegd.

Aanhouding/dagvaarding

Voorafgaand aan een aanhouding dient de RvdK om advies te worden gevraagd. Het uitgangspunt bij minderjarigen in het jeugdstrafrecht is namelijk dat bij aanhouding en vervolging in principe de voorlopige hechtenis geschorst wordt (tenzij de ernst van het feit en/of het onderzoek het niet toelaten) en dan dient er een plan voor begeleiding te liggen. Belangrijk element in de onderzoeken van de RvdK met een CTER verdenking is dat, naast het onderzoek van de RvdK, het Openbaar Ministerie ook een deeladvies verzoekt aan de TER-unit (Terrorisme, Extremisme en Radicalisering) van Reclassering Nederland (RN). Het deeladvies van het TER wordt meegenomen in het strafonderzoek van de RvdK. Dit betekent dat de RvdK vaak meer tijd nodig heeft om een onderzoek te doen om een onderbouwd schorsingsplan te maken.

Bij ernstig delictgedrag in combinatie met zwaardere gedragsproblemen kan een gedragsbeïnvloedende maatregel voor jongeren (GBM) of PIJ-maatregel worden gevorderd en opgelegd. Wanneer het strafrecht wordt ingezet, streeft het OM ernaar, indien een schorsing onder voorwaarden niet mogelijk is, een eventuele vrijheidsbeneming van zo kort mogelijke, passende duur te laten zijn. De RvdK denkt ook mee met het OM over welke straf passend is en of hulp geboden is.¹⁹⁶ Kortom, wanneer toch inzet van het jeugdstrafrecht geboden is, blijft de vervolging primair gericht op het voorkomen van herhaling (in dit kader dus een CTER feit). Het jeugdstrafrecht is dan de stok-achter-de-deur die jongeren moet overtuigen dat het beter is om mee te werken. Waar dat niet helpt of kan, kan uiteindelijk een veroordeling door de rechter nodig zijn. De rechter kan dan een straf met voorwaarden opleggen. Voorwaarden betreffen zaken als een verbod op gebruik van bepaalde sociale media en/of gegevensdragers, het toestaan van controle daarop door de politie, een verbod op het delen van extremistische content, een omgangsverbod met medeverdachten, het meewerken aan toezicht en begeleiding, het meewerken aan een behandeling, en dergelijke.

Jeugdreclassering

De *jeugdreclassering* is een vorm van de jeugdbescherming waarbij de jongere vanuit strafrechtelijk kader wordt begeleid in de terugkeer naar de maatschappij.¹⁹⁷ Het doel ervan is om, in samenwerking met ouders of sociaal netwerk, recidive te voorkomen door positieve levensdoelen te stellen en kansen te creëren in de maatschappij.

Wanneer een minderjarige wordt veroordeeld kan deze een vrijheidsbenemende straf krijgen. Dit kan betekenen dat hij of zij naar een jeugdinrichting (JJI) gaat met jeugddetentie of een maatregel tot plaatsing in een jeugdinrichting (PIJ of jeugd-TBS). De JJI's vallen onder verantwoordelijkheid van de Dient Justitiële Inrichtingen (DJI).

Internationale partners

Uiteraard en zoals bleek stopt online radicalisering niet bepaald bij de landsgrenzen. In verschillende onderzoeken bleken jongeren van uiteenlopende oriëntaties online in contact te staan met jongeren in andere landen. Dat hoeft niet te verbazen, maar het betekent wel dat de politie in strafzaken geregeld moet optrekken met buitenlands partners, zowel bilateraal als multilateraal, zoals via Europol. In bilateraal contact blijkt soms dat de ene zusterorganisatie van de politie beter op de hoogte is van inhoudelijk ontwikkelingen als de opkomst van de Com, dan andere. Het is wat dat betreft van belang dat over en weer ervaringen worden gedeeld, ook omdat online ontwikkelingen

¹⁹⁶ De RvdK adviseert overigens ook andere ketenpartners, zoals gemeenten ten behoeve van het overleg aan de casustafel en jeugdorganisaties.

¹⁹⁷ <https://www.jeugdzorgnederland.nl/jeugdreclassering/algemeen/>.

soms zeer snel kunnen gaan. Tegelijk vraagt ieder delen van opsporingsinformatie over jeugdige verdachten met een buitenlandse partner om een grondige inschatting van de consequenties daarvan op de langere termijn.

Gaande het onderzoek kwamen met betrekking tot de strafrechtelijke aanpak enkele zaken naar voren die mogelijk om nadere aandacht vragen. Deze volgen nu.

5.4 Enkele aandachtspunten

Minderjarigen met een dubbele nationaliteit

Bij minderjarige subjecten met dubbele nationaliteit geldt in beginsel dat bij een strafrechtelijke veroordeling voor een terroristisch misdrijf, de IND het proces van intrekken van het Nederlanderschap in gang zal zetten; deze procedure is van toepassing ongeacht de ideologie achter het terroristisch misdrijf. De maatregel is overigens nog niet toegepast bij minderjarigen. Navraag bij de IND leert dat de wet op het Nederlanderschap geen onderscheid maakt naar leeftijd; de minister heeft wel de discretionaire bevoegdheid om van een IND-advies af te wijken. Het intrekken van het Nederlanderschap bij een dubbele nationaliteit was al controversieel omdat het vragen oproept over rechtsgelijkheid en het de mogelijkheden beperkt de veroordeelde via enig zorgkader uit het radicale milieu los te weken. Op 24 maart 2025 wees de Rechtbank Amsterdam, in afwijking van eerdere uitspraken van de Raad van State, de maatregel af omdat die in strijd zou zijn met het discriminatieverbod:¹⁹⁸

*De staatssecretaris van Justitie en Veiligheid mag niet het Nederlanderschap intrekken van een in Nederland geboren man met zowel de Nederlandse als de Marokkaanse nationaliteit die in het verleden veroordeeld is voor terroristische misdrijven. De rechtbank oordeelt dat intrekking van zijn Nederlanderschap in strijd is met het VN-Verdrag tegen rassendiscriminatie. Er wordt door de staatssecretaris een onderscheid gemaakt op basis van afkomst bij de behandeling van Nederlanders met alleen de Nederlandse nationaliteit en Nederlanders met ook nog een andere nationaliteit.*¹⁹⁹

¹⁹⁸ ECLI:NL:RBAMS:2025:1849, 24 maart 2025.

¹⁹⁹ Het non-discriminatiebeginsel is ook een van de “vier bepalingen (...) die als algemene beginselen dienen bij de interpretatie en implementatie het verdrag: de non-discriminatieverplichting (art. 2 IVRK), het recht op leven en ontwikkeling (art. 6 IVRK), het beginsel dat de belangen van de minderjarige een eerste overweging vormen (art. 3 lid 1 IVRK) en het recht op participatie (art. 12 IVRK).” Het recht op non-discriminatie “verplicht verdragsstaten de rechten uit het IVRK voor iedere minderjarige te eerbiedigen en waarborgen zonder discriminatie van welke aard ook, ongeacht onder meer ras, afkomst, huidskleur, godsdienst of (politieke) overtuiging van de minderjarige of ouder(s). Op grond van deze bepaling dienen verdragsstaten bovendien alle passende maatregelen te nemen om minderjarigen te beschermen tegen ‘alle vormen van discriminatie of bestraffing op grond van de omstandigheden of de activiteiten van, de meningen geuit door of de overtuigingen van de ouders, wettige voogden of familieleden van het kind’. Het Kinderrechtencomité heeft de verplichtingen uit artikel 2 IVRK door middel van een General Comment nader uitgewerkt en verduidelijkt dat niet elk onderscheid in behandeling is verboden; een verschillende behandeling levert geen discriminatie op als dit gebeurt op basis van redelijke en objectieve criteria en als het doel dat ermee wordt nagestreefd legitiem is onder het IVRK” (Van Capelleveen, 2025, p.30).

In het geval van minderjarigen komt daar nog bij dat de ontwikkeling van het kind in het geding kan komen bij een verlies van het Nederlanderschap. Zoals ook vanuit de Raad voor de Kinderbescherming wordt geconstateerd, zijn de meeste minderjarigen geboren en getogen in Nederland. Bij de beslissing om eventueel Nederlandse nationaliteit in te trekken zal dan ook rekening gehouden moeten worden met artikel 8 EVRM, het recht op een gezinsleven. De nabijheid en betrokkenheid van ouders en familie is bovendien van groot belang bij het voorkomen van recidive. Ook zou een besluit tot intrekking van het Nederlanderschap het benodigde toezicht en de noodzakelijke begeleiding bij een voorwaardelijke straf langdurig doorbreken. De maatregel lijkt ook op gespannen voet te staan met het proportionaliteitsbeginsel en het discriminatiebeginsel, die in Nederland zwaar wegen in zaken met minderjarige verdachten.

Jongeren met een ASS

Omdat een ASS relatief vaak voor lijkt te komen onder de minderjarigen in de onderzochte doelgroep, verwijzen we naar een studie van Walter e.a. die redenen geven waarom dat zo zou kunnen zijn.²⁰⁰ Dit leidt tot suggesties voor de omgang met ASS in de strafrechtketen, mede gebaseerd op het artikel van Woodhouse e.a. dat al ter sprake kwam. Overigens kan, in principe in iedere casus waarin er signalen zijn van psychische problemen bij een subject, gedragskundig of psychiatrisch advies ingewonnen worden.²⁰¹

Walter e.a. zien diverse aspecten die bij kunnen dragen aan de vatbaarheid van personen met een ASS voor radicalisering. Aspecten die in de persoon liggen zijn, met name:²⁰²

- *A need for structure and routine*
- *Issues with self-esteem or self-confidence*
- *Elevated levels of anxiety stress and fear*
- *Emotional dysregulation and the inability to recognise their own emotional states*
- *Sensory processing issues and cognitive impairments which affect memory or;*
- *Impaired cognitive developmental more generally, including delayed adult maturity*
- *Rigid thinking and tendency to hyper-focus on topics of interest*
- *Difficulties with abstract thinking, problem solving and information processing*
- *Difficulties with anticipating the consequences of behaviour*
- *Uncertainty when differentiating right from wrong*
- *Poor social interaction and ability to form meaningful relationships*
- *Difficulties when interpreting the actions and intentions of others*

200 Walter e.a. (2020).

201 Krasenberg & Wouterse (2019).

202 Walter e.a. (2020, p.11).

De voornaamste autistische *traits* die een rol bij radicalisering spelen zijn, aldus Walter e.a.:

1. Problemen met het duiden van sociale relaties: personen met ASS zijn vaker sociaal naïef, en hebben moeite de intenties van anderen en zichzelf te duiden. 203 Bij enkele van de jongeren in de onderzoeksgroep zien we dit terug, maar het is onvoldoende systematisch vastgelegd en er zou nader gekeken moeten worden om te zien hoe vaak dit voorkomt.
2. Rigiditeit van denken: een neiging tot fixatie op bepaalde denkbeelden en het niet zien van de nuance sluit aan bij de ondubbelzinnige boodschap van extremistische ideologieën.
3. Een behoefte aan structuur, die bijvoorbeeld gevonden kan worden in een extremistische groepering met hiërarchische, quasi-militaire verhoudingen; overigens is om dezelfde reden voor sommige personen met ASS de gevangenis een omgeving waar zij zich thuis kunnen voelen, vanwege de discipline en routine.
4. Personen met ASS hebben soms heel specifieke interesses en wanneer die ook in bepaalde ideologieën een rol spelen, kunnen die personen bij online zoeken verzeild raken in extremistische kringen. Dat maakt het voor buitenstaanders, ook professionals, soms lastig te beoordelen of een persoon ‘gewoon’ uitzonderlijk intens een interesse uitleeft, of zorgwekkend radicaliseert.

Het laatste punt sluit ook aan bij de externe of omgevingsfactoren. Personen met ASS kunnen online kwetsbaar zijn voor grooming door extremistische *influencers* en ronselers. Daar komt bij dat zij in de fysieke wereld vaak moeite hebben in de omgang met peers en die met hen, wat zich kan uiten in pesten. Gepest worden kan zeer traumatisch zijn; het kan maken dat jongeren een sterke wrok ontwikkelen, alsook een behoefte aan controle over sociale situaties, en soms ook aan wraak. Walter e.a. raden daarom aan om, op school bijvoorbeeld, vroegtijdig in te grijpen bij signalen van pesten.

In de online wereld kunnen jongeren met een ASS echter anoniem met anderen omgaan en die zelf selecteren; bovendien kunnen zij, bij een fixatie op bepaalde thema's, ineens deskundig overkomen en daarmee aanzien verwerven. Voor professionals is het, aldus Walter e.a., van belang te weten hoe deze interactie van het kind met de ouders verloopt, en ook of het kind van huis uit vergelijkbare extremistische ideeën meekrijgt. Van Dam e.a. trekken vergelijkbare conclusies en doen ook enkele suggesties voor de omgang met mensen met een ASS.²⁰⁴

203 Op de website van de NAR (Nederlands Autisme Register) wordt gesteld dat in 2015: “60% van de NAR-deelnemers geen of nauwelijks vriendschappen (heeft) met leeftijdsgenoten.” <https://www.autisme.nl/over-autisme/onderzoek-naar-autisme/nederlands-autisme-register/>.

204 Van Dam e.a. (2024, p.550).

De behoefte van mensen met ASS aan voorspelbaarheid, consistentie/routine, orde en strikte naleving van regels kan worden gefrustreerd door berichtgeving in het nieuws over misstanden in de politiek en maatschappij en kan leiden tot angst, verwarring en woede. Extremistische organisaties kunnen een aantrekkingskracht op personen met ASS hebben omdat zij vaak een ordelijk wereldbeeld schetsen met strikte sociale ordes, hiërarchieën, rituelen en beloften om de morele orde te herstellen. Het kan helpen om mensen met ASS te ondersteunen in klachtenprocedures om ervaren onrecht of pestervaringen recht te zetten en vertrouwen in de maatschappij te herstellen. Ook kunnen bij ASS horende specifieke interesses gericht worden op iets wat wel legaal is en minder woede oproept.

Deze suggesties zien niet primair gericht op politie en justitie, maar voor hen zijn er ook lessen te leren voor de omgang met personen met specifieke kwetsbaarheden als een ASS. Woodhouse e.a. hebben daarom een richtlijn opgesteld, gebaseerd op een consensus onder zo'n twintig experts en ervaringsdeskundigen, over de omgang met personen met autisme in de strafrechtketen.²⁰⁵ Zij stellen dat hier dingen mis kunnen gaan. De volgende punten lijken relevant in de context van dit onderzoek naar online radicalisering van jongeren:

1. In het algemeen komen mensen met een ASS bij de politie vaker in beeld als slachtoffer dan als verdachte – maar bij online extremisme toch vooral als verdachte, terwijl men zich soms moet afvragen of dat recht doet aan de situatie. Autistische jongeren zijn relatief gevoelig voor online *groomen* – ook door extremisten die hen verleiden tot extremistisch gedrag. Het zal van geval tot geval verschillen maar Woodhouse e.a. menen dat sommige verdachten met een ASS daarom misschien meer als slachtoffer dan dader zijn te beschouwen, of als niet meer dan medepleger.²⁰⁶
2. Aanhouding en verhoor zijn punten van aandacht. Kennis van specifieke vereisten bij personen met een ASS helpt voorkomen dat een aanhouding een traumatische ervaring wordt, die behalve beschadigend voor de minderjarige, ook weinig behulpzaam is bij de waarheidsvinding daarna, zoals in verhoor. De auteurs wijzen erop dat een negatieve eerste ervaring met de politie, de verdere interactie kan belasten. Dit kan een aandachtspunt zijn, naast andere, bij de inzet van een 'overvalstrategie' bij aanhoudingen. In opsporingsonderzoek bleek dat onderzoekers in de regel zich bewust waren van bepaalde kwetsbaarheden bij verdachten, zoals een verstandelijke beperking, en dan was de vraagstelling daarop aangepast. Niettemin bleek dat zulke informatie niet altijd bekend was voordat een verdachte

²⁰⁵ Woodhouse e.a. (2024).

²⁰⁶ Woodhouse e.a. (2024, p.3) merken wat radicalisering betreft, onder verwijzing naar Walter e.a. (2020), op dat er wel signalen zijn dat personen met autisme daar misschien vatbaar voor zijn, maar dat het aan cijfers ontbreekt om dat te staven. In de ervaring van het cluster CTER is de relatie natuurlijk wel aannemelijk geworden.

werd aangehouden of uitgenodigd voor een stopgesprek. En soms kiest de politie voor de ‘overvalstrategie’, juist vanwege bekende kwetsbaarheden bij een subject, bijvoorbeeld wanneer het risico bestaat dat die zichzelf iets aan kan doen.

3. Een valkuil kan zijn dat sommige verdachten met een ASS verbaal begaafd zijn, maar desondanks moeite hebben een vraag te begrijpen, of waarom die wordt gesteld. Dan kan de verdachte onoprecht overkomen terwijl die dat niet is. Ook kan een jongere met een ASS geneigd zijn om het de verhoorder naar de zin te maken, door die te vertellen wat hij denkt dat die wil horen of zelfs verder te gaan, en een verklaring af te leggen die belastend voor hemzelf is, en soms wellicht ten onrechte.
4. De overgevoeligheid van veel mensen met een ASS voor zintuigelijke prikkels kan gevolgen hebben voor hun reactie op prikkelrijke omgevingen, zoals de rechtbank of een rumoerig cellenblok. Zulke *sensory overload* kan tot stress leiden die het de verdachte (of slachtoffer of getuige) moeilijk maakt adequaat te reageren. Een extra complicatie is dat mensen met een ASS ook meer moeite hebben om aan te geven wanneer zij deze overload ervaren. Overigens speelt dit probleem ook in de communicatie met de advocaat. Personen met een ASS hebben in het algemeen meer moeite met het tonen van emoties.
5. Woodhouse e.a. adviseren al met al deskundigheidsbevordering in de gehele strafrechtketen voor de omgang met personen met een ASS – subjecten moeten er adequaat op kunnen worden gescreend, de aanpak moet op de diagnose van het specifieke geval zijn gebaseerd (binnen het autismespectrum kan de stoornis zich van geval tot geval anders manifesteren); praktijkmensen moeten weten wat dit betekent voor hun aanpak.
6. De auteurs menen dat de gangbare risico-taxatiemodellen niet geschikt zijn voor het beoordelen van risico dat uitgaat van personen met autisme (al wordt niet helemaal duidelijk waarom).
7. Een ander punt dat aandacht behoeft is continuïteit in de omgang met personen met een ASS die al onder behandeling stonden voordat zij in de strafrechtketen belandden. Iets dergelijks kwam ook naar voren in een gesprek met neurowetenschapper en terrorisme-onderzoeker Shuki Cohen,²⁰⁷ over psychische problematiek onder extremistische jeugd. Cohen meent dat stopgesprekken zeker nuttig zijn, maar ook dat zij een onderliggend probleem – vaak sociaal isolement – niet weg kunnen nemen. Cohen raadt daarom aan in kaart te brengen wat in concrete

²⁰⁷ Cohen is als *assistant professor* verbonden aan het John Jay College of Criminal Justice (City University of New York). Het gesprek van één van de auteurs van dit rapport was op 9 maart 2025.

gevallen de behoefte (de *need*) is van subjecten. De extremistische jongeren met een psychische kwetsbaarheid zijn in het dagelijks leven soms loners, vanuit de neiging zich af te zonderen, vooral wanneer ze, aldus Cohen, zelf ook menen dat er iets mis met ze is. Online proberen sommigen daaraan te ontsnappen en indruk te maken op gelijkgestemden. Zij vinden contact dat de fysieke wereld niet kan bieden, en dat zal verleidelijk blijven. Cohen stelt daarom voor om bij personen in isolement het niet te laten bij een stopgesprek, maar om langere tijd periodiek contact te leggen.²⁰⁸ Dat advies is ook ingegeven door een onderzoeksproject van hem waarbij zijn onderzoeksteam personen met psychoses met zekere regelmaat benaderde met vragen. Het onderzoek ‘mislukte’ toen bleek dat het regelmatig contact met de onderzoekers voorkwam dat de subjecten weer wegzakten in hun isolement en opnieuw in een crisis belandden. Door periodiek contact met een neutrale derde hielden zij een opening naar de buitenwereld. Bij dat contact gaat het niet om therapie, maar simpelweg aanspraak. De contactpersoon hoeft geen psychiater te zijn, of een wijkagent. Wellicht ligt hier een taak voor jongerenwerkers.

Uiteraard is een ASS niet de enige psychische aandoening die onder de subjecten voorkomt. Met name depressie en ADHD vragen eveneens om maatwerk in de aanpak van politie en justitie. Voor een beknopte bespreking, zie weer Van Dam e.a. (2024).

Overige aandachtspunten

Er is binnen politie en justitie aandacht voor de vraag of de criteria voor de wijze van inzet van de politie bij de aanhouding van zeer jonge of kwetsbare verdachten nog eens tegen het licht moeten worden gehouden. Strafrechtelijke interventies zijn soms onvermijdelijk, maar kunnen zoals bleek een ontregelend effect hebben op de jongeren en hun naaste omgeving. Een inval volgt in de regel wanneer bij een aanhouding snelheid van handelen is geboden – zoals bij een signaal dat de verdachte over wapens beschikt, de vrees dat de verdachte bewijs kan vernietigen, medeverdachten kan waarschuwen en meer in het algemeen als er zorgen zijn dat de verdachte zichzelf, de samenleving of politiecollega’s iets aan kan doen. Een inval valt dus niet altijd te vermijden, maar wellicht kan bijvoorbeeld de inzet van een wijkagent of familie-rechercheur na een inval bij een minderjarige bevorderen dat de ouders mee blijven werken aan het onderzoek.

In Hoofdstuk 4 bleek dat een stopgesprek in de meeste gevallen afdoende is, maar dus niet in alle. Bij ongeveer een kwart van de jongeren was de effectiviteit van het stopgesprek niet duidelijk en bij zo’n tien procent hielp het duidelijk niet. Een ketenpartner met kennis van de casuïstiek bevestigde in een interview dat bij sommige jongeren het stopgesprek nauwelijks lijkt te helpen. Het maakt wel uit hoe de stopgesprekken

²⁰⁸ Ook Sizoo benadrukt het belang van het gesprek aangaan met de subjecten.

worden gevoerd. De politie kan ook de keuze maken om de minderjarige aan te dragen voor een PGA bij de weegploeg van het Zorg- en Veiligheidshuis. De PGA bleek in hoofdstuk 4 relatief effectief in het ingrijpen bij radicalisering. Onder de 39 personen die zijn uitgestroomd uit de PGA lijkt er vooralsnog nauwelijks sprake te zijn van een terugval of voortzetten van ongewenst gedrag.

Niet alleen in stopgesprekken maar ook in verhoren blijken jonge verdachten regelmatig sociaal wenselijke antwoorden te geven of hun gedrag te bagatelliseren. Bij confrontatie met digitaal beslag verandert die houding meestal wel. Echter, een knelpunt in hulpverleningstrajecten kan zijn dat niet iedere ketenpartner die met de jongere spreekt, toegang heeft tot het strafdossier of dat beslag. Daardoor is niet iedere individuele hulpverlener zich altijd bewust van de ernst van het online gedrag, zoals dat in de wereld van de Com. Mogelijk kan de politie, bijvoorbeeld het Kenniscentrum CTER, middels voorlichting aan en in samenwerking met hulpverleners uit het jongerenwerk, het LSE en de GGZ de kennis over online extremisme helpen verdiepen.

5.5 Conclusie

In hoofdstuk 5 werd nagegaan op welke wijze politie en ketenpartners kunnen bijdragen aan het voorkomen en terugdringen van zorgwekkende online radicalisering bij jongeren. De aanpak van politie en ketenpartners is ingebed in de brede of integrale benadering van terrorismebestrijding die Nederland reeds geruime tijd hanteert. Naast generieke maatregelen gericht op het vergroten van online weerbaarheid in het algemeen, bestaat de aanpak van individuen uit multidisciplinair maatwerk. Op verschillende momenten zijn verschillende partners aan zet.

Het tijdig onderkennen van online radicalisering blijkt een complexe zaak omdat het toezicht op wat jongeren online doen zeer beperkt is. Het bleek wel dat ouders van de jongeren vaak geen idee hebben wat hun kind online doet. Hier kan gezinshulpverlening, gewapend met advies over hoe opvoeders het gesprek met hun kind aan kunnen gaan over online gedrag, dat toezicht helpen versterken. Internetbedrijven hebben hier de verantwoordelijkheid content te modereren, maar de Europese Unie meende dat een *Digital Services Act* geboden was om hen hiertoe te stimuleren. Een instantie als de ATKM komt voort uit EU-regelgeving en heeft een taak bij het verwijderen van illegale content die jonge extremisten delen; hier kan de politie bij aansluiten door dubieus materiaal dat in opsporingsonderzoek wordt aangetroffen met de ATKM te delen. Daarnaast zal heimelijk observatie door inlichtingendiensten als de AIVD nodig blijven om bijtijds te onderkennen waar het misgaat. De politie kan, vanuit de gedachte van *removing excuses*, nadenken over manieren om wettig het eigen online toezicht te versterken (via OSINT of anderszins); de politie kan ook kiezen voor situationele interventies zoals het op relevante platforms kenbaar maken welk gedrag niet toelaatbaar is, en te laten weten dat de politie mee kijkt. Dan kunnen jonge verdachten later niet volhouden dat ze niet wisten dat wat ze deden strafbaar was.

Bij het voorkomen van online radicalisering kunnen de partners in het sociale domein, met name het onderwijs, een rol spelen bij het vergroten van de online weerbaarheid van jongeren. Via lesprogramma's wordt gepoogd om jongeren te leren kritisch om te gaan met online content, wat de ontvankelijkheid voor extremistische boodschappen moet verkleinen. Jongerenwerkers hebben via hun kennis van jongeren en de wijken waar zij opgroeien, een belangrijke signalerende functie. Zij kunnen waarschijnlijk ook, en wellicht meer dan tot nu toe, een rol spelen in nazorgtrajecten, door enige tijd contact te houden met jongeren die uit de aanpak zijn gestroomd. Bij jongeren bij wie geen achtergrondproblematiek lijkt te spelen, ligt inzet van het Sociaal Domein en het LSE meer voor de hand dan inzet van de zorg.

De partners uit het Zorgdomein zijn betrokken bij de aanpak op verschillende momenten van radicaliseringsprocessen. Zij signaleren, evenals de partners in het Sociaal Domein, zorgelijk gedrag bij lopende hulpverleningstrajecten en kunnen zorg bieden tijdens de PGA. Ook in de nazorg van strafrechtelijke trajecten en bij het voorkomen van recidive kunnen zij een rol hebben. Meer in het algemeen zijn de zorgpartners bij uitstek toegerust om signalen op te vangen van achtergrondproblematiek. Ook kan, bijvoorbeeld de GGZ, wanneer het beroepsgeheim het delen van casus-specifieke informatie in de weg staat, meedenken over interventies die jongeren helpen om te gaan met tegenslag en helpen voorkomen dat interventies van de ene ketenpartner die van andere doorkruisen. Daarnaast komen partners in het zorgdomein, en in het bijzonder de GGZ, de rol toe van behandelaar of hulpverlener waar dat geboden is.

De partners uit de Veiligheidsdomeinen, zoals politie en justitie, hebben tot dusver een rol in de aanpak van het gehele radicaliseringsproces, van signaleren en waarschuwen tot de strafrechtelijke handhaving. Bij het Openbaar Ministerie leeft niettemin de wens dat meer wordt geprobeerd om jongeren buiten het strafrecht om uit de online extremistische wereld te halen. Dat zou betekenen dat ketenpartners uit het sociaal en zorgdomein vaker aan zet zijn. Op basis van de bevindingen dit rapport lijkt een verschuiving van het zwaartepunt in de aanpak van het Veiligheids- naar het Sociaal en Zorgdomein inderdaad zinnig: het sluit aan bij de wens het ontwikkelingsperspectief van de minderjarige centraal te stellen.

Wanneer desondanks tot een strafrechtelijke interventie moet worden overgegaan, probeert het OM bij minderjarige CTER-verdachten instrumenten in te zetten uit de aanpak van veelvoorkomende criminaliteit, zoals stopgesprekken, Halt-afdoeningen en de OMSB. Steeds blijkt het van belang rekening te houden met de persoonlijke achtergronden van een minderjarige, en die betreffen nu eenmaal vaak zaken waar politie en justitie minder greep op hebben dan partners in het Zorgdomein. Het relatieve succes van de PGA dat in Hoofdstuk 4 werd gezien, benadrukt het belang van individueel en multidisciplinair benaderen van radicaliseringsproblematiek. Het strafrecht is dan minder een instrument van vergelding, maar veeleer de stok achter de deur die medewerking bevordert aan een behandelingstraject van ketenpartners. Soms vraagt

dat om begeleiding vanuit de GGZ, soms zal het LSE de grootste rol hebben en soms kan de gemeente een bijdrage leveren, bijvoorbeeld door sport en jeugdcentra financieel toegankelijk te houden voor kinderen uit kwetsbare gezinnen (oftewel, te zorgen dat er een aanbod van gestructureerde vrije tijd beschikbaar is). Soms ook kan een jongerenwerker als buddy de jongere helpen met het maken van keuzes. Het blijft maatwerk. Ook hier geldt dat, behalve bijvoorbeeld in gevallen dat ideologische bijstand vanuit het LSE geboden is, de aanpak zich niet primair richt op de extremistische overtuigingen maar op het verminderen van de onlustgevoelens die deze voeden.

Hoofdstuk 6 – Conclusies

De centrale vraag van dit onderzoek - Op welke wijze kan de politie de aanpak van zorgwekkende online radicalisering van jongeren versterken? - laat zich op basis van het voorgaande beantwoorden. De beantwoording krijgt de vorm van enkele conclusies op hoofdlijnen; separaat zijn suggesties gedeeld met de opdrachtgever. De conclusies:

- De aanpak van jongeren die online extremistisch actief zijn, lijkt in een eerste, voorlopige analyse meestal wel succesvol te zijn. Voor zover de data een oordeel toelaten, lijkt de PGA-R relatief effectief, meer dan alleen een strafrechtelijke aanpak of een stopgesprek, al zij gezegd dat vaak een combinatie van deze wordt ingezet. Het strafrecht kan als stok-achter-de-deur de jongere motiveren om mee te werken aan hulpverlening vanuit het Sociaal en Zorgdomein in het kader van de PGA-R.
- Omdat er na een interventie in driekwart tot 90% van de gevallen geen signalen meer zijn dat de jongeren volharden in het extremisme, suggereren de bevindingen vooral dat het voor de effectiviteit vooral belangrijk is *dát* er wordt geïntervenieerd (al weten we niet wat er zou zijn gebeurd als er niet was ingegrepen). Een verklaring daarvoor kan zijn dat iedere interventie bij de subjecten de illusie van online anonimiteit doorbreekt. Bij enkelen (ongeveer 10%) lijkt echter nauwelijks iets te helpen, of werken interventies in hun beleving misschien zelfs statusverhogend.
- Indien de vorm van de interventie inderdaad van beperkt belang is voor het behalen van het beoogde effect, dan sluit - in gevallen dat er geen onmiddellijke dreiging is voor de openbare veiligheid, de veiligheid van de verdachte, of die van de leden van een arrestatieteam - een keuze voor de minder invasieve interventie (uitnodigen voor een stopgesprek, aanbieden zorg of een Halt-traject) beter aan bij de uitgangspunten van wetgeving en beleid inzake jongeren dan het alternatief (aanhouden, horen en eventueel vervolgen). Ook zijn op onderdelen aanpassingen denkbaar in de wijze waarop tot dusver wordt geacteerd vanuit politie en justitie.
- Bij de opkomst van online extremisme vraagt die binnen de nihilistisch te noemen Com-groepen speciale aandacht. Weliswaar werden bij alle oriëntaties subjecten verdacht van betrokkenheid bij strafbare feiten, ook met terroristisch oogmerk, maar die lagen in verreweg de meeste gevallen in de sfeer van opruien, beledigen en bedreigen. Wanneer zij terroristische aanslagen bespraken, was de uitvoeringsfase meestal nog niet bereikt en kon men zich afvragen of die ooit zou worden bereikt. Binnen de Com-groepen is de centrale boodschap echter dat online betrokkenheid alleen niet genoeg is: de hoogste status krijgt degene die online aan kan tonen in de fysieke wereld daadwerkelijk zo grof geweld mogelijk te plegen of uit te lokken. Het geweld, en het beeldmateriaal ervan, gaat uitzonderlijk ver, zo blijkt vooral uit buitenlandse casuïstiek: van vandalisme, tot ernstige mishandeling van dieren en kinderen, aanzetten tot suïcide, moord en doodslag. Het nihilisme vraagt om een grondiger analyse dan hier op basis van 14 casussen mogelijk was.

Literatuur

Aebi, Marcelo F., Fernando Miró-Llinares, Stefano Caneppele (eds.), 2025, *Understanding Crime Trends in a Hybrid Society. The Digital Drift*, Springer Briefs in Criminology, <https://doi.org/10.1007/978-3-031-72387-2>.

AIVD, 2025, *Een web van haat. De online grip van extremisme en terrorisme op minderjarigen*, Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Andreeva, Anna-Maria & Menso Hartgers, 2025, *Multi-Agency Working in Practice: The Dutch Care and Safety Houses*, ICCT Policy Brief, International Centre for Counter-Terrorism (ICCT).

Ayad, Moustafa, 2025, "Teenage Terrorists and the Digital Ecosystem of the Islamic State", *CTC Sentinel*, februari 2025, pp. 1-8.

Baglivio, Michael T., Nathan Epps, Kimberly Swartz, Mona Sayedul Huq, Amy Sheer & Nancy S. Hardt, 2014, "The Prevalence of Adverse Childhood Experiences (ACE) in the Lives of Juvenile Offenders", *OJJDP Journal of Juvenile Justice*, p.12-34.

Barracosa, Steve, 2025, *Juvenile Radicalisation and Risk Assessment: A Study of Australian Juveniles and Violent Extremism Risk Assessment*, PhD thesis, University of Queensland School of Social Science.

Bellis, M.A., 2016, "Adverse Childhood Experiences and Alcohol. Addressing the roots of ill health and antisocial behaviour", presentatie, *Third International Conference on Law Enforcement and Public Health*, Amsterdam, 2-5 October 2016.

Bergers, Junia, Sjoukje van Deuren, Robby Roks, Stephanie Habets, Rutger Leukfeldt, Veroni Eichelsheim, 2026, *De rol van social media in de betrokkenheid van jongeren bij zware en georganiseerde drugs- en geweldscriminaliteit*, Politiekunde 133/ Politie & Wetenschap, Vrije Universiteit Amsterdam, Erasmus University Rotterdam, Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR).

Blokland, Arjan, Kim Grimbergen, Wim Bernasco & Paul Nieuwbeerta, 2010, "Criminaliteit en etniciteit. Criminele carrières van autochtone en allochtone jongeren uit het geboortecohort 1984", *Tijdschrift voor Criminologie*, 52/2, p. 122-152.

Boerman, F.A., E. Stoffers & D. Tadic (2024), *Geweld van de georganiseerde misdaad in beeld: Moord & doodslag en aanslagen met explosieven (Fenomeenbeeld geweld 2024)*, Politie, Eenheid Landelijke Opsporing en Interventies & Eenheid Landelijke Expertise en Operaties, www.politie.nl/informatie/publicaties-over-georganiseerde-criminaliteit.

Bouhana, Noémie, 2013, "The reasoning criminal vs. Homer Simpson: conceptual challenges for crime science", *Frontiers in Human Neuroscience*, 23 October 2013.

Bouhana, Noémie & Per-Olof H. Wikström, 2008, *Theorizing Terrorism: Terrorism As Moral Action. A Scoping Study*, London: University College London / Jill Dando Institute of Crime Science.

Bouhana, Noémie & Per-Olof H. Wikström, 2011, *Al Qa'ida influenced radicalisation: A rapid evidence assessment guided by Situational Action Theory*, London: Home Office / Office for Security and Counter-Terrorism OSCT.

Bucx, Freek & Simone de Roos (redn.), 2015, *Opvoeden in niet-westerse migrantengezinnen. Een terugblik en verkenning*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau; & Bijlagen A-D.

Buil-Gil, David & Ken Pease, 2026, "Unstructured spare time and crime: toward an integrative model", *CrimeScience*, <https://doi.org/10.1186/s40163-026-00276-y> (Draft from ResearchGate).

Clarke, Ronald V. & John E. Eck, 2005, *Crime Analysis for Problem Solvers in 60 Small Steps*, United States Department of Justice / Office of Community Oriented Policing Services (COPS), www.e-docs.eu/files.

Clarke, Ronald V. & John E. Eck, 2010, *Probleemgericht werken en de rol van criminaliteitsanalyse in 60 kleine stappen*, vertaald en bewerkt door een Nederlandse redactie o.l.v. Marnix Eysink Smeets en Peter van Os, Rotterdam: Hogeschool INHolland; Apeldoorn: Politieacademie.

College van procureurs-generaal, 2021, *Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt (2021R001)*, Openbaar Ministerie. <https://www.om.nl/onderwerpen/beleidsregels/richtlijnen-voor-strafvordering-resultaten/richtlijn-en-kader-voor-strafvordering-jeugd>

Corrado, Raymond, Gunda Wössner, Ariel Merari (eds.), 2021, *Terrorism Risk Assessment Instruments. Contemporary Policy and Law Enforcement Challenges*, The NATO Science for Peace and Security Series, E: Human and Societal Dynamics – Vol. 152, IOS Press, Amsterdam, Berlin, Washington, DC, 2021, 236-256. ISBN 978-1-64368-166-5 (print), ISBN 978-1-64368-167-2 (online), doi: 10.3233/NHSDP152

Day, Anne-Marie, Clare Allely, Louise Robinson, Kim Turner¹, Felicity Gerry, & Andrew Forrester, 2024, “The over-representation of neurodivergent children in Youth Justice Systems and The Youth Court”, in: *Medicine, Science, and the Law*, DOI: 10.1177/00258024241274073.

De Kogel, C.H., 2008, *De hersenen in beeld. Neurobiologisch onderzoek en vraagstukken op het gebied van verklaring, reductie en preventie van criminaliteit*, Den Haag: Ministerie van Justitie / WODC en Boom.

De Ridder, B., T. Fassaert & C. Grimbergen, 2019, “Radicalisering en psychiatrie: pleidooi voor een brede blik”, *Tijdschrift voor psychiatrie*, augustus 2019, p.554-562.

De Waard, Jaap, 2026, “Het beeld van de criminaliteit in Nederland anno 2026: Trends, achtergronden, verklaringen, mythen en effectief beleid”, *Presentatie voor de Gemeente Amsterdam*, 7 april 2026, Ministerie van Justitie & Veiligheid.

Douglas, Kevin, Stephen Hart, Christopher Webster & Henrik Belfrage, 2013, *HCR-20V3. Risicotaxatie van geweld / Historical Clinical Risk Management-20 Versie 3*, (vertaling: Vivienne de Vogel, Michiel de Vries Robbé, Yvonne Bouman, Farid Chakhssi, Corine de Rooter), Van der Hoeven Kliniek, onderdeel van De Forensische Zorgspecialisten; Delft: Eburon Academic Publishers.

Duits, Nils, Daphne L. Alberda & Maaïke Kempes, 2022, “Psychopathology of Young Terrorist Offenders, and the Interaction with Ideology and Grievances”, *Front. Psychiatry* 13:801751. doi: 10.3389/fpsyt.2022.801751.

Ellis, Wendy, 2025, “Community Resilience. Promoting Social Cohesion & Violence Prevention”, *Seventh International Conference on Law Enforcement and Public Health*, Ottawa, Canada, 13 juli 2025.

Feddes, Allard R., Lars Nickolson & Bertjan Doosje, 2015, *Triggerfactoren in het Radicaliseringsproces*, Amsterdam: Universiteit van Amsterdam/Expertise-unit Sociale Stabiliteit.

Feddes, A.R., H. Szekeres, B. Kunst, B. Doosje & B.B. Sizoo, 2025, *Radicalisering en psychosociale problematiek: Beter begrijpen, beter ingrijpen*, WODC-onderzoek (projectnr. 3421), Universiteit van Amsterdam.

Felson, Marcus, 2006, *Crime and Nature*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Felson, Marcus & Ronald V. Clarke, 1998, *Opportunity Makes the Thief. Practical theory for crime prevention*, Police Research Series Paper 98.

Gill, Paul & Corner, Emily, 2017, "There and Back Again: The Study of Mental Disorder and Terrorist Involvement", *American Psychologist*, 2017, 72/3, p.231–241.

Glendinning, Freya, 2025, *Focused Deterrence Delivery Guidance: How to deliver focused deterrence to keep children and young people safe from involvement in serious violence*, London: Youth Endowment Fund, <https://youthendowmentfund.org.uk/reports/focused-deterrence-guidance/>.

Grimbergen, Christel & Thijs Fassaert, 2022, "Occurrence of Psychiatric Disorders, Self-Sufficiency Problems and Adverse Childhood Experiences in a Population Suspected of Violent Extremism", *Frontiers in Psychiatry* 13:779714. doi: 10.3389/fpsy.2022.779714.

Hahn Fox, Bryanna, Nicholas Perez, Elizabeth Cassa, Michael T. Baglivio & Nathan Epps, 2015, "Trauma changes everything: Examining the relationship between adverse childhood experiences and serious, violent and chronic juvenile offenders", *Child Abuse & Neglect* 46, p.163–173.

Hamming, Tore, 2025, "Virtual Worlds, Real Threats: Violent Extremist Exploitation of Roblox and Wider Gaming Ecosystems", *Global Network on Extremism & Technology*, 22 september 2025, <https://gnet-research.org/2025/09/22/virtual-worlds-real-threats-violent-extremist-exploitation-of-roblox-and-wider-gaming-ecosystems/>.

Harmsen, Hamp, 2016, "Potentieel gewelddadige eenlingen, risicovolle eenlingen!", *Magazine nationale veiligheid en crisisbeheersing*, 2016/1, p.38-40.

Institute for Economics & Peace, 2025, *Lone Wolf and Youth Terrorism: Evolving Patterns of Terrorism & Radicalisation in Western Democracies*, Sydney, <http://visionofhumanity.org/resources>.

Jonkman, H., J.J. van Eerten, A. Slotboom & F. Weerman, 2022, *Onderwijs in Identiteitsontwikkeling. Een studie naar het ontstaan van radicalisering in de vroege adolescentie en de rol van het onderwijs daarbij*, Nationaal Regie-orgaan Onderwijsonderzoek (NRO), Verwey-Jonker Instituut, NSCR, VU (criminologie).

KC CTER LO, 2025, *Verkenning extreemrechtse jeugd, interne rapportage, Politie/Eenheid LO/Cluster CTER*.

Klijnsoorn, Wouter, 2021, *Alerting Conscience to Reduce DDoS-attacks. A Situational Crime Prevention Approach using Google Ads*, Nationale Politie, presentatie Annual Meeting American Society of Criminology, Chicago Ill, 18 november 2021.

Krasenberg, J., & Wouterse, L., 2019, *Understanding the mental health disorder pathway to violent extremism*, Radicalisation Awareness Network, Turin, 13(March), 2019. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/about-ran/ran-h-and-sc/docs/ran_h-sc_understanding_the_mental_health_190313_25_en.pdf

Kroese, Janique, Wim Bernasco, Aart C. Liefbroer en Jan Rouwendal, 2024, “The Anticipatory, Short-Term, and Long-Term Effects of Parental Separation and Parental Death on Adolescent Delinquency”, *Journal of Developmental and Life-Course Criminology* (2024) 10:288–308, <https://doi.org/10.1007/s40865-024-00252-7>.

Kruglanski, Arie W., Michele J. Gelfaud, Jocelyn J. Bélanger, Anna Sheveland, Malkanthi Hetiarachi & Rohan Gunaratna, 2014, “The Psychology of Radicalization and Deradicalization: How Significance Quest Impacts Violent Extremism”, *Advances in Political Psychology* 25/1, doi: 10.1111/pops.12163.

LaFree, Gary, 2017, “Correlates of Violent Political Extremism in the United States”, presentation based on work with Michael Jensen, Patrick James and Aaron Safer-Lichtenstein (University of Maryland/START Center), at *the workshop on The Terror-Crime Nexus: merging Criminological and Psychological Perspectives*, Amsterdam, 11-12 September 2017, at The Netherlands, Institute for the Study of Crime and Law Enforcement, Free University Amsterdam.

Linden, Michael, 2020, “Querulant delusion and post-traumatic embitterment disorder”, *International Review of Psychiatry*, DOI: 10.1080/09540261.2020.1747410.

Linden, Michael & Christopher Patrick Arnold, 2020, “Embitterment and Posttraumatic Embitterment Disorder (PTED): An Old, Frequent, and Still Underrecognized Problem”, *Psychotherapy and Psychosomatics*, DOI: 10.1159/000511468.

Luyten, Katrien, Greta Baltikauskaite & Samy Chahri (graphic), *Recruitment of minors into organised crime*, European Parliamentary Research Service (EPRS), June 2025, Document number: PE 772.903.

Mehra, Tanya & Merlina Herbach, 2026, “From Adolescence to Accountability: Prosecuting Teenagers for Terrorist-related Offenses in Europe”, *CTC Sentinel*, januari 2026, pp. 49-58.

Moffitt, Terrie E., 1993, “Adolescence-limited and life-course persistent antisocial behavior: a developmental taxonomy,” *Psychol. Rev.* 100, p.674–701.

Moffitt, Terrie E., 2006. “A review of research on the taxonomy of life-course persistent versus adolescence-limited antisocial behavior”, in: Francis, Cullen, T., Wright, John. P., Kristie, R. Blevins (Eds.), *Taking stock: The Status of Criminological Theory*. Transaction Publishers, New Brunswick, NJ, p.277–311.

NCTV, 2022, *Nationale Contraterrorisme Strategie 2022-2026. Het voorkomen en aanpakken van terrorisme en gewelddadig extremisme*, Den Haag: Ministerie van Justitie & Veiligheid / Nationaal Coördinator Terrorismen en Veiligheid, <https://www.nctv.nl/documenten/2022/05/20/nationale-contraterrorisme-strategie-ncts-2022-2026>.

NCTV, 2024a, *Rapportage Integrale aanpak terrorisme 2024*, Den Haag: Ministerie van Justitie & Veiligheid / Nationaal Coördinator Terrorismen en Veiligheid, <https://www.nctv.nl/documenten/2024/06/11/rapportage-integrale-aanpak-terrorisme-2024-mei-2024>.

NCTV, 2024b, *Dreigingsbeeld Terrorismen Nederland, nr. 60, juni 2024*, Den Haag: Ministerie van Justitie & Veiligheid/Nationaal Coördinator Terrorismen en Veiligheid.

Neve, R., S. Eris, F. Weerman, J.W. van Prooijen, V. Lujic & I. Versteegt, *Radicalisering in problematische jeugdgroepen*, NWO/NSCR, Amsterdam, 2019.

Newman G.R. & R.V. Clarke, 2008, *Policing Terrorism: An Executive’s Guide*, US Department of Justice/COPS (Community Oriented Policing Services) & Center for Problem-Oriented Policing.

Niestadt, Maria, 2025, *Protecting children online. Selected EU, national and regional laws and initiatives*, European Parliamentary Research Service, Members' Research Service PE 769.570 – April 2025.

NJi, z.j., *Tips over mediagebruik 13-18 jarigen*, Nederlands Jeugdinstituut, <https://www.nji.nl/kennis/mediaopvoeding/tips-over-mediagebruik-13-18-jarigen>.

RIVM, 2017,

Hersenaandoeningen, Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne, The Hague.

Schuurman, Bart, 2020, "Non-Involvement in Terrorist Violence: Understanding the Most Common Outcome of Radicalization Processes", *Perspectives on Terrorism*, 14/6, p.14-26.

Schuurman, Bart & Sarah L. Carthy, 2023, "Who Commits Terrorism Alone? Comparing the Biographical Backgrounds and Radicalization Dynamics of Lone-Actor and Group-Based Terrorists", *Crime & Delinquency*, 1–26, DOI: 10.1177/00111287231180126.

Schuurman, Bart & Sarah L. Carthy, 2025, "Citizens, Extremists, Terrorists: Comparing Radicalized Individuals with the General Population", *Terrorism and Political Violence*, DOI: 10.1080/09546553.2025.2463591.

Simi, P., K. Sporer & B.F. Bubolz, 2016, "Narratives of Childhood Adversity and Adolescent Misconduct as Precursors to Violent Extremism: A Life-Course Criminological Approach", *Journal of Research in Crime and Delinquency*, p.1-28.

Sizoo, Bram, 2024, *Wat bezielt een extremist? Radicalisering in breder perspectief: Over psychologische correlaten en de functie van het narratief*, Sizoo.

Stanley, T., & S. Barracosa, 2024, "Responding to radicalisation and extremism risks for youth: An emerging child protection and youth justice practice issue in Aotearoa", *Aotearoa New Zealand Social Work*, 36(3), 1-6. doi:10.11157/anzswj-vol36iss3id1161.

Steffensmeier, Darrell & Jennifer Schwartz, 2025, "Rethinking the age-crime curve: Neurobiological claims, international evidence, and sociocultural alternatives", *Journal of Criminal Justice*, Volume 99, July–August 2025, 102476.

Stockhammer, Nicolas, 2025, "From TikTok to Terrorism? The Online Radicalization of European Lone Attackers since October 7, 2023", *CTC Sentinel*, juli 2025, pp 16-28.

Stoeldraaijers, Charlie, Elanie Rodermond, Fabienne Thijs, Rutger Leukfeldt, Frank Weerman, 2024, *Radicale reclame op sociale media. Een onderzoek naar online rekrutering door en voor extremistische groepen*, Amsterdam: Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR), in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC).

Thijs, F., E. Rodermond & F. Weerman, 2018, *Verdachten van terrorisme in beeld: achtergrondkenmerken, 'triggers' en eerdere politiecontacten*, Politie & Wetenschap & NSCR, Apeldoorn & Amsterdam.

Thijs, Fabienne, Elanie Rodermond, Edward Kleemans & Steve van de Weijer, 2022, "How unique are terrorist suspects? Investigating similarities and differences between terrorist suspects, their siblings, and other suspects", *European Journal of Criminology*, 1–21. DOI: 10.1177/14773708221115166.

Thijs, Fabienne, Elanie Rodermond & Edward Kleemans, 2023, "Research Note: Pathways of Foreign Fighters: An in-Depth and Comparative Study Based on Dutch Probation Files", *Studies in Conflict & Terrorism*, DOI: 10.1080/1057610X.2023.2221509.

Thijssen, Gaby, Erik Masthoff, Jelle Sijtsema & Stefan Bogaerts, 2021, "Understanding violent extremism: Sociodemographic, criminal and psychopathological background characteristics of detainees residing in Dutch terrorism wings", *Criminology & Criminal Justice* 1–19, DOI: 10.1177/174889582110490.

TikTok, 2025, "Europese TikTok-community bereikt 200 miljoen leden", persbericht 5-9-2025, <https://newsroom.TikTok.com/europese-TikTok-community-bereikt-200-miljoen-leden>.

Van Capelleveen, Nina Ursula, 2024, *Radicalisering bij minderjarigen en overheidsingrijpen. Over de interactie van rechtsgebieden en een kinder- en mensenrechtenconforme inzet van juridische instrumenten*, proefschrift, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universiteit Leiden, Den Haag: Boom.

Van Dam, A., S. van den Hoogen, A. Nanninga, H. Koppelaar, L. Gommers, 2024, "De dynamiek tussen psychiatrische stoornissen, radicalisering en extremisme; kwetsbaarheden en risicomanagement", *Tijdschrift voor psychiatrie – jaargang 66*, november 2024.

Van der Laan, A.M., N. Tollenaar, J. Beijers & R. Kessels, 2024, *Ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 2000-2023. Synthese van bevindingen uit de Monitor Jeugdcriminaliteit*, Cahier 2024-15, Den Haag: WODC.

Van Ginkel, Bibi, Tanya Mehra, Merlina Herbach, Julian Lanchès, & Yael Boerma, 2025, *Blurred Boundaries: Legal, Ethical, and Practical Limits in Detecting and Moderating Terrorist, Illegal and Implicit Extremist Content Online while Respecting Freedom of Expression*, Den Haag: International Centre for Counter-Terrorism (ICCT).

Van Herk, Ruud, 2022, *Jaarrapport Landelijke Jeugdmonitor 2022*, CBS en ministerie van VWS, <https://longreads.cbs.nl/jeugdmonitor-2022/>.

Van Wonderen, R., 2023, *Aansluiting jongerenwerk in preventieve wijkaanpak polarisatie en radicalisering. Inventarisatie van betrokkenheid en behoeften van jongerenwerkers*, Verwey-Jonker Instituut, <https://www.verwey-jonker.nl/publicatie/aansluiting-jongerenwerk-in-preventieve-wijkaanpak/>.

Van Wonderen, R., D. Burggraaff, S. Ganpat, G. van Beek, O. Cauberghs, 2023, *Right-wing extremist radicalisation on social media platforms? Action perspectives and Development pathways. Summary*, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut, TextGain & WODC, <http://www.verwey-jonker.nl>.

Veling, W., B. Sizoo, J. van Buuren, C. van den Berg, W. Sewbalak, G.H.M. Pijnenborg, N. Boonstra, S. Castelein, L. van der Meer, 2021, "Zijn complotdenkers psychotisch? Een vergelijking tussen complottheorieën en paranoïde wanen", *Tijdschrift voor psychiatrie*, jaargang 63.

Verwey-Jonker Instituut, 2024, *Richtlijnen Jeugdhulp en Jeugdbescherming - Richtlijn Radicalisering*, <https://www.richtlijnenjeugdhulp.nl/radicalisering> (versie van 2-3-2026).

Vu, Anh V., Ben Collier, Daniel R. Thomas, John Kristoff, Richard Clayton, & Alice Hutchings, 2025, "Assessing the Aftermath: The Effects of a Global Takedown against DDoS-for-hire Services", in: *Proceedings of the USENIX Security Symposium 2025*.

Walter F, Leonard S, Miah S, Shaw J., 2021, "Characteristics of autism spectrum disorder and susceptibility to radicalisation among young people: A qualitative study", *J Forens Psychiatry Psychol.* 2021;32(3):408–29.48.

Weenink, Anton, 2012, "Situational prevention of terrorism. Remarks from the field of counterterrorism in the Netherlands on Newman and Clarke's Policing Terrorism", *Trends in Organized Crime*, ISSN 1084-4791, DOI 10.1007/s12117-012-9160-6.

Weenink, Anton, 2015, "Behavioral Problems and Disorders among Radicals in Police Files", *Perspectives on Terrorism*, 9/2, 17–33.

Weenink, Anton, 2019, *De Syriëgangsters*, Politie/Landelijke Eenheid/Dienst Landelijke Informatie Organisatie/Afdeling Analyse en Onderzoek & Team CTER, Den Haag.

Weenink, Anton & Shanti Vooren-Morsing, 2021, "Jihadist Travelers and Terrorism Risk-assessment in the Netherlands", in: Corrado, R., Wössner, G., & Merari, A. (2021). *Terrorism risk assessment instruments: Contemporary policy and law enforcement challenges*. IOS Press. <https://doi.org/10.3233/NHSDP152>, 236-256.

Weenink, Anton, Melvin Soudijn, Rudie Neve, 2022, "Assessing the involvement in organized crime of jihadists from the Netherlands", in: Paoli, Letizia, Cyrille Fijnaut, Jan Wouters (eds)., 2022, *The Nexus Between Organized Crime and Terrorism. Types and Responses*, Leuven Global Governance series, Edward Elgar Publishing, ISBN: 978 1 78897 929 0.

Weerman, Frank, Tamar Fischer, Sjoukje van Deuren, Jasmijn Groen, Willemijn Stuijt, 2025, *Met wetenschap beter bewapend. Een verdiepend literatuuronderzoek naar de achtergronden en aanpak van wapens en wapengeweld onder jongeren*, NSCR (Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving) in samenwerking met Erasmus Universiteit Rotterdam, in opdracht van de gemeente Amsterdam.

Woodhouse, Ellen, Clare Allely, ea., 2024, "Identification and support of autistic individuals within the UK Criminal Justice System: a practical approach based upon professional consensus with input from lived experience. Guideline", *BMC Medicine* (2024) 22:157, <https://doi.org/10.1186/s12916-024-03320-3>.

